

România literară

SĂPTĂMÎNAL
AL
UNIUNII SCRITORILOR

Joi 17 ianuarie 1991

(Anul XXIV)

3

LISTA NEAGRĂ

ZILELE trecute mă aflam într-o frizerie și eram nevoit să-l ascult pe bărbatul roz și pomădat care-mi răsuca brulul capul într-o parte și-n alta, clănțănind din foarfece :

— Vă spun eu, ăștia toți e plătiți de americani. Cu mina mea i-aș omori.

— Care ăștia ?

— Aștia, legionarii. Aștia, dom'le, care dau în fese-neu. Zice c-au fost dizidenți. Dizidenți pe dracu' ! Au fost toți securiști. Că altfel nu-i lăsa nimeni să facă o mișcare.

Legionari sau securiști ? Evident, nu puteam rezolva cu interlocutorul meu această problemă de logică. În mintea lui confuză, singura convingere clară era că trebuie să-i urască. Am insistat să aflu totuși câteva nume :

— Păi cum, nu știți, nu citiți presa ? Băcanu, Palăr, Iușă...

M-am ridicat din scaunul prevăzut cu manivele și butoane — atât de asemănător cu un scaun electric — și am părăsit în grabă frizeria. Petre Mihai Băcanu, Octavian Paler, Doina Cornea... Și câte alte nume am mai fi putut adăuga pe lista neagră, dacă aș fi... citit presa : Ana Blandiana, Gabriel Liiceanu, Dan Petrescu, Mircea Dinescu, Alexandru Paleologu, Tia Șerbănescu, de ordinul zecilor. Pe aceeași listă ar fi trebuit să figureze și unele categorii : studenții, timișorenii, foștii deținuți politici...

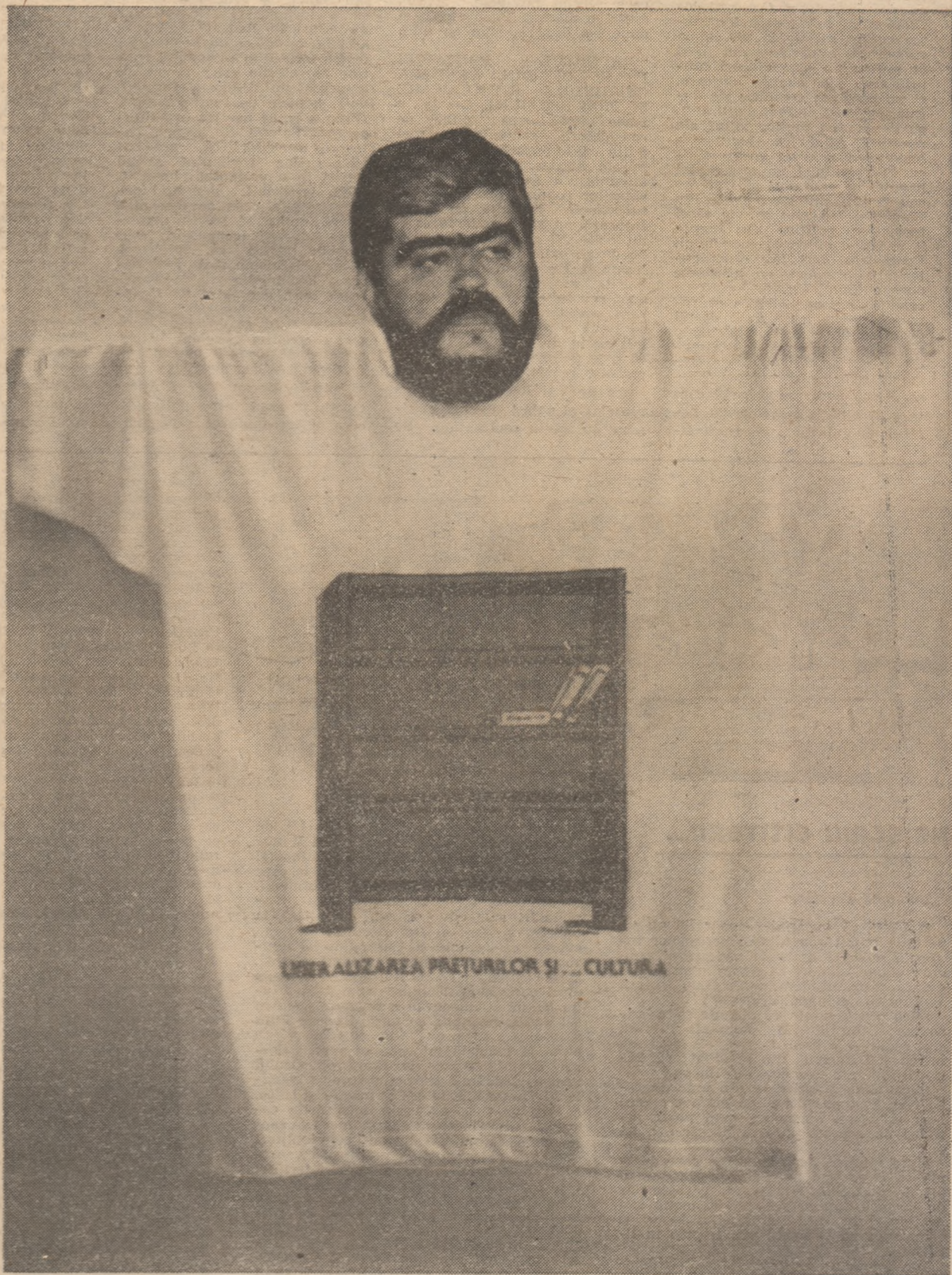
De fapt, aproape toți opozanții regimului comunist, dinainte și de după căderea lui Ceaușescu, oameni care și-au riscat viața sau și au sacrificat cariera pentru a nu colabora cu un regim impus de o forță de ocupație au fost în ultimul an victimele unei campanii ne-crutătoare de denigrare și chiar de exterminare fizică. Au fost vînăți pe străzi, cu topoare și lanțuri, au fost arestați, au fost linsați cu cuvinte în publicității de cel mai jos nivel intelectual, ca Azi, România Mare, Democrația...

Ca într-un carnaval grotesc, Vasile Văcaru, fostul secretar al comitetului P.C.R. „pe edituri“, îl interpelează, el, de la tribuna parlamentului, pe Andrei Pleșu, care în ultimii ani ai dictaturii a fost exilat din București și supus unei supravegheri stricte de către securitate. Ca într-un carnaval grotesc, Eugen Florescu, fost responsabil cu presa în C.C. al P.C.R., îi dă, el, lecții de etică lui Nicolae Manolescu, care s-a opus consecvent, prin tot ce a scris, stupidelor tipare de gândire comuniste. Cu mici schimbări de decor, aceste scene puteau să aibă loc și în timpul lui Ceaușescu : era absolut posibil ca în urmă cu câțiva ani Vasile Văcaru să-i ceară socoteală lui Andrei Pleșu pentru că se întâlnește cu oameni de cultură străini, fără aprobarea securității, sau ca Eugen Florescu să-l invite la „sedință“ pe Nicolae Manolescu și să-i reproșeze în termeni duri că „nu face politica partidului“.

Oamenii care au contribuit în mod real la înlăturarea lui Ceaușescu și la apariția unei zări de speranță că țara se va elibera de comunism sînt tratați azi ca inamici publici, iar împotriva lor sînt asmuțiți în mod ireponsabil milioane de oameni care într-un fel sau altul beneficiază de puțina libertate cucerită. Înainte de căderea lui Ceaușescu, străduindu-mă să fac presupuneri cît mai realiste în legătură cu ce va fi după, nu aveam nici o îndoială că satrapii regimului își vor inventa, cu obrăznicia caracteristică, merite de dizidenți, ca să supraviețuiască social. Dar plecăm de la premisa că statutul de dizident va fi la mare preț și că multă lume va vrea să-l aibă, că acest statut va presupune respect și admirație din partea tuturor. Nici urmă de așa ceva. Cu mici și nesemnificative excepții, persecutații de ieri sînt persecutații de azi. Cu mici și nesemnificative excepții, foștii potenți dispun încă de putere. Cine s-a opus într-un fel sau altul comunismului și, mai ales, cine se mai opune încă, nu numai că nu are vreo răsplătă morală, dar este de-a dreptul hulit și se află într-un permanent pericol. Singurii opozanți care au parte de onoruri sînt... morții. Dacă, atunci cînd oficialitatea le depune coroane de flori la cîmpii, ar învia și și-ar continua lupta, ei ar fi în scurtă vreme calomniați, maltratați sau închiși.

Arogarea de către foștii activiști sau securiști a unor imaginare merite de dizidenți ar fi fost o formă de camelonism dezagrabilă, dar încă firească. Dar discreditarea sistematică și persecutarea de către ei a ade-văraților dizidenți se situează în afara firescului, în zona ultimă a nerușinării.

Alex. Ștefănescu

Un tricou pentru dl. Andrei Pleșu. Din expoziția de la sala Galathea, Mihai Stănescu și Guvernul. Alte tricouri în paginile următoare (fotografia de Mihai Cucu)

DIN SUMAR :

● Adrian Marino: Doina Cornea între etic și politic ● Fragment de roman de Ana Blandiana ● Articole despre Mircea Eliade, Paul Goma, Virgil Ierunca ● Editorial basarabean ● Cine poartă vina imaginii proaste a României peste hotare ? — convorbire între Mihai Botez și Gabriela Adameșteanu ● Caleidoscop vienez de Anatol Vieru ● O nuvelă de Vladimir Nabokov ● Paul Morand despre București

Pro și contra

IN CADRUL COLABORĂRII DINTRE PRIMĂRIILE UNOR LOCALITĂȚI FRANCEZE ȘI PRIMĂRIILE UNOR SAȚE DIN ROMÂNIA, prin luna august 1990 ne-a vizitat țara o echipă de la o primărie din Vendœa. Citeva zile, adjunctul primarului francez și colegii săi au fost oaspeți primarului român, au discutat cu oamenii, au stabilit schimburi utile și un plan comun de dezvoltare. Mi-a răzut de curind în mină, prin bunăvoința unei prietene din Franța, „raportul” întocmit de partea franceză în urma vizitei. Raportul reprezintă o foarte instructivă analiză a situației economice, sociale și politice din satul românesc cu pricina și, cum se va vedea, din țară în general. El a fost întocmit pe baza unor convorbiri cu oamenii și a unor observații directe. Două lucruri mi-au atras atenția. Primul este seriozitatea cu care procedează francezii doritori să-și înfrățescă localitatea cu un sat de la noi, (buna cunoaștere a partenerului din la mijloc nu simpla afaceri propriu-zise, nici simle ajutoare, ci un program complex de durată, esalonat pe mai mulți ani), studiarea mai multor țări ale realității. Al doilea lucru este luciditatea analizei socio-politice. N-avem nici un motiv să-i bănuim pe vizitatori că sînt oameni contra puterii actuale din România. Nu știu mărul răii formativii politice din Franța și aparține autorea raportului. Contactele, desigur, sînt cu autoritățile române, nu număresc doar o linie oficială. În aceste condiții, putem admite că raportul prezintă un mod destul de mare de obiectivitate. Este rațiunea pentru care m-am gândit să extrag din el câteva elemente care pot fi utile pentru noi. E totdeauna util să știi cum te văd alții. Am remarcat desori tendința la unele perso-

lități politice de astăzi de a critica punctele de vedere străine care nu ne convin. Purtătorul de cuvînt al guvernului ne-a dat citeva recitaluri în acest sens. Este o moștenire a mentalității comuniste. Mai ales presa străină e bănuită (cînd nu acuzată de-a dreptul) că deformează realitatea din țara noastră, preferînd să scoată la iveală doar aspectele negative. Ziariștilor occidentali li se atrage atenția cu insistență că avem și realizări! Inșă cum din greșeli învățăm cel mai bine, mi s-ar părea normal să acceptăm oglinda care ni se întinde și să tragem noi concluziile. Ideea că de vină sînt cei care ne critică și nu noi care oferim motivele acestei critici o avea și Ceaușescu. Și unde l-a dus ea, știm cu toții.

RAPORTUL PRIMĂRIEI FRANCEZE DIN VENDEEA CUPRINDE O INTRODUCERE ȘI TREI SECȚIUNI. Las la o parte introducerea, plină de considerații generale, ca mai puțin interesantă pentru ce mi-am propus. Capitolul întâi al raportului este consacrat trăsăturilor comune observate la persoanele întîlnite, cu care francezii au avut contacte nemijlocite. Ni se spune că e vorba de aproximativ patruzeci de localnici. Un esanșion destul de bogat, asadar. La nouă luni după revoluție, constată raportul, casa, apartamentul și familia continuă a reprezentanța primarului satului de libertate, pentru că este deosebit de singur cu caracter privat (ori vorbim de atare de tot localnicii), hiperprotejat și totuși deschis străinilor cu multă ospitalitate. Se

remarcă ușurarea oamenilor de a putea vorbi liber, dorința contactelor, dar și oarecare neîncredere în relația interindividuală. Sătenii fac francezii o impresie frapantă de oboseală, biologic vorbind, aproape toți pîrînd mai vîrstnici decît sînt în realitate. Majoritatea doresc să călătorească în străinătate, să vadă lumea și nici unul nu are mijloace (devize) pentru satisfacerea dorinței. Atașamentul față de Franța pare mai mult decît o polițete. Se constată o generală respingere a elementului țigănesc. Cele dintîi trei fraze, ca frecvență, auzite din gura localnicilor sînt următoarele: „Abia începem să trăim”. „Sîntem un popor subdezvoltat din punct de vedere economic”. „Intellectual” și „Unușii sar peste cal în Ardeal” (satul se află în apropiere de Brăila). Al doilea capitol al raportului conține aprecierile celor favorabili prezidentului Iliescu și formațiunii actuale de guvernămînt. (Propos ținem nar les pro-Iliescu etc.) Sătenii din această categorie consideră că gresala adversarilor regimului actual constă în a voi totul imediat, lucru imposibil, denotînd neînțelegere a ceea ce înseamnă o revoluție. Ei susțin necesitatea educării oamenilor, care trebuie făcută și înțelesă. Iliescu și Roman sînt duși pînă la capăt, intelectual și competent, spre deosebire de Ceaușescu. Acesta favorabil al regimului med că Marian Munteanu este un „student hătîrî, agitator de profesie, înconștient de dreptul și de eroare, care vor să introducă democrația”. Aprecierile e pusă între ghilimele, ceea ce înseamnă că a fost au-

zită ca atare ca și această declarație a unui localnic: „Eu am avut chef să merg să dau o mină de ajutor minerilor în Piața Universității”. Ne-am saturat să ne trecem vremea tot vorbind politică, afirmă aceiași partizan al echipei de guvernămînt, precizînd că e necesar ca oamenii să se așeze pe munca. Ei se întreabă de ce Europa și președintele Mitterrand (să nu se uite că oaspeții vin din Franța) dau deodată dovadă de atîtă vigilență față de regimul Iliescu, după ce i-au făcut fără probleme jocul lui Ceaușescu. N-ar trebui să ne refuze ajutorul tocmai acum cînd ne-am ales liber conducătorii, mai spun ei.

ULTIMUL CAPITOL CONTINE APECIERILE OPOZANȚILOR SAU ALE UNOR INDEPENDENȚILOR. După remarcă autoarei raportului, aceștia sînt în general intelectuali și artiști. Ea face observația că totuși au fost inițial alături de Iliescu. Cea dintîi critică pe care i-o aduc acum președintelui este numărul mare de persoane compromise rămase în funcții imortante după revoluție. A doua critică, probabil în ordinea frecvenței, vizează televiziunea, acuzată de intoxicare. În cel de-al treilea rând, liderii politici actuali, Iliescu și Roman li se par adversarii lor mai nerăbdători decît Ceaușescu, fiindcă sînt mai competenți și mai inteligenți decît acesta. Nu se manifestă încredere nici în Cărmășanul din Patlu. „Avem nevoie de o nouă revoluție”, spun destul de des unii dintre acești nominalități de regimul la putere și de opoziția istorică. După păcate, mulți din lide-

rii potențiali au fost discreditați în mod intenționat. Cînd vreți să discreditați pe cineva — li se explică francezilor — spui că e drogat sau plătit în valută. E dat ca exemplu Marian Munteanu. Nu lipsește întrebarea directă: de ce Mitterrand nu ne sprijină mai mult în lupta noastră pentru democrație? Aceștia fiind principalele constatări, nu am de gînd să le comentez pe larg (cei puțin în acest articol). Mi se pare suficient să notez faptul că ele nu diferă esențial de ceea ce putem auzi în alte locuri din țară și în alte medii. Această relativă omogenitate a opiniei publice românești (dacă am voie să generalizăm) este bazată pe o clară polarizare a ei. Deosebirile de epoca lui Ceaușescu este că atunci toată populația (exceptînd minore) era contra puterii. În vreme de astăzi ea este divizată, existînd, practic, față-n față două tabere încapabile să-și ascundă ostilitatea. Faptul de pildă că tineretul și intelectualitatea (mai mult cea umanistă decît cea tehnică) sînt contra mi se pare evident. Ne lipsesc sondaje specializate pentru a fi mai compleți și mai preciși în apreciere. IRSOP pare a fi amușit, din cine știe ce motiva. Dar cred că e obligatoriu să știm cine și de ce se află de o parte sau de alta a faliei care s-a săpat în societatea românească postrevoluționară. Nu doar opoziția, dar și guvernantul trebuie să dorească să afle cit mai multe despre această divizare morală, la fel de periculoasă pentru stabilitatea instituțiilor și pentru programele democratice, cum este falia San Andreas din California pentru stabilitatea clădirilor, a construcțiilor în general: ambele pot face să ne fugă pămîntul de sub picioare.

N.M.

NE SCRIB CITITORII...

Domnule director,

■ ȘTIU că spațiul tipografic nu vă permite publicarea tuturor scrisorilor so-site la redacția revistei pe care o conduceți, dar aș dori ca prin intermediul dv. să transmit domnului Gelu Voican Voiculescu cele ce urmează:

Dacă cele relatate de domnia sa în scrisoarea publicată în *România literară* sînt reale — și cred că sînt — atunci mă întreb și îl întreb din ce aluat este zămislit domnul senator de Buzău?

Dacă toate suferințele din anii tinereții i-au fost provocate de către cei care l-au și ne-au oprimat, cum poate sta astăzi de aceeași parte a baricadei, cu ei?

Mare minune dacă aceia pe care domnia sa îi susține nu ne vor da — în loc de portocale, cu ocazia sărbătorilor de iarnă — un decret de amnistie sau grațiere prin care criminalul Macri și comunistii cu pedigree vor fi puși în libertate.

Din partea cui au venit suferințele domnului Gelu Voican Voiculescu? Din partea P.N.L., P.N.T.C.D., Ligii studenților, Alianței Civice, U.D.M.R., Societății Timișoara, A.F.D.P., a țărănilor din Săpînța, Asociației 15 Noiembrie Brașov, Solidarității Sindicatului Liber din TVR?

Suferințele domniei sale au venit din partea comunistilor și a susținătorilor lor, securiștii.

Îi sugerez domnului Gelu Voican Voiculescu, în ciuda penuriei de hîrtie, să sacrifice două coli pe care să scrie de o mie de ori titlul imnului nostru național. Așa mă pedepsea pe mine mama cînd eram copil; metoda era efecivă.

În speranța că rîndurile mele vor avea ecou, vă mulțumesc.

Cu stimă,

ANA-EUGENIA MANEA
(Slașina)

Domnule Nicolae Manolescu,

● VĂ SCRIB cu destulă întîrziere despre amintirile din închisoare, publicate, în revista pe care o conduceți (*România*

literară, nr. 21, 24 mai 1990, p. 12-13), de Domnul Nicolae Carandino. Mi-as fi putut mărturisii de pe atunci amărăciunea și chiar indignarea față de rîndurile în care descrie sfîrșitul Profesorului Gheorghe I. Brătianu. Le-ați fi considerat, poate, manifestări subiective, firești, de altfel, la un fost student al Profesorului, desigur, evident că Domnul N. Carandino își țese textul cu măiestrie, punînd alături, spre comparație, chipul sfîrșit al două mari personalități politice românești: Iuliu Maniu și Gheorghe I. Brătianu, pentru a-l putea încununa cu aură doar pe Iuliu Maniu. Depart de mine intenția de a pune la îndoială tot ceea ce a scris despre demnul pîrtas la făptuirea visului nostru național: Unirea tuturor românilor, 1 Decembrie 1918. Pot mărturisii chiar, ca trăitor zece ani prin închisorile comuniste (îngăduiți-mi această nevoie confesiune), că nu am întîlnit conviețuitori care să nu admire demnitatea cu care Iuliu Maniu își purta povara suferinței fără măsură a închisorilor comuniste.

Vă fi existat, desigur, o închisoare de la Sighetul Marmăției o bestie de gardian care să-i fi cerut Profesorului Gheorghe I. Brătianu să cînte „cocoșește” sau să latre, cum pretinde Domnul Carandino. Dar nu cred că Profesorul i-ar fi făcut pe voie. L-am ascultat, vorbind de la catedră, vreme de patru ani, 1943-1947, și i-am cunoscut activitatea politică din anii aceia, care-l relevă nobletea caracterului. Nu am crezut în acea „ingrozitoare supunere” despre care vorbește N. Carandino. Nu am crezut că „nu mai era un om, era o fantomă”. Credința mea s-a întîlnit, printr-o benefică întîmplare, cu cuvintele Prea Sfințitului Mitropolit al Blajului, Alexandru Todea, pe care l-am ascultat vorbind în reședința Sfinției Sale în după amiaza zilei de 25 noiembrie a.c.

Participasem la sesiunea *Valori bibliofile din patrimoniul național*, deschisă la Alba Iulia, și trecînd prin Blaj, întregul grup de comunicanți a fost primit de Sfinția Sa. La sfîrșitul binecuvîntării, pentru că amîntise de anii petrecuți în închisoarea Sighetului, unde fusese silit să fie planton pe culoarele celularului, l-am rugat să ne spuie care este adevărul asupra morții Profesorului Gheorghe I. Brătianu. Auzisem că s-ar fi sinucis, tăindu-și venele cu clobul unui geam spart. Lui Mircea Eliade i se comunicase

că moartea i-ar fi survenit în urma loviturilor date de un gardian, cu un mănunchi de chei, pentru că, la plimbare fiind, ar fi ridicat ochii spre o zăbreliță fereastră a celularului. N. Carandino scrisese că s-ar fi sinucis cu o fișe a scerșafului. Nici una din aceste ziceri nu este adevărată — a spus Prea Sfinția Sa, Mitropolitul Alexandru Todea. Profesorul Gheorghe I. Brătianu, din cauza nepăsătoriei regimului alimantar la care eram supuși, s-a îmbolnăvit de dizenterie. Simtîndu-se, probabil, sfîrșit, într-una din zilele în care măturam prin fața celulei sale, m-a rugat să-l sovedesc, desigur, că sînt greco-catolic. L-am asigurat că atunci cînd voi avea un bun prilej, îl voi griji. Era lăsat să bolească fără de nici un tratament. A fost vizitat, la un moment dat, de ofițeri superiori de securitate, care i-au cerut, în schimbul tratamentului, să-și abjure paginile pe care le scrisese despre drepturile istorice ale neamului românesc asupra Basarabiei și Bucovinei. A refuzat și a fost lăsat să moară. Am fost silit, a doua zi după moartea Profesorului, 27 aprilie 1953, să fac curățenie în celula în care se chinuise, de unul singur, Profesorul. Infățișarea celulei, de nedescris, era mărturia luptei conștiente a Profesorului cu caznele bolii.

Cum este nevoie, cred, ca adevărul cuvintelor Prea Sfințitului Mitropolitului Alexandru Todea să fie cunoscut, vă rog să faceți publică această scrisoare în paginile revistei *România literară*.

Cu cea mai aleasă considerație,

PAUL PĂLTĂNEA

10 decembrie 1990, Galați

Adrian Severin: „— Și nu faci nimic ca să ieși din această situație?”

Doina Cornea - între etic și politic

A APĂRUT de curind (noiembrie 1990) un foarte important document românesc de epocă. Este cartea Doinel Cornea: **LIBERTE? ENTRETIENS AVEC MICHEL COMBES** suivis de lettres ouverts adressées à Nicolae Ceaușescu, Ion Iliescu, Petre Roman (Paris, Criterion, 1990, 272 p. 99 F.). Raportat la contextul oficial dominant, mesajul Doinel Cornea — la un an de la revoluție — vine parcă dintr-o altă lume. Ea vorbește cu pasiune, sinceritate și candoare limbajul libertății, demnității, luptei contra opresiunii. Ea se „bate” pentru valori spirituale și culturale, pentru regenerarea morală, pentru adevăr, libertate, curaj, iubire, spirit de sacrificiu, credință. Cine din nomenclatura actuală de la putere crede în astfel de valori? Adesea ea le ride chiar în nas. Se confruntă de fapt două structuri morale, sociale și ideologice. Două tipuri umane, între care dezechilibrul „om nou” ceaușist. La limită, chiar două „Români”. Mesajul Doinel Cornea ne ajută să vedem cu și mai mare claritate această disociere și situație dificilă. Iată de ce cartea sa este de o evidentă actualitate și de o reală semnificație. Trebuie citită și ea un breviar de edificare morală și de înțelepciune politică.

Ea reprezintă întâi de toate primul document organizat și dezvoltat venit din partea unui rezistent anti-comunist și anticeaușist, publicat după revoluție. Încă o dată, Doina Cornea deschide un drum și oferă un exemplu. Privită de sus, cartea sa este o autobiografie spirituală. Ea cuprinde toate fazele esențiale de formare și radicalizare etico-politică (la această luptă-toare noțiunile nu pot fi disociate). Sunt evocate etapele formării unui caracter, ambianța facultății de filologie din Cluj (pe care printr-o împrejurare de familie o cunoaștem și noi foarte bine), lecturile și contactele spirituale hotărâtoare (M. Eliade, modelul cărții de față este *L'Epreuve du Labyrinthe*, C. Noica, Șt. Lupașcu etc.), repulsia crescândă față de degradarea morală tot mai adâncă produsă de regimul Ceaușescu, primele semne de radicalizare politică (acțiunea lui Paul Goma a fost hotărâtoare după toate indicile, p. 34), trecerea la acțiune prin lecții inconformiste, apoi prin scrisori deschise, difuzate prin Europa Liberă și răspindire de manifeste. Urmează amenzi, anchete, destituire, marginalizare, arestare, ani de teroare. Totul este expus direct, sincer, fără emfază și patetism. Tonul este de modestie reținută și controlată. Doina Cornea nu face nici „literatură” rezistenței. Mărturisirea sa se vrea doar autentică, exactă și completă. Și mai ales profundă, esențială. O confesiune a unei conștiințe ulcerate și revoltate de abuzuri și mai ales de minciună. Asupra necesității „adevărului” se revine în repetate rânduri. Voi încerca să explic în continuare de unde vine această obsesie tipică.

Sub raport tehnic **LIBERTE?** se compune din două părți bine distincte. Mai întâi un dialog în cinci părți („destinul”, „sufletul”, „acțiunea”, „închisorile”, „libertatea”) cu Michel Combes, rudă apropiată, care a vizitat-o și în țară, oferindu-i un mare sprijin moral în împrejurări foarte grele. Acesta este informat, metodic, insistent și, bineînțeles, francez. Vine, oricum, în mod inevitabil, dintr-un alt orizont spiritual și ideologic. Dar cunoaște indeajuns de bine ambianța noastră politică și culturală ca să „chestioneze” inteligent, să ridice uneori și obiecții, chiar dacă, prin forța lucrurilor, nu „înțelege” totdeauna a une nuanțe pres despre ce este vorba de fapt. Ceea ce-i face să revină, să-și explice și să oblige și pe Doina Cornea, la rîndul său, să se „explice” cit mai limpede cu putință. Rezultă un dialog strîns, pasionant, edificator și de o mare densitate. Ne exprimăm, încă o dată, satisfacția că autoarea n-a căzut nici în discursul politic, nici în „literatură”, nici în vagul sentiment contestatar, verbos, inevitabil adesea în astfel de împrejurări. Este mărturia unei intelectuale adevărate cu o conștiință precisă a idealurilor și valorilor în care crede. Acestea sunt enunțate în mod direct, tăios și cu insistență. Cuvintele sale de ordine sunt: o societate românească pusă pe baze etice, rezistență împotriva agresiunii ideologice comuniste, lupta contra opresiunii și minciunii, pentru renaștere și regenerare spirituală. Un întreg program, format treptat și organic. De unde și soliditatea sa.

El poate fi urmărit în ambele sensuri (etape de formare și exprimare tot mai sistematică și mai radicală), în cele șapte „scrisori deschise” care formează partea a doua a volumului. Ele sunt următoarele: „Celor ce n-au renunțat să gîndească” (vară lui 82), „Despre adevăr sau cum să rezistăm «terorii istoriei»” (85), „Serisoare din 23 august 1988, adresată lui Nicolae Ceaușescu”, „Scrisoare deschisă lui Ceaușescu împotriva planului de «sistemizare a satelor»”, „Statutul intelectualului” (sept. 89), „Domnului Ion Iliescu” (13 iunie 1990), „Domnului Petre Roman” (12 iunie/90). O serie de „Note istorice și biografice”, dezvoltate, deosebit de utile în deosebi cititorului francez, întregesc volumul.

D ÎNTRE aceste texte cel mai important este, fără îndoială, în perspectivă istorică, **Serisoarea din 23 august 1988**. Era la acea dată cel mai complet și mai sistematic document al rezistenței române, anticeaușiste și anticomuniste. Stilul său mult mai ideologic și structura sa de program bine articulat sunt destul de mult deosebite de celelalte texte. El lasă, poate, să se întrevadă dacă nu o colaborare, o anume consultare posibilă și cu un „cap” pur politic și ideologic (ceea ce în definitiv nu este nimic rău). În orice caz, toate ideile acestui important manifest democratic-liberalist se regăsesc și în **Declarațiile de principii ale FORUMULUI DEMOCRATIC ANTITOTALITAR DIN ROMÂNIA și ALIANȚA CIVICĂ**. Două organizații anticomuniste, complementare și convergente, la întemeierea cărora Doina Cornea a jucat un rol de prim ordin. Merite de necontestat, în ciuda unei campanii virulente și de un stalinism abject căreia autoarea noastră i-a căzut pradă. Nu însă și „victimă” doborâtă.

Carte mult mai complexă, totuși, decît pare la prima vedere. O străbate de la un capăt la altul firul roșu al relației morală-politică. Este o idee cu totul centrală și definitorie la Doina Cornea. Formularea sa cu maximă limpezime și insistență formează cel de al doilea aspect esențial al lucrării. Luptătoarea „nu se separă deloc morală de politică” (p. 100). Ea este convinsă în același timp că „orice sistem de guvernare care nu este întemeiat pe adevăr este destinat esecului” (p. 247). De unde și revenirea constantă, foarte insistență, de un rar patetism interlozizat, asupra necesității adevărului și asupra ravagiilor minciunii în politică. „Să nu mințim” (p. 202) sună constant mesajul său.

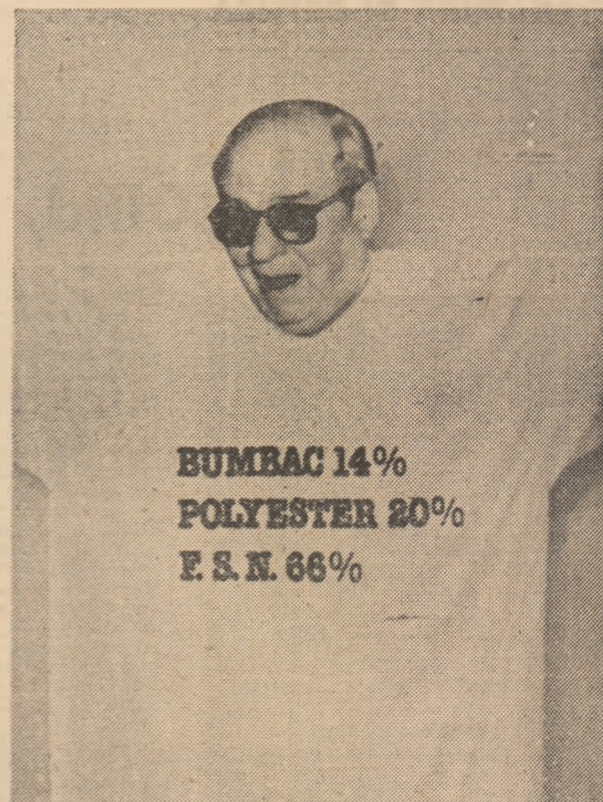
De ce? Fiindcă minciuna este un factor foarte grav de descompunere socială. Unui guvern care minte încetat nu i se poate acorda nici o încredere. Cînd el nu aplică legile pe care le face, nu respectă adevărul cel mai elementar, nu trage pe vinovați la răspundere, prefăcîndu-se doar că face anchete. În toate aceste împrejurări, minciuna nu produce decît proteste, agitații, gesturi și mișcări legitime de opoziție și revoltă. În mod invers, doar o voință populară adevărată duce la un consens național real. Doar pentru o idee politică recunoscută ca adevărată merită să te bati și să te sacrifici. Doar adevărul inspiră adevărată forță morală de luptă și rezistență. Iată de ce întreaga opoziție română insistă atît de mult pentru respectarea „adevărului” (Cine a tras? Cine sunt vinovații de reprimare? Cine conduce de fapt? etc., etc.). Și iată pentru ce în toate răspunsurile sale Doina Cornea condamnă cu vigoare minciuna, ipocrizia, corupția, degradarea morală, nedreptatea. Apelul la „dimensiunea etică” (p. 189) a vieții sociale și politice este reluat mereu și cu o rară vigoare. În contextul nostru politico-social, nu de puține ori „balcanic”, mesajul său sună cel puțin „neobișnuit”...

ESTE ceea ce interlocutorul său, Michel Combes, se pare că nu „înțelege” totdeauna, sau înțelege doar pe jumătate. Cu atît mai mult cu cît acest mesaj etic este împins pînă la ultimele consecințe: nonviolenta în planul acțiunii practice și iertare totală în spiritualul iubirii creștine (cartea are ca epigraf celebra confesiune despre iubire a Sf. Pavel, I. Corinteni, 13, 1-3). Iertăm chiar și pe Ceaușescu? Este și el „fratele nostru”? Dialogul devine în această fază acut chiar incandescent și oarecum ambiguu. Doina Cornea are tăria morală să nu „urască” (p. 200-201). În plus, ea respinge violenta și pedeapsa capitală în orice împrejurare. Modelul său spiritual este la acest capitol Ghandi.

În esență: este legitimă politic, în împrejurări-limită, rezistența armată, lupta violentă? Istoria dovedește că da. Doina Cornea crede doar în „forța spirituală”, în dialog și negocieri. Respinge orice formă de agresiune, de confruntare fizică, violentă. As aminti, în ce mă privește, și alte două texte tot din Sf. Pavel: „Luptă-te lupta cea dreaptă” (I. Timotei, 6:11), celebrul **certa bonum certamen** și: „Mă lupt, dar nu ca unul care lovește în vînt” (I. Corinteni, 9:26). Intervine deci și o legitimare creștină a luptei, cît și ideea de strategie și tactică. În orice caz, acțiunea politică, practica istorică, plurimilenară, pare a disocia de la sine planurile. Politica este, sau pare a fi, dincolo de bine și de rău. De acord că scopul său imediat este puterea, iar cel immanent o serie de idealuri etice. Dar pînă la urmă tot Machiavelli pare să aibă dreptate: după săvîrșirea unei acțiuni (în cazul nostru bine întemeiată etic și cine ar putea dovedi că răsturnarea lui Ceaușescu nu este motivată și etic?) este mai puțin important modul cum această acțiune a fost realizată.

Doina Cornea are însă meritul, de-a dreptul solitar în România tuturor „adaptărilor”, de a fi rămas intransigentă, creștină, etică pînă la capăt. Dar această intransigență are incontestabil și o enormă eficacitate politică. Să nu uităm niciodată acest lucru.

Adrian Marino

Un antiguvernamental 100% : dl. Alexandru Bărlădeanu

speranțele tale

speranțele tale
m-au umilit atîta
că o armată de ingeri sinucigași
în dar ți-am arus.

pictură naivă

s-au înmulțit cadavrele
în culorile mele

morții aceștia suavi frumoși
par așa de caraghioși...
eu — pictor naiv —
ii îmbrac fără gust :
neputîndu-i întregi
ii aduc la jumătate
(iar pe unii, mai complicați, îi uit de tot)

ultimul tablou : închipuiri schițate în apă de ploaie
în transă hipnotică mizgălesc
falsific tot ce înțîlnesc
voind să redau chipul adevărat deformat
al lumii
incovoi firul drept al faptelor
și albeș obrajii prea rumeni...

tablourile mele dăruite prietenilor
la un pahar cu vin
sortite sint să lumineze gunoierile pivnițelor
becurile cîmărilor
să aducă gogoșarii în starea de grație astfel ca
otetul să-i cuprindă mai bine
vopselile mele fericite-s cînd sărută
ventuzele din pistoalele copiilor
pictor naiv — pictură naivă
soldat înarmat cu iluzii
și sinucideri la comandă
uneori am orgoliul de a crede
că toate-s făcute cu unicul scop
de-a-mi umple m-e pinzele
(că tot ce nu pictez nu există !)

deci explicabilă graba cu care mizgălesc
explicabilă graba
cu care dau viață deplină tuturor

spaimelor mele apropiere lumi

nestînte chemări haotice surde
— spaimelor mele apropiere lumi —

se petrec înspre beții de fiere
aceleași impușcări ale ființei

n-aud, n-aud, o, nu pot s-aud
cum stînsa mea putere
șovăie cu dîlta înfrîntă în piept
surrogatele apăsîndelor făpturi cutreieră
aceleași porți spinoase, nezidite

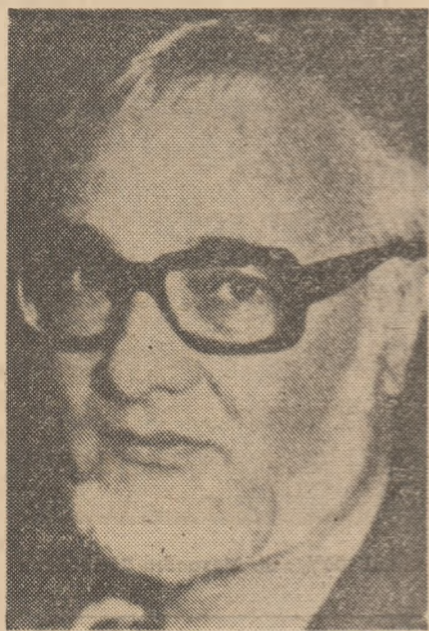
și-n vreme ce vislesc pe ape turburi
un cor de nebuni imi înaltă un imn
un cor de nebuni mă înaltă la cer

asurzitoare voci răsar din adîncuri
asurzitoare voci despotice năvălesc

se aud pașii mei iviți în goană
se aud pașii mei cum se îndepărtează
de mine
ca de iuda
ca de dumnezeu

Dorin Popa

Paul Goma, între depoziție și fantasmare

PAUL GOMA, de care literatura română ia cunoștință abia acum — cu generozitate editorială și cu o anume prudentă critică — se dovedește a fi nu numai un fost caz politic, ci și un foarte interesant caz estetic, deoarece proza pe care o scrie are o verosimilitate atât de izbitoare, încât poate fi confundată cu documentul istoric sau, mai exact, cu documentul biografic din perioada românească a autorului. Lectura *Cronologiei* pe care singur și-a alcătuit-o pune cititorul în fața următorului paradox: până în 1977 — anul exilării în Franța — Paul Goma este un „individ” cu biografie, dar fără bibliografie (cel puțin, dacă facem abstracție de volumul de debut, fără bibliografie românească); după această dată, Goma devine un autor cu o bogată bibliografie (occidentală), dar fără biografie, căci, începând cu acest an, singurele evenimente consemnate sunt succesele versiunii și editării ale cărților sale, adică reiterarea prin rememorare scrisă a peripețiilor lui de „basarabean răscăitor”, de „in-plus” în propria țară.

Intr-adevăr, literatura lui Goma se hrănește din anamneză — fie această memorie proprie (Gherla, Culoarele eucubului, Din calidor, Arta refugii, Astra, Bonifacia, Ostinato), fie cea a subiecților și autorilor unor atroce evenimente sau experimente istorice (*Patimile după Pitești*, *Ușă*). Atât prin asociațiile pavloviane ale memoriei involuntare, cât și prin eforturile dirijate ale voinței, scriitorul rămâne captiv în biografia sa, el refuzând să uite și închipuindu-se să depună mărturie despre tot ce a trăit ca victimă sau ca martor. El nu poate și, mai ales, nu vrea să steargă cu buretele peste timpul istoric pe care l-a traversat, care l-a lezât profund și împotriva căruia s-a modelat. În consecință, opera lui Paul Goma se naște dintr-un imperativ etic bine înrădăcinat în biografia sa, și anume din interdicția de a uita și de a tăcea tragediile, fie ele trăite, fie doar asumate:

„Și m-am hotărât să nu-i uit în vecii vecilor
nu să mă răzbum, ci să nu-i uit
și mai ales, mai ales
SĂ NU-I TAC”.

Este, evident, etica unei ființe grav traumatizate de istorie, a unei ființe care s-a pomenit a fi mereu incomodă și de prisos. Personajul favorit al lui Goma — adică Goma însuși — are, încă de la nouă ani, adică din momentul refugierii din Basarabia ocupată de ruși, în Transilvania, sentimentul de a fi „in-plus”. Această dramă liminară i-a fost perpetuată și agravată de conflictele altor virste, de anii de închisoare și de ușile închise ale literaturii și ale Universității: „trebuie să-ți rezolvi situația... să-ți zicem: politică... nenorocul tău este că ești cunoscut în lumea literelor, toți te știu ca pe un cal breaz”, îl învață consolatul un prieten pe autorul de neconsolat al cărților meru nepublicate; la fel, la facultate i se reamintește „situația dumitale socială, de to-le-rat într-un lăcăș de învățămînt”¹. Or, acest statut incomod, de „cal breaz”, în loc să-l „cumintescă”, să-l facă docil și dispus negocierilor de tot felul, îi alimentează vemică răzvrătire etică și estetică: drept urmare, Goma nu s-a limitat la a ține minte ceea ce (i) s-a întâmplat, ci a început să denună mărturie, dar nu oricum, ci în forme durabile — adică literare. El a refuzat să tacă chiar și fața pe care le-au ascuns cu înșelăciune victimele însele: *Patimile după*

Pitești, de pildă, este fructul obsesiei că, dacă nimeni nu va demasca monstruosul experiment din închisoarea Pitești, istoria socialismului românesc va beneficia de avantajul, nicidecum meritat, al unei pete albe. Imperativul etic „să nu-i uit / să nu-i tac” — explicitat adesea prin observația că „istoria nu se scrie cu sabie, ci cu pana. Ce contează evenimentele, faptele: dacă nu sunt consemnate pe hirtie, e ca și cînd n-ar fi fost”² — are drept rezultat literatura justiciară și cathartă a lui Paul Goma. Justiciară întrucât, în procesul intentat socialismului est-european, celui românesc în social, cărțile lui joacă rolul de depoziție a acuzării. Iar cathartă deoarece postulează implicit că numai dezvelirea completă și detaliată a adevărului mai poate oferi — unui individ și, mai cu seamă, unui popor — șansa de a se purifica, de a se mintui, adică șansa de a exista; fiindcă, după cum conchide în *Astra*, „Așa-i legea: cînd n-are scris nu există”. Or, dacă dăruim raționalismului lui Goma pînă la ultimele lui consecințe, înscăunăm, pe de o parte, că, dacă nu scrie ceea ce știe, atunci el însuși nu există, a fost cu adevărat anulat existențial; pe de altă parte, dacă nu și-a scris că au existat victime, rezultă că nu au existat nici călăii; și astfel vremea cititorilor nu sunt nici măcar numiți, se mențin toate șansele ca sistemul să se perpetueze, se conservă toate condițiile pentru ca el, călăii, să-și facă alte și alte victime.

Dintr-o asemenea est-etică se naște, inevitabil, isbita „literaturii interzisă”, adică fidele principii formulat încă în închisoare că „Scriitorul e scrie ceea ce crede, știe el că este drept, nu ceea ce i se cere... în materie de „dreptate oficială”³. Și, fiindcă scrierul izvoare din experiența și memoria rădăcită a „consemnatorului”, rezultatul este, prin chiar originea lui, încărcat de concrete și subiectivitate; apoi, fiindcă „romanul de fapt, istoric este istorie”⁴, cărțile lui Goma sunt o reconstituire dureroasă și acuzatoare, subiectivă și concretă a fetei nevăzute — dar, val, văzute! — a istoriei României din anii ’40 și pînă astăzi. Urmărind biografia autorului Gherlei observăm că intenția sa justiciară a declansat, din punct de vedere oficial, „cazul Goma”, iar din punct de vedere literar, mecanismul prin care acest scriitor „de istorie”, de „literatură dreaptă”, a fost pus în situația să debuteze cu adevărat în cultura sa maternă abia acum, la „tragedia” vîrstă de 55 de ani. (Și, în paranteză fie spus, se poate presupune că literatura română și-l va recupera pe Goma cu oarecare retineri tocmai pentru că opera lui va produce modificări în ierarhiile literare. Locul comun ce revenea obligatoriu în legătură cu acest scriitor, și la care a replicat pentru prima oară Monica Lovinescu — și anume, că n-are nici măcar umbra unui talent, că „numai scandalul politic i-ar fi asigurat publicitatea” — se va metamorfoza, probabil, în asertiunea evident devalorizatoare că Paul Goma nu ne oferă literatură, ci „documente” închinăse numai și numai prin anecdotică lor sau prin faptul istoric consemnat. Complicatale mecanisme ce tin de psihologia resentimentului vor mai întârzia, probabil, o vreme recunoașterea calităților strict estetice, nu doar a celor istorice și etice, pe care le au cărțile lui Goma.)

DUPĂ ce în Gherla și Culoarele eucubului și-a exorcizat amintirile „mulse” din trecerea sa prin puscăriile comuniste și prin experiența solitudinii, pătă cu ciclu autobiografic deschis de volumul *Din calidor* autorul plonjează în straturile cele mai adînci ale memoriei sale, adică în copilărie. În acest ciclu românesc — format, deocamdată, din volumele *Din calidor*, *Arta refugii* și *Astra* — timpul istoric și cel sacru-autoral se împletesc. Desigur, Goma își localizează paradisul în casa părintească din pierduta Basarabia: „Galeria casei părintești din Mana este buricul pămîntului. // Totul îmi pleacă de acolo și de atunci, toate se întorc, după definitive dăruiri, după ocoluri largi și perfect rotunde — atunci și acolo”, mărturisește el în *Din calidor*⁵, livrindu-se astfel de bunăvoie tehnicilor analitice regresive. Iar dacă paradisul se află la Mana, atunci fuga „cu mare arță” în Transilvania este, bineînțeles, izgonirea din paradis, alunecarea treptată și ireversibilă într-o istorie atroce. Iar această istorie îl obligă la o pretimpurie cunoaștere a lumii, la o mult prea precoce experimentare a infernului. Dacă *Din calidor* e un fel de carte a paradisului, *Arta refugii*, prin partea ei finală, reprezintă primele cercuri ale infernului, căci revelă, prin privirea genuină dar știutoare a copilului, instituția cu care Paul Goma s-a înfruntat toată viața: securitatea și închisorile ei. Atita doar că, la această

primă întâlnire, Goma privește securitatea de dinafara zidurilor, ca om liber, iar nu ca deținut; „reținuți” sînt părinții săi și, în căutarea lor, copilul va bate, luni de-a rîndul, la porțile ei închise. Multe scene din *Arta refugii* au ca decor gara sau trenul, fiindcă eroul narator se află într-un permanent du-te-vino între securitatea din Mediaș și locurile întimplătoare unde se adăpostește. Gara și trenul sînt și mediile propice pentru fantezmele sale compensatoare, pentru visele sale cu ochii deschisi, cel-de-al treilea scenariu, cel mai complex, conștient în intruparea mamei sale. Tehnica reveriei este minucioasă expusă și, datorită rolului emblematic pe care îl au diversele fantezme — adică acele „scenarii” imaginare în care subiectul este prezent și care înfățișează într-o formă mai mult sau mai puțin deformată de procesele de apărare, împlinirea unei dorințe și, în ultimă instanță, a unei dorințe inconștiente⁶ — în toate cărțile lui Goma, merită să ne oprim asupra ei. În gară deci, unde, amănunt semnificativ, e cald, el își alege pe de îndată „o femeie frumoasă”, o doamnă pe care, ferindu-se să o privească prea insistent, doar o „atinge” cu privirea, doar o fură cu coada ochiului, fiindcă „femeile, în general, în special mamele sînt cînd sînt privite”; în jurul acestui simbol de realitate, al acestei femei concrete, visătorului cu ochii deschisi, fantasmatorul, ca să-i spunem așa, desfășoară o febrilă activitate de asimilare și concretizare; refuzată pentru a corespunde modelului liminar, adică mamei sale, femeia frumoasă, „doamna” din gară roșugă să împlinescă dorul și dorința visătorului: „așa cumva o foci tu pe mama ta, după chioul și asemănarea ta de așteptător în gară... Și, după ce o faci-bine, o iubești”⁷.

Paul Goma a uzat de această tehnică a fantasmării în toate cărțile sale, creînd o sfîșietoare galerie de năuci ale dorințelor lui. În *Patimile după Pitești*, de pildă, deținutul înfirm Vasile Pop suportă tortura morală la care este expus experimental de Turcanu — și anume, chinul de a fi, din patul său de înfirm, spectatorul neclintit al umilințelor și atrocităților îndurate de ceilalți condamnați din celulă — numai pentru că poate evoca fantasma justiciară a geomănușii sau de singe și de nume, adică a lui Elisav, precum și printr-un al doilea scenariu imaginar, acela al „femeii iubite (de obicei, mama)”. În *Ostinato*, o întreagă colonie penitenciară se mîngie cu fantasma femeii-care-alestează, adică cu „Romanul Catincăi”, cu scenariul pe care deținutul și l-au construit și și l-au amplificat succesiv porînd de la un înfirm grăunte de realitate. După cum mărturisește în *Bonifacia*, pentru deținutul, „femeia probabilă, mai ales cea inventată” prin reverii diurne este „însăși perfecțiunea”. Or, cum pentru Paul Goma perfecțiunea este incarnată în propria sa mamă, fată de care a rămas legat „prin ombilicul intact”⁸, e firesc că majoritatea dorințelor sale de a eluda realitatea și de a fi iubit — adică protejat — se transformă în veritabile acte de regresivitate în mediul amniotic. Goma, de altfel, pare conștient de acest fapt, căci îl deconspiră ca atare în *Ostinato*: el observă că puscăriiași, imaginindu-și femeii, nu construiesc pur și simplu un obiect erotic, „ci mai încolo și mai înăuntru un adevărat un pîntec o matrice // dar la încearcă să le exolici că de fapt ei nu-si doresc libvni-tele ci mamele...”⁹. Mai mult, în *Bonifacia* actul erotic însuși e o reînnoare paradisiacă a cordonului ombilical o întoarce „acolo de unde nu trebuia, nu trebuia să ies nici măcar pînă în prag, acolo unde sînt — în sfîrșit — la adăpost”. Nu întimplător, această întoarcere în unicul adăpost perfect e însoțită, oedipian, de ceva „care ar fi putut semăna cu vina”; deci, un sentiment ce seamănă cu vina, în ciuda faptului că feminitatea generoasă a Bonifaciei „nu mă trimitea... prin absolut nimic înspre mama”, declară eroul narator.

ASADAR, unicul loc securizat al acestui „in-plus” este uterul matern, căldura amniotică; în consecință, iubirile personajelor sale sînt încărcate de nostalgia și vina unei asemenea adăpostiri și protecții. Iar prin

fantasmele care îi populează literatura, scriitorul pare a fi redescoperit, pe cale experimentală observanța lui Freud, după care visele diurne reprezintă realizarea, compensarea în imaginar a unei dorințe, cu statutul de „realități psihice opuse realității materiale”. Intr-adevăr, fantezmele lui Goma împlinesc dorința de justitie, de protecție, de evaziune din celulă în libertate, de salvare din mediul istoric agresiv, „mioritic”, într-un adăpost etanș și paradisiac, iar numai în ultimul rînd au și funcția de a compensa dorințe pur erotice. Totodată, prin medierea acestor scenarii imaginare, scriitorul pare a fi redescoperit și principiul enunțat de Celine în *Călătorie la capătul nopții*, și anume că „nu poți să trăiești fără plăcere și e foarte greu să suferi cu adevărat”. Faptul că oisoadle fantezmatice din literatura lui Goma însoțesc, ca un nimb luminos, realități cit se poate de neospitaliere, de agresive, confirmă această supozitie. În Gherla, de pildă, suferința continuă a puscăriilor e și indusă de un scenariu compensator foarte complex, adică de fantasma Gabrielei. Fetita/adolescenta zărită de deținutul de la ultimul etaj al Zărcii e transformată într-un adevărat mit: ea este crescută-plîntănată-alintată-splătată-infiată-dorită-iubită în imaginația de toți „locatarii” gherlii; iar povestea „romanul” Gabrielei formează — alături de scena paternal-devoratoare dintre Goiciu și Butmy ori de inițierea „sado-masochistă a bății de la Zărcă — unul din virfurile estetice ale cărții, una din năgînile sfîșietoare ale acestei canopere a lui Goma. Chiar și reveriile derulate în sala caldă a bibliotecii „Astra” se supun acestei reguli: căci visătorul, ocolit de aceeași căldură ca și a gării medice, se căldură evocatoare a temperaturii amniotice — evocază din realitatea incomfortabilă a prezentului seceretific vise tandre în jurul „doamnelor” din sală. Deci construindu-și un „roman numai al meu”.

La prima lectură, cărțile lui Paul Goma, foarte violente — de o violență a limbajului ce reflectă violența realului — contrazic ideea curentă de literatură; pentru că scheletul lor, coloana lor vertebrală e istoria trăită ca participant sau ca martor, cititorul este tentat să se acorde doar statutul de mărturie, de text documentar, iar nu acela de literatură-care-mărturisește. În fond — dacă facem abstracție de datele strict istorice sau de cele strict biografice (Goma chiar a mincat bătaie la Zărcă, Goiciu chiar a existat etc.) — nu prea putem să cită ficțiune și cită realitate cuprind aceste cărți. În orice caz, existența fantasmelor ar fi primul indiciu al „fiecționării”. Apoi, faptul că volumul *Culoarele eucubului* (care, bazindu-se inițial pe însemnări de jurnal, începe sec, documentar, exact) se transformă, din momentul pierderii notițelor, într-un roman ce crește estetic, într-o proză unde personajele reale se metamorfozează în personaje literare, ar trebui să ne pună pe gînduri. În sfîrșit, structura literară a acestor cărți, a acestor înflorescențe ale memoriei justiciare — și anume, existența, în toate volumele lui Goma, a leit-motivelor muzicale, unitate de loc, de timp (Ușă, de pildă, se petrece într-o cameră, în cîteva ore), aglomerarea evenimentelor și personajelor într-un loc și într-un timp care le obligă la analiza prin rememorare etc. — este dovada cea mai clară a faptului că ne aflăm în fața literaturii. Iar Goma are o artă de mozaicari, căci, din pietricelele istoriei și biografiei sale creează un desen coerent, elegant, plin de concretețe și subiectivitate. Literatură fiind, creația lui Goma nu încetează însă de a fi mărturie a memoriei rănite, depoziție a acuzării. Din această cauză, ea trezește în primul rînd o reacție de natură etică — de la indignare și rusine, pînă la sentimentul culpei individuale și colective — și abia apoi una de natură estetică, de surpriză pentru eleganta insolită a construcției, pentru știința cu care sînt întrebuintate tehnicile literare, o știință ce se confundă, adesea (ce paradox, la un „dezvăluitor” ca Paul Goma!), cu discreția. La urma urmelor, prin toată opera lui, Paul Goma a încercat să răscumpere rugul cărților românești arse de ruși la Mana, înocindul cărților epurate din biblioteca școlară de la Seica și marele rug al scriitorilor interziși, marea epurare din ’49, cînd poezia, filosofia, romanul și, mai ales, istoria au fost sortite uitării.

Singura întrebare pe care mi-o pun, cu o anumită spaîmă, este ce s-a va întîmpla cu acest scriitor — a căru biografie, după cum se pare, s-a oprit în anul 1977, a căru capacitate de invenție ori de construcție literară este stimulat mai ales de șocuri, reacționînd preferențial la agresiunile istoriei asupra individului sau colectivității — ce se va întîmpla cu acest scriitor în momentul în care își va epuiza traumele în jurul cărora a secretat, precum o scoică resentimentară, șirul cărților sale?

Marta Petreu

¹ Gherla, București, Editura Humanitas, 1990, p. 221.

² Bonifacia, ms., pp. 12 și 29.

³ Astra, ms., p. 66.

⁴ Bonifacia, ms., p. 85.

⁵ Astra, ms., p. 84.

⁶ Din calidor, în *Dialog*, Dietzenbach, 1989, p. 2.

⁷ Jean Laplanche et J.-B. Pontalis, *Vocabulaire de la psychanalyse*, Paris, Presses Universitaires de France, 1984, p. 152.

⁸ Arta refugii, ms., p. 218.

⁹ Din calidor, ed. cit., p. 2.

¹⁰ Ostinato, ms., p. 16.

Ana BLANDIANA

Fotografie de Ion Cucu

Fragment de roman

Si cite ore au stat?
— Păi, să tot fi fost vreo cinci. C-au venit pe la unspe și nici nu trecuse cu mult de patru cind s-au pregătit de plecat. că ziceau că să mai apuce zmeură pe drum. au și vorbit cu cit se mai vinde. Și doamna Anișoara zicea că-i și mai scumpă decit anul trecut. că ei la țărani nu se gindesc. da ce-i drept io n-aș da. să mă tale. atita bănet pe niste boabe acolo. de cresc fără să le sapi. fără să le semeni... Da la domnii nu le pasă. că la oraș au bani. nu-s ca mine. de număr flecare para.

— Da, dumneata de unde știi ce vorbește ei?

— Păi cum să nu știu. că el cum vine cineva la ei se așază la masa de sub gutui. care-i chiar lângă gard. așa că eu dacă vreau și din casă pot s-aud tot. ca Dumnezeu să-l ierte că a făcut un geam și în spate să mai vadă ce-i prin curtea mamei, că pe el l-a alungat taică-so de cind gra copil mic. de bătrinu intrase-n vorbă cu Lina. care era femeie știută pe șapte sate. și s-au vorbit s-o oră pe nevestă-sa că s-o poată lua pe ea în curte. și l-au dat să bea sticlă pisată și pe copil l-au alungat de l-au crescut străini. și numa cind era de ducă l-a chînat pe patul morții și l-a dat loc în curte să-si facă și el casă. că ne luasem și n-aveam unde sta. că io fusei din Pietrele. de la munte. și Ion n-a vrut să vină în satul meu că acolo toți-s săraci. pe cind aici scoteau din baltă pește cit omu. iar bătrinu era priceput și aprig. singur cu mina lui făcuse tot ce se vede. că lua scorpia de babă bani buni cind vindu casa. da acum o bate Dumnezeu că n-o lasă nepoții nici să deschidă gura. vine numa ne aici și plinge pe la vie. de. așa-năcatele. nu stii niciodată cind te ajung și ea avuse cit pentru un sat sat întreg.

— Și poți să auzi din vorbă în vorbă ce spun vecinii cind au musafiri?

— Păi cum. doamne iartă-mă. că doar nu-s surdă ca Gherghina. că Gherghina o strigi la poartă un ceas da ea. neam. Io aud. cum vă spusei. și din casă ce vorbesc cind au musafiri.

— Și se-ntimplă des să aibă?

— Păi. cum să vă spun io. sint zile în care vin și trei-patru mașini. care deodată. care pe rînd. și atunci numa ce o aud seara pe doamna Anișoara plîngînd că ea nu mai poate. că decit așa mai bine pleacă la București. că ea veni aici să scrie. nu să facă conservatie. sau cum se zice că io-s bătrînă și le mai potriveșc și după ureche. adică cind stau așa la taclale mai mulți și mai fără rost. Da se întimplă altădată să se-mpinească o săptămînă și să nu treacă nici o mașină mică pe stradă. numai măgăoaiele astea cu remorcă de cară nisip de la canal. și mai intră și pe-aci să întrebe dacă nu vrea careva. că-l dă pe nimica. o sută de lei cum se zice pazgula. ce-o fi aia. că la ei sute-i nimic. nu ca la mine. că lui două sute trei lei mari și lați pe toată iarna. nici de taxa la biserică nu-ți ajunge. că acum și pînăntele umbliă din casă în casă să stringă ce-i al lui Dumnezeu. că pînse și Dumnezeu la sană de lemn. nu se mai descurcă fără ajutorul nostru.

— Dar ăstia. vecinii dumitale. ei cum se descurcă? Au ce le trebuie? Sint pricopsiți?

— Ei. pricopsiți... Dacă ar fi pricopsiți n-ar sta zi și noapte cu nasu-n carte. că la orice oră mă trezesc noaptea — c-așa-s bătrînii. n-au somn stau cu ochii-n podu casei și mă gindesc și io la ale mele — la ei e tot lumină. is ca curcile. nici nu știu cind dorm și ei. ca oamenii. că-s încă tineri. ar putea să se mai ducă și ei pe-aci încolo. să petreacă să se mai veselească și ei. Da nu. domnu Romică cind te cheamă să te cîntească cu un pahar că nu-i zgîrciog și nici cu nasu pe sus ca alți tineri. el nu poate bea că are de scris Ce-o fi și cu scrisu ăsta. că și să stea cineva cu bicu pe el să scrie n-ar fi mai chinuit decit se chinuiește el singur. Si cind nu-i cu bixu-n mină (c-așa-i zice el la condeiu de serie cu el. bix. numa ce-l auzi strigînd „nu mi-ai văzut bixu meu? Nu știu unde mi-am pus bixu“). cind nu-i cu bixu și cu hirtile. pune mina pe sapă și nu-l mai scoți dintre straturi. Că Ion. Dumne-

zeu să-l ierte. l-a și întrebat odată la gard văzîndu-l cum se chinuia să copilească și să lege niste bizoni...

— Niste ce?

— Niste bizoni. roșii de-asta timourii. de acum le zice bizon. dură so. și alpa marile-s Aurora. că cel puțin Gherghina. cit ii ea de surdă. nu mai stie vorbi în a't fel și numa ce-o auzi „făcu o ciorbă de bizoni“. Da uite că uitai ce povesteam.

— Că l-a întrebat odată la gard pe...

— Da. că Ion. Dumnezeu să-l ierte. nu-l prea plăcea să dea cu sapa. și cind mă puneam io cu gura pe el. că uite dom Romică cit ii de domn cum se gîrbovesc acolo printre araci. se inerva că el îl sălăria. navetist. dacă vrea poa' să-si aducă verdeturile în plasă. ca pînea. Odată l-a și întrebat pe domnu Romică. da rău trebuie să te plătească pe pîntile alea de le scrii de nu cîștigi dumneata destul să-ți cumperi un kî de roșii și-ți lași sudoarea aici pe brazdă ca țaranu prost. Si domnu Romică s-a uitat numa la el. și n-a știut ce să zică. sau n-o fi vrut să zică nimic. s-o fi supărat. cine poate ști. că-i om așa. cum să soun. ca o fată mare. parcă n-ar fi ditamai bărbatu. nu sunără pe nimeni și se poartă prea frumos cu toată lumea. da cind nu-i plăce ceva numa ce-l vezi că se întunecă și se-nchide. Că Ion era pe semne abtîguit ca întotdeauna și nu l-o fi plăcut lui domnu Romică cum i-a vorbit. că el la început cind au venit aici a și vrut să ne învețe să punem tot felul de verdeturi de nu le stiam din bătrîni. ba ne-a adus și o mîncare gata făcută. așa un fel de terci verde. spînac îl zicea. că n-am vrut nici să-l gust. și el mă-mbia că-i bun. că are mult fier. da „cum să mîncîm io fier. Doamne iartă-mă. și n-am vrut. zicea că pentru copii și bătrîni li mai bun si mai bun. Si-atunci se cam supără domnu Romică. da doamna Anișoara ridica și zicea să ne lase în pace să-i dee ei. că ei li plece. Că doamna Anișoara îi mai așa. poți vorbi cu ea cum vorbesc femeile. că si ea o întrebai dacă nu-i greu să saps cu casmau. si ea rise și zise că-i greu. da pe lîngă cit îl de greu să scrie asta-i floare la ureche. Păi atunci de ce nu-ți găsești și mneata un serviciu mai ușor. o întrebai io. că știu că cunosti destulă lume. da ea rise iar și zise că nu caută alt serviciu că asta îi place. O fi plătit bine. imi dădu io cu părerea atunci. că altfel nu te-ai chinui mneata așa. pe degeaba. da ea că nu. nu pentru bani se chinuie. ci numai si numai pentru că așa a făcut-o pe ea Dumnezeu să nu poată trăi fără să scrie. Acuma io sigur că n-am crezut tot ce zice ea. da ceva tot trebe să fie adevărat. ceva ce nu înțelegi eu. că prea vorbesc toți de ei de parcă-ar fi cine știe cine. ba mai acu citiva ani am văzut-o și la televizor în mai multe rînduri. că o dată fuse la mine și Baba Bița. si cind apărui doamna Anișoara în cutie așa cum o stiam si începu să vorbească chiar cum vorbește ea. parcă-ar fi fost chiar acolo cu noi. nebuna de Bița mă și întrebă „oare si doamna Anișoara ne vede cum o vedem noi pe ea?“. Și io nu stiam s-o lămuresc. așa că prima oară cind o văzui pe doamna Anișoara îi spusel. „Bre. doamna Anișoara. noi te tot văzurăm la televizor. da dumneata. ne văzusi și mneata pe noi? Să știu si io să mai curăț prin casă si să pun o hairă pe mine cind îl deschid“. Nu pot să spun ce-o putui face să ridă. da de-nțeles tot nu-nțelesel din tot ce-mi povestii decit că nu ea-l acolo în cutie. numai umbra ei. cum o mai veni si asta. Da ca să nu uit vorba dumitale de pricopsiți tot nu cred să fie prea pricopsiți. că n-ar fi ei nebuni dacă ar avea de toate să se chinuie singuri. Și-apoi am mai văzut eu una alta. de-o pildă cind veni Todirel. ăla bețivu. de-a dat divorț nevasta de el si l-a luat toată casa pentru ea si pentru fete. si lui l-a lăsat numai un coteț cu un pat și-o masă. că tot nu vede el. că nu-i niciodată treaz. Da așa beat cum e se duce să pescuiească. să mai facă bani și să bea. că nu-i ajunge pensia. destl are pensie mare. opt sute de lei. da lui nu l-ar ajunge nici să fie opt mii. că numa dacă s-ar stîrui prunții si toate alea din care se face băufură pe pămînt. atunci s-ar opri și el din băut.

— Și ce-are asta cu doamna Anișoara?

Dr. Ion Aurel Stoica, ministrul calității vieții : ministru fără portofoliu ?

— Păi are. că odată a venit Todirel să-i vîndă niste peste. da era beat mort și-n loc să-i ceară 40 de lei pe kîl. c'm cer toți țiganii. a cerut 60. C-atîta-i trebuia lui pentru o sticlă de țuică. si doamna Anișoara n-a mai luat că n-avea atîția bani. că am auzit-o eu cum i-a cerut lui dom Romică și el a zis că n-are nici el. Si-am mai văzut eu cum luau cite doi litri de lapte cind îl dădea Vasilica cu 10 lei. da-acum cu 15 iau numa cite unu. Nu-s cine știe ce pricopsiți. vă spun eu. dar nici prea chivernisiți nu-s. C-ar putea să vîndă și ei din cireșe și din prune și să mai scoată un ban. da ei numa ce cheamă toți vecinii să-si culeagă. Cel puțin a lui Gogea își culege și nechemat. că n-are nici un prun în bătrătură. da țuică face în fiecare an numa din furate. că i-am și spus să se potolească că-i păcat să-si bată joc așa de oameni. da el numa ride. zice că de ce nu-l spun. că știe că l-am spus și încă de mai multe ori. că mă seacă pe mine la inimă cind îl văd cum îi fură. da degeaba. că doamna Anișoara dă numa din mină și nici nu vrea să-audă de sefu de post. că zice. „Nime nu fură de prea bine“. Păi nu. zic eu. nu fură că-i e bine. fură că-i hot. c-asa a fost și Gogea al bătrîn. că cel puțin de ăla se lase satul de-un gînd. oușese curse în griu să se prindă găinile și pescuia gîstele de după gard cu grăunțele prinse în cîrlig. Iar ăsta tinăru l-a moștenit pe ăl bătrîn. si mai e prieten cu pe păduraru. că-si ține păduraru vaca în curtea lui și-l lasă să fure și din pădure. de nu mai stie unde să-si doasească lemnele și eu am strîns o legătură de vreascuri si mi-a spus brigadieru că dacă mă mai prinde imi pune amendă de nu-mi ajunge penzia pe-un an. Da pe el îl lasă să si vineze. că umblă noaptea ca huhurezii. se duce la pîndă. l-am văzut eu într-o dimineată cind se crăpa de ziuă cum venea în sîlnare cu un câprior. de-abia-l ducea. Că dacă stiam eu să scriu. direct la ziar scriam. că la sefu de post degeaba. că-s cumetri și-i fin și cu presedintele. cu toți îi încîrligat. de unde vrei să-l anuci lunecă. Numa cu ziaru mai poți să-l aranjezi. Da doamna Anișoara nu vrea. că zice că nu-i place să se-amestece în d-astea.

— Da dumneata nu știi să scrii? Ai învățat la școală?

— Păi literele nu le prea știu. c-am învățat numa o clasă. de toamna pină primăvara. da-mi plăceau tare. Și știi cu cine eram eu în bancă? Cu doamna Ileana. farmacistă. ea era cea mai bună în clasă. și după ea veneam eu. Doamna Ileana. de-au scos-o acum la penzie. să vină una tinără. nevastă de ofiter. că-i aproape de București. vine cu trenul de nouă și pleacă cu ăl de doispe. nici că i pasă. cind o cauți n-o găsești. Că doamna Ileana si în miez de noapte dacă avea nevoie iti deschidea si-ți dădea. nici doctor nu-ți mai trebuia. că si mama dumneaei a fost tot farmacistă aici la noi. si farmacia a ridicat-o farmacistu ăl bătrîn. tataia al ei. cind eram noi copii. Era singura casă cu etaj pe toate satele din jur. Da de cind au scos-o cu forta la penzie pe doamna Ileana. nici nu mai vine săracă prin sat că i-e jale. stă mai mult în

București la copii. da si cind vine se strînge tot satul. c-o iubesc toți. că nu-i casă să nu fi ajutat ca pe vrcunul.

— Ei. păcat. credeam că știi să citești. că te-aș fi rugat ceva...

— Imi pare rău. maică. da nu știu decit numerele. că astea le-am învățat de pe bani. că mergeam pin-am fost mai tinără cu flori la București. si cu ce mai aveam prin grădină. și cu bureți cind ploua. c-a fost odată o vară ploioasă — să tot fie vreo cinci ani — de-am făcut două mii de bureți. mai eram și eu în putere. căram cite două găleți pline odată si cum le vindeam. inapoi si mă duceam cu altele. că domnii mîncîcă la bureți. le place rău. zic că-s mai buni decit carnea. da eu nu pun gura pe el să mă omori. Două mii am făcut atunci. nici că mai văzusem atîția bani. nu-mi venea să cred. am pus jumătate deoparte să fie pentru pomană. cind oi muri. să-mi facă pomenirile. că si Dumnezeu si-a făcut pomană cu mine. că m-o fi văzut așa amărîtă si-o fi zis ia să dau eu o ploaie cu ciuperci să stringă și baba asta să se mai pricopsească si ea puțin.

— Eu te-aș putea ajuta să cîștigi ceva sau dacă ai avea nevoie... dac-ai vrea si dumneata să mă ajuti...

— Da cum să n-am. domnule. da nu cred eu că ai dumneata nevoie de ajutorul meu...

— Ba de avut as avea. dar nu știu dacă ești dumneata în stare si dacă vrei.

— Cum că nu vreau. vreau orice. numai să-mi spui și să nu mă mai perpeleşti așa...

— Ai fi dumneata în stare. dacă-ți dau un carnet si un pix. să scrii numerele mașinilor care vin aici la doamna Anișoara si la domnu Romică? Ai putea să le scrii ca să le știu si eu?

— Da ce-ți trebuie dumitale să le știți?

— Păi treaba dumitale nu-i să întreb. ci să faci cum îți spun dacă vrei să ai încă atîta pensie cită ai...

— Doamne ferește. da nu-l ceva să le fac rău. te văd om învățat. nu cred să fi în stare...

— Sigur că nu. numai că-i mare secret. nimeni nu trebuie să stie. ca pămîntu. Pot să vorbesc și cu brigadieru să-ți trimită niste lemne...

— Am văzut eu că ești om cu milă și cu frică de Dumnezeu și că nu-mi pierd vremea cu dumneata.

— Păi pe cine s-ajutăm si noi dacă nu o femeie deșteaptă ca dumneata...

— Așa. așa. maică. așa... că ajunsei să am si eu bix ca domnu Romică. că toată viața scrisel numa cu sapa. Da acum. el cu sapa. eu cu mapa. se-nvîrti roata.

— Coană Safto. să știi că eu nu glumesc si să nu glumești nici dumneata. că eu mine nu-l de glumit. Dacă-i spui cumva doamnei Anișoara sau lui domnu Romică de vorba noastră...

— Da ce-s proastă. maică? Ce le pasă lor de vorba noastră. ce. au ei timp de noi? Toată ziua cu nasu-n carte...

Fotografie de Ion Cucu

Gheorghe GRIGURCU

Desfăcute pe cer

Desfăcute pe cer
mașinăriile norilor

dure necrutătoare
și totuși pașnice

cum piesele unui ceasornic
demonstat

roțițe ce par de prisos
cum timpul însuși

ce printre ele fișii
țișnește argintiu neputincios
cum saliva din gură.

Un sunet de trompetă

Un sunet de trompetă
gol imperativ cum un deget
împinge imensitatea
șovăitoare transparentă
de deasupra cartierului

o dă la o parte citeva clipe

această imensitate care ne
luminează
ca o lampă de care nu mai e
nevoie
în plină zi.

Sensul care cade

Sensul care cade sensul cu aripi și
cu mustăți
ca un gândac sub acoperișul
arșarului

și cel care clipește cum apa-n
bazinul strimt
unde piciorul tău încearcă
temperatura cerului

și cel care stă grav posac ca o
fisură
în zidul ce-o păzește (e singuru-i
avut).

Inundație

Cit de îngrijorător crește apa
spun toți

apa plină de sine
precum un poem

și-n preajmă doar aerul luminos
și zilele săptămânii

aerul puțin năting
care se joacă cu merele

zilele săptămânii
ca niște amenințări foarte
cuvincioase

și totuși nu e nimic grav
ne asigură familia
strinsă la masă

nu e nimic grav să lăsăm
apa să se aștearnă o clipă
pe masă precum
o față de masă.

Florile care trag

Florile care trag sforile
țeava de pădăie din care se trage
în tine

viespea care trage cortina
firul de iarbă care trage o carte din
raft

ochiul boului care trage cu ochiul

soarele care ne trage la sorți.

Și totuși e prea

Și totuși e prea
s sofisticată această poezie
prea seamănă cu cel ce
căutind cu sistem a nu te privi
vorba celebrului moralist
te privește intruna.

Vîntul se digeră

Vîntul se digeră-n stomacul cerului
noaptea ar putea fi xenofobă
soarele vorbește încă la radio

doar un steag se tirie-ncet un steag
cum un șarpe

prin iarba metalică
un steag ca un șarpe prin iarba
ascuțită flexibilă

prin iarba antenelor cum un șarpe
se tirie
un steag gata să intre-n pământ.

Acestea sint numerele

Acestea sint numerele
acestea sint locurile

iată acestea sint
și nu altele

orice potrivire imi pare
doar o potrivire

ceva ușor impur amuzant

în timp ce degetele trăiesc în
margine

franjuri ai ființei
martori sfioși
ai catifelei sale mototolite
în pauza spectacolului.

Cerul abuziv

Cerul abuziv norul abraziv
nudul invelit în cearceaful
gramaticii

și buzele care se deschid în mijlocul
coapsei

spre-a cere apă

și ochii ce galeș iau naștere între
sini

clipesc fără a cere nimic

și totul
abia un început.

Căutînd

Căutînd în dosul medaliei
curajul și pasiunea
căutînd în dosul medaliei
meritul și nenorocul
căutînd în dosul medaliei
priceperea și lipsa
căutînd în dosul medaliei
uimirea și strănutul
căutînd în dosul medaliei
greutatea și farmecul
căutînd în dosul medaliei
enunțul și teama
căutînd în dosul medaliei
ca-n spatele unei oglinzi
chipul răsfrînt într-însa
așa cum face pisica.

Etică

A fi antic adică a fi
mai viu decît viii

a le da lecții

despre felul în care te poți
transforma
fără să te vadă nimeni

și de-a susține public apoi
că ești neschimbat ca un mort.

Rurală

Poate rivna tenace poate
pasărea gri
care nu a țipat cînd a primit
lovitura glontelui
care s-a prăbușit în adîncul fîntînii
(o vinzoleală plină de lovituri de
odinioară).

Cuvinte care cad

Cuvinte care cad cuvinte care
nu se-ndură
să ne vorbească

aidoma unor smocuri de păr

sau unor frunze ce-ncheie nasturii
oglinzii

ori nasturii înșiși căzînd

pe carapacea uscată deja
a zilei (o broască țestoasă)
pe care și-au luat-o
(ele cuvintele)
drept pildă.

Amîna

Amină ce poți amina

concordia cu picioare frumoase de
femeie

și moartea ce ne-aduce sacose cu
mîncare

și învierea care nu-i decît
o după-masă-nsorită a morții.

Etică

Sfîrșit de ev
atit de pios

mai mulți zei decît oameni.

Petru Roman și reforma... parlamentului!

Descrierea volumului

Cuprinsul

CĂ O EDIȚIE a poeziilor lui Eminescu se impunea în acel moment, în interesul tuturor și nu mai puțin al lui Eminescu însuși, ar putea rezulta din cele spuse până acum, și a fost meritul lui Maiorescu de a fi înțeles și de a fi folosit conjunctura așa cum a făcut-o. Cine altul? Până la data aceea poetul nu a „putut fi înduplecat să se îngrijească însuși de o asemenea culegere, cu toată stăruința amicilor săi literari”. Iar acum era prea târziu. Maiorescu vorbește, rezervat, de „lipsa poetului din țară”, în realitate, în ciuda a tot ce-a mai făcut pentru el și a citorva clipe cind a biruit speranța, el îl considera pe poet pe vecie pierdut. Publicarea operei îl așeza într-o durată incertabilă.

De publicarea poeziilor de debut din „Familia” nici nu putea fi vorba din punctul de vedere al lui Maiorescu, care voia, cum va fi vrut și Eminescu, un volum făcut din zona cea mai înaltă a operei. Chiar primele poezii publicate în *Convorbiri literare* sunt incluse cu scrupule și justificări, pentru că știa că poetul ar fi vrut să le refacă, poate chiar să renunțe la unele dintre ele. Maiorescu le introduce totuși în volum, declarând că a „făcut-o dintr-un sentiment de datorie literară”. Trebulau să devie mai ușor accesibile [...] toate scrierile poetice, chiar și cele începătoare”. Era, firește, convins că cele și mai începătoare, din „Familia”, nu aveau nici cum slui reputația poetului, nici cum să fi fost dorite de el într-o ediție de această natură. Rămăneau de publicat cele apărute în *Convorbiri* și cele, încă inedite, în a căror posesie se afla. Statutul acestora, pentru care lipsesc mărturiile decisive, trebuie determinat prin conjetură. Coroborând tot ce se poate ști sau deduce cu bune temeluri, se impune următoarea concluzie. Ele reprezintă transcrieri pe curat făcute de mina poetului și încredințate unui grup foarte restrins de persoane: Maiorescu și 2—3 membri de familie sau intimi ai acestuia; dintre care cu deosebire Mite Kremnitz, căreia li dăruise, de ziua ei din 4 ianuarie 1879, un album legat în roșu în care li transcrisese cinci poezii, dintre care prima, *Cu mine zilele-ți adaogi*, a apărut pentru întâia oară în ediția princeps Maiorescu, reproducând textual. Mai mult, aceste poezii fuseseră citite de poet în casa Maiorescu, comentate și chiar retușate în ambianța aceea de puțini bărbați și multe femei uniți în același ritual, același gust, aceeași admirație. Amintirea unor asemenea împrejurări se păstrează în *Insemnările zilnice* ale lui Maiorescu. În fond acesta a fost felul în care a „publicat” Eminescu după ce, din septembrie 1881, colaborarea lui la *Convorbiri literare* încetase, în favoarea unei și mai mari retrageri în sine și a unei și mai mari angajări în lupta politică.

Desigur, în situația de a le avea de inclus într-un volum, Eminescu ar fi putut spori ori scădea numărul acestor poezii. Dar, în condițiile în care a apărut ediția Maiorescu, asemenea poezii inedite, consacrate de acuratețea caligrafică a transcrierilor, de plăcerea împărtășită a lectorilor în comun, de tradiția „unul sau altul din noi trebuie să-l ia în manuscrisul din mină și să-l dea la *Convorbiri*”, asemenea poezii, cate sau apr ape te ite făcând parte din zona cea mai înaltă și mai pură a operei, trebuiau să apară. Maiorescu le-a publicat direct în volum.

Perpess'cius merge chiar mai departe în încercarea de a investi ineditele Maiorescu cu un maximum de gir al autorului, considerând că ele au fost pregătite pentru publicare de Eminescu însuși. La început, în 1939 (*OPERE*, I, p. XIV), credea că n-ar fi exclus „ca Maiorescu să fi găsit aceste ultime poezii / în lada cu manuscrise a poetului / ca pe un pachet de epistole înveștite cu toate formele legale, dar care, dintr-un motiv de forță majoră, n-a apucat să fie expediat cu poșta”, ceea ce nu

corespunde nici obiceiurilor poetului, nici datelor pe care le avem despre circulația lașii cu manuscrise, care, strămutată în iunie 1883 de la Slavici la Simțion, n-a fost dusă de Chibici acasă la Maiorescu decit spre sfârșitul anului 1884. Iar Maiorescu a început să se uite prin ea mai târziu. Totuși ideea de gir eminescian îl urmărește pe marele editor deși într-o formă totodată mai puțin explicită și mai puțin imaginativă, de vreme ce peste cinci ani (în *OPERE*, III, p. 146) scrie despre ineditele Maiorescu că „vor fi fost, cum ni se pare din ce în ce mai probabil, copii ultime și caligrafice orînduite chiar de Eminescu”. Și ceva mai departe (p. 229): „așa cum ne apare din ce în ce mai plauzibil, marele lot al celor 25 de inedite, cari ridicau și substanța, nu numai cantitatea primei culegeri de la 1883, fusese transcris pentru tipar chiar de Eminescu”.

Este, însă, cum s-a văzut, imposibil de admis că Maiorescu a găsit aceste poezii în hirtiele poetului. La data apariției ediției princeps nimeni nu avusese acces la ele. El și ai lui le aveau însă, primite chiar de la poet. Există din fericire câteva cazuri în care găsim în manuscrise faza imediat anterioară acestei forme de difuzare. În ms. 2261, f. 112 *rv* se află, asterisată cu cel mai frumos scris al poetului de prin 1881—1882, *Mai am un singur dor* într-o formă identică celei publicate de Maiorescu și purtând semnul de barare care, în codul grafic al lui Eminescu, înseamnă „transcris într-o formă (provizoriu) definitivă”. (Provizoriu pentru că, după ce frecvenți mai multă vreme manuscrisele, rămii cu sentimentul că nici un text eminescian nu s-ar fi putut susține, într-un timp infinit, unei prelucări infinite). Perpess'cius pare a fi avut o atitudine de viață intuitivă a acelei clipe în care scrie: „Simetria atentă, artistică, a liniilor de baraj exprimă și mai plastic momentul cind versiunea aceasta a fost transcrisă pe curat” (*OPERE*, III, p. 229). Un fapt, neobservat pînă acum, nu trebuie să deruteze: pe 112 *v* se află scris, cu un creion palid, de mina lui Maiorescu, *Varianta a ceea ce scrie* și, dedesubt, *Altă variantă*, adică tocmai felul în care sint indicate, în sumarul ediției princeps primele două dintre cele 3 variante la *Mai am un singur dor* publicate de el, și anume acelea ale căror versiuni definitive se află tot în ms. 2261. Insemnarea e de mai târziu, de după sfârșitul lui 1884, ca toate autografele Maiorescu din corpusul eminescian (cf. ms. 2255, 30 *r*: *Alienatie mentală*?). Cînd, avîndu-le la el acasă, a început să cerceteze manuscrisele, Maiorescu era de mult primul editor al lui Eminescu. Cum spuneam, variantele *De-oi adormi curînd și Nu voi mormînt bogat* se află în același manuscris (pe 308 *r*—309 *r*, respectiv pe 232 *r*—234 *r*), purtînd același indicio de text transcris în altă parte și prezentînd un text aproape identic. Diferențele cele mai notabile provin din faptul, iarăși rămas neobservat, că Eminescu a mai operat asupra textului transcris pe curat și după ce, barîndu-l, i-a înmînat lui Maiorescu transcrierea.

ÎN MANUSCRIS :

versul 11 *Trec stoluri grele-n rînd*
Trec stoluri greu zburînd
versul 17 *Cari din vîl adînci*
Ce din puteri adînci
versul 35 *Uitarea intînzînd*
Covoare intînzînd

ÎN EDIȚIE :

Trec stoluri zburînd (vers hipometric, posibilă omisiune în însăși transcrierea lui Eminescu)

Căci din vîl adînci (vers hipometric, cu lecțiunea greșită *Căci în loc de Cari*)
Uitarea intînzînd

Rămîne de stabilit-de ce Maiorescu, care eliminase din *Convorbiri* *Făt-Frumos din Tei*, ca simplă variantă la *Povestea Teiului*, publică *Mai am un singur dor* însoțită de trei variante. Probabil primise de la poet 4 texte, iar acesta n-a mai apucat să se decidă sau, mai degrabă, să-și declare hotărîrea în favoarea lui *Mai am un singur dor*. Criticul le-a publicat pe toate, poate și ca un strălucit document de virtuozitate poetică, poate și neluîndu-și îngăduința de a decide singur și mulțumindu-se să pună în frunte singura versiune care poartă titlu în manuscrisul care ni s-a păstrat (textul din ms. 2261, 112 *rv* după care a făcut poetul transcrierea pe care a predat-o), cum probabil doar ea purta titlu și în manuscrisele din posesia lui. Fapt este că în felul acesta a creat în literele românești o situație fără precedent: publicarea de variante într-o ediție de consacrare.

Structura

FELUL în care se urmează poeziile lui Eminescu în această primă adunare a lor într-un volum este opera exclusivă a lui Maiorescu. Operă durabilă prin consecințele ei, și bune și rele. Rele nu în principii organizării tematice, ci în deschiderea, prin el, a unei căi către arbitrar. Bune pentru că ediția Maiorescu ne îndeamnă și azi să căutăm, dincolo de cronologie, articulațiile

interioare ale operei, pe care pura cronologie, de altfel impracticabilă, le oblitesc.

Maiorescu a renunțat radical la orice cronologie, atît pentru că ordinea apariției poeziilor în *Convorbiri literare* i s-a părut nesemnificativă cit și pentru că ordinea cronologică l-ar fi obligat să așeze toate ineditele la sfîrșit, tot în ordine cronologică. O ordine cu nimic mai semnificativă decît a editelor și pentru care nici nu avea o evidență exactă a succesiunii citirilor sau înmînărilor. Iar despre cronologia redactărilor nici nu putea fi vorba fără consultarea poetului.

Dar mai ales pentru că urmărirea o organizare semnificativă și expresivă a poeziilor, organizare pe care, atît cit este cu putință, vom încerca s-o definim mai în-deaproape. Iată însă, mai întîi, datele factuale ale orînduirii volumului, raportate atît la cronologia editelor cit și la opoziția edită/inedit :

1. 1 III 1878
2. INEDITĂ
3. 13 XI 1883 (F)
4. 1 II 1879
5. INEDITĂ
6. 1. IX 1876
7. 1 IX 1879
8. 1 II 1879
9. 1 IX 1879
10. 1 II 1879
11. 1 X 1879
12. 1 IX 1876
13. INEDITĂ
14. INEDITĂ
15. 15 IV 1870
16. INEDITĂ
17. 1 X 1871
18. 1 X 1871
19. 1 X 1871
20. INEDITĂ
22. 1 IX 1876
23. 1. III 1871
24. 15 VI 1871
25. 1 X 1872
26. 5 VI 1883 (F)
27. 17 VII 1883 (F)
28. 1 IX 1876
29. 1 IV 1873
30. 1 IV 1873
31. INEDITĂ
32. 15 VI 1871
33. 1 IX 1879
34. 1 IV 1880
35. 1 III 1878
36. INEDITĂ
37. INEDITĂ
39. 1 III 1878
39. 1 XII 1874
40. 23 VIII 1883 (F)
41. INEDITĂ
42. (F)
43. 1 III 1878
44. 1 X 1879
45. INEDITĂ
46. INEDITĂ
47. INEDITĂ
48. INEDITĂ
49. 1 X 1878
50. 15 V 1883 (F)
51. 1 VII 1883
52. INEDITĂ cu 3 variante
53. 15 VIII 1870
54. 1 XI 1876
55. 1 XII 1876
56. 1 II 1871
57. 1 IV 1881
58. 1 V 1881
59. 1 IX 1881
60. 1 VIII 1883
61. INEDITĂ

(numerele de ordine sînt cele din sumarul lui Maiorescu; (F) înseamnă: poezie dată de Maiorescu ca inedită, dar apărută, cu diferențe textuale, în *Familia*).

Ordinea apariției în revistă este respectată doar în cadrul unor subgrupe, și anume: a) în cazul unor serii omogene: 17, 18, 19 (sonete); 56, 57, 58, 59 (*Satire*); b) 23, 24, 25 (trei poezii timpurii, din 1871—1872, dar fără *Inger de pază*, așezat la 32); c) în cazul 35 (*Făt-Frumos din Tei*, în CL: *Povestea Teiului*) și 38 (*Povestea Cozului*), despărțite însă de ineditele 36 și 37; d) ultima poezie edită din volum, *Lucașărul*, este totodată și ultima publicată în *Convorbiri literare* înainte de apariția volumului. Dar aceste rămășițe de ordine cronologică sînt și ele tributate în primul rînd grupării după conținut, nu după dată, cum se vede cel mai bine în cazul grupului a.

Iar în ce privește relația edit/inedit se constată următoarea distribuție a ineditelor: 2, 3 (F), 5, 13, 14, 16, 20, 21, 26 (F), 31, 36, 37 (F), 41, 42 (F), 45, 46, 47, 48, 50 (F), 52, 61, serie în care se vedește tendința de a distribui ineditele asupra întregului volum și de a le da pe grupe de 2 (2 și 3, 13 și 14, 20 și 21, 26 și 27, 36 și 37), de 3 (40, 41 și 42) sau chiar de 4 (45, 46, 47 și 48), răzlete rămînînd doar 5, 16, 31, 50, 52 și 61.

Ar mai fi de luat în considerare și un alt criteriu de distribuție a poeziilor, acela al poeziilor care îi plăceau lui Maiorescu în chip deosebit, așa cum rezultă din scrisoarea trimisă Emiliei la 6 decembrie și din cea trimisă Olgăi Călinescu la 22 decembrie 1883, deci în preajma apariției volumului ori chiar în momentul ei. Acestea sînt (cumulînd cele două liste): *Singurătate*, *Lasă-ți lumea la uită*, *Ce te legeni, codrule*, *S-a stîns viața falnicei Veneții*, *Adio, Lacul*, *O, mamă dulce mamă*, *Pe lingă plopii fără soț*,

Glossă, iar cînd voi fi pămînt (ultima variantă la *Mai am un singur dor*), *Satira III*, *Satira IV* și *Lucașărul*, adică, potrivit așezării în volum, titlurile 1, 2, 5, 21, 26, 23, 34, 40, 41, 52 (d), 58, 59 și 60, serie în care se disting numai 3 grupări: 1 și 2; 40 și 41; 58, 59 și 60. Așadar Maiorescu și-a așezat preferințele la începutul, undeva în cuprinsul și la sfârșitul volumului editat de el.

Dar poate și aceste distribuții și grupări să fie guvernate tot de principiul tematic, pe care însă Maiorescu nu l-a enunțat nicăieri, mulțumindu-se să arate, într-o scrisoare strict privată, cit de important considera că este felul în care organizase volumul. Într-adevăr, în momentul cînd trimite la tipar corectura ultimei coli, în 6 decembrie 1883, reamintim că editorul îi scrie surorii sale: „Poeziile, așa cum sint orînduite, sînt cele mai strălucite din cite s-au scris vreodată în românește și unele chiar în alte limbi”. Formulare de altfel ciudată, ar putea să rezulte din ea că excelența poeziilor nu le este intrinsecă, că ar fi determinată, într-o măsură importantă, de orînduirea lor în volum. În realitate Maiorescu nu avea cum să creadă asemenea lucru, iar formularea nu este decît prea strînsă, eliptică pînă la obscuritate. Criticul n-a vrut să spună decît că excelența poeziilor este mult pusă în valoare de felul în care le-a orînduit el.

În lipsa unei declarații explicite de principiu, criteriul scrierii poeziilor nu poate fi decît dedus. Atît cit poate fi. Un prim lucru care se degăță din examinarea faptelor este că Maiorescu a vrut să-i dea volumului un prolog și un epilog, începînd cu *Singurătate* și încheind cu *Criticilor mei*. Așadar cartea se deschide asupra singurătății poetului scriîndu-și opera în spațiul închis și abstras al odăii și în cel deschis al revelației (amăgiri, aduceri aminte, melancolie), cu încă o deschidere, la sfîrșit, spre lumea iubirii, de care, în atitea forme și acorduri, volumul este plin. Și se încheie, prin *Criticilor mei*, cu refuzul poetului de a lăsa prădă judecării reci și sterpe o operă născută din aspra pătimire a sufletului și la verbului. Amîndouă poeziile sînt, fiecare în felul ei, niște concentrate de artă poetică.

Iarăși nu poate fi o întîmplare faptul că între primele și ultimele 30 de poezii este așezată *Se bate miezul nopții*, ca simbol al medianității, punct de neclintire și de suspensie a gîndului între regnul vîie și acela al morții. Ar fi însă excesiv să credem că Maiorescu a căutat mai mult decît o potrivire formală între sensul poeziei și prezența ei în locul de cumpănă dintre cele două jumătăți ale cărții. Sugerăm ei nu vizează componenta, destul de eterogenă, a celor două părți, ci însăși interioritatea liricii eminesciene, dominată de opoziția mereu abolită într-un punct ideal, dintre viață (eros, natură eternă) și moarte (somnolență, extincție, neființă).

Cît despre restul poeziilor, tot ce ne-am priceput să discernem în orînduirea lor este mai puțin un principiu de succesiune cit unul de nonsuccesiune. Maiorescu și-a dat silința să nu facă niciodată să se urmeze două poezii care ar comporta aceeași definiție esențială. Într-adevăr, făcînd cititorul exercițiul de a da asemenea definiții succintă fiecărei poezii și va descoperi că, fără a forța deloc lucrurile, succesiunea poeziilor e controlată de acest principiu de evitare a monotoniilor. Lucrul e adevărat chiar pentru ansamblul liricii erotice, care domină volumul. Dacă îi conferi fiecărei poezii de dragoste cite o determinare specifică (de pildă: erotică de chemare — împlinită ori nu —, de împăcare, de despărțire, de deoartare, de pierzanie, de amintire, de regret, fînerare și încă puține altele, în special cele obiectiv-narative) descoperi că intenția diversificatoare a editorului a operat pînă la acest nivel.

În sfîrșit, poeziile din ultima parte a volumului (51, 60) sînt evident așezate așa ca fiind un grup de opere importante: *Doină*, *Mai am un singur dor*, *Epigonii*, *Călin*, *Strigoii*, *satirele* și *Lucașărul*, menite să încheie cartea cu sugestia unei deplină așezări a poeziei poetice.

Petru Creția

*) Cum a crezut, nu fără ingeniozitate, Pompiliu Eliade, care, descoperînd cel dintîi că poziția poeziei în volum este semnificativă, a mers prea departe, forțîndu-i semnificația: „*Poezi al Trecutului și Poezi al Mortii*, iată cum se prezintă (...). E un moment în care poetul stă cu gîndirea lui la cumpănă: e în poezia *Se bate miezul nopții*. Editorul lui Eminescu a avut fericita idee de a așeza această poezie la mijlocul volumului. În paginile ce preced asistăm mai ales la predominarea simțămîntului Trecutului în sufletul lui Eminescu: cu trecutul, amorul și toate amintirile cele dragi; de la mijlocul volumului înainte asistăm mai ales la Triumful Mortii” (Pompiliu Eliade, *Filozofia lui La Fontaine*, 1901, p. 11—12). Numai că, de o parte și de alta, excepțiile sînt prea multe pentru a presupune că Maiorescu ar fi grupat poeziile după un asemenea criteriu.

Eliade ziaristul (I)

ESTE Mircea Eliade un ziarist de geniu? Editorul de acum al articolelor lui din anii '20 și '30 crede că da: alături de Hașdeu, Eminescu, Iorga, Goga, Nae Ionescu și G. Călinescu — scrie Dan Zamfirescu — Eliade „atinge intensitatea și luminozitatea genului” nu în opera literară, nici în scrierile științifice, ci în eseistică și publicistică. Termenul de *eseistică* este echivoc. Eliade, oricum, îl consideră un gen inferior. Faptul se vede chiar dintr-un articol din tinerețe. Dar cele mai multe dintre studiile lui despre mituri, practici religioase, istoria credințelor etc. sînt, în fapt, eseuri erudite. Dacă este așa — și nu văd cum poate fi altfel — genul lui Eliade se extinde, în acest caz și asupra literaturii lui științifice... Înșă, la drept vorbind, discuția despre genialitatea lui Eliade nu are nici un rost. Geniul este o noțiune romantică și a dispărut din limbajul criticii literare. Francezii o folosesc într-un sens foarte restrîns. Fiecare creator are *geniul* lui, fără a avea, în sensul vechi al termenului, *genialitate*. Să ne mulțumim a recunoaște, în cazul lui Mircea Eliade, ceea ce i recunoaște colegul său de generație, Cioran: „darul tinărului Eliade a face orice idee fremătătoare, contagioasă, de a o investi cu un *halou* de istorie, o isterie pozitivă, stimulată, sănătoasă...” (*Exercices d'admiration*). Același moralist vorbește, cu referință tot la Eliade, și de „superstitia vitalității și a randamentului”... Înșuri pe care el, un superstitios al conștientului, nu le apreciază prea mult. Rămîne un fapt incontestabil și pentru admiratori și pentru sceptici: Eliade scrie enorm și are un cuvînt de spus în toate problemele culturale și ale istoriei contemporane.

Cînd citim, azi, articolele din *Itinerar spiritual* (1927), scrise la 20 de ani, vedem că multe dintre ele s-au datat. Rămîne încă vii, provocatoare, temele lor. Rămîne, și, pasiunea, adică fremătul, haloul acela de istorie tinerească, de care vorbește Cioran. Geniu? Mai degrabă o voință extraordinară de a pune în articolul de ziar marile probleme și a face din articolul de ziar tribuna unei generații care vrea să schimbe totul: de la politică la cultură. Ediția de acum adună la un loc o parte din această imensă producție gazetărească: în afară de *Itinerar spiritual* sînt cuprinse *Scrisori către un provincial* (publicate în *Cuvîntul* între 1927—1933), însemnările grupate în ciclul *Destinul culturii române* (1928—1953), iar în volumul al doilea sînt reproduse articolele din *Criterion* și *Vremea* din anii 1934—1938.

O ediție, cum se vede, care conjugă criteriul cronologic cu cel tematic, fără a le respecta riguros. Volumul al doilea (*România în eternitate*), intitulat așa după titlul unui articol din *Vremea* (13 oct. 1935), este mai unitar și definește mai bine o vîrstă a spiritului eliadesc. Soluția ideală ar fi însă reproducerea cronologică, a tuturor articolelor scrise de acest tinăr care vrea să împace România cu metafizica. Numai atunci, cu toate însemnările lui sub ochi, ne vom putea face o idee corectă despre cultura *poligrafului* (vorba aparține tot lui Cioran care o preia, dacă nu mă înșel, de la Eugen Ionescu), despre „profetismul mondial” de care vorbește Dan Zamfirescu, nerăbdarea creatoare a tinărului șef de generație și despre toate celelalte. N. Georgescu promite un „dosar Mircea Eliade” din care să se poată vedea limpede relațiile scriitorului cu mișcarea de extremă dreaptă. Ar fi foarte util. În *Fragmente dintr-un jurnal*, II, Eliade a dat o variantă care a nemulțumit pe unii comentatori occidentali. Fapt sigur este că istoria este așa cum este și că serviciul cel mai mare pe care i-l putem aduce e să spunem adevărul și despre întîmplările plăcute și despre cele neplăcute... Ediția de față arată o parte a lucrurilor. O ediție integrală a operei publicistice va lămurii și ceea ce generațiile noi nu știu prea bine despre Eliade și generația sa, terribila, celebra „generație tină” din anii '30... Numai atunci vom putea vorbi, cu înimă împăcată și cu cugetul clar, dacă seful spiritual al generației tinere prelungește sau nu cultura română în universalitate, dacă Eliade a

fost sau nu un *profet* adevărat și a pășit, cum zice prefăcătorul lui de acum, din „pustiul” țării natale pe scena mondială... Slavă Domnului, nu mai este nevoie să ocultăm, cum am făcut de atîtea ori pînă acum, biografia scriitorului și să izbăvim omul prin opera lui. Putem, în fine să privim istoria în față și să spunem adevărul...

PÎNĂ atunci, să recitim aceste articole tinerești, ambițioase, fremătătoare, contagioase... Ceea ce se observă întîi este diferența de valoare. Primele — cele publicate în *Cuvîntul* din 1927—1928 — sînt rețorice, cu un limbaj nesigur, de o ardore necontrolată stilistic. Au meritul de a anunța temele lui Eliade și, în genere, de a deschide în cultura noastră ceea ce se cheamă problematica tinerei generații. Frica ei cea mare este că „nu „sombrez” în provincialism cultural. Pentru a scăpa de această păcoste, Eliade propune un număr de soluții, pornind de la ideea că în cultura română improvizat, retardată, marginalizată, apare, în fine, o generație „profetică”: „noi sîntem generația cea mai binecuvîntată cea mai făgăduitoare din pînă s-au rînduit pînă acum în țară: trebuie să tinem seama numai de ei”. Aceste propoziții apar în *Cuvîntul* din 6 sept. 1927. Autorul lor avea 20 de ani și credea că prin el el vorbea în numele generației tinerești. *Spiritul*, scrie cu mulțumire. Asta vrea să spună: valoarea pură, spirituală, abscond de enervanțele Eliade citate pe Gide, Dant, Ortega y Gasset și pe alții lui, Julian Marin și Ioan Botez, și face același lucru, înșurii ei a experienței. Nu se teme de confuzii și de contradicții, mai degrabă că ele sînt forța ei de inspira-

sabile. „Se sacotește” cu învățătorii lui adolescenței și pubertății. Tot lui universitari și dintre ei nu acceptă de Șerban Cioculescu îi aparține și termenul de „trăirism” pentru a numi filosofia experienței și a neliniștii. Termenul are, la început, o nuanță peiorativă. Mai tîrziu sensul peiorativ s-a pierdut și a rămas un concept prin care definim, azi, programul unei generații și chiar un curent de gîndire în anii '30: *existentialismul românesc*. El n-a fost cercetat cum trebuie și, în cea mai mare parte, nu este cunoscut sau este rău cunoscut: îndesebi numai prin implicațiile lui politice. Va trebui și în acest caz să luăm lucrurile cum sînt și să le analizăm cu luare aminte. *Trăirismul* uneste și pe Eliade și pe Petre Pandrea, om, acesta din urmă, de stînga, adversar încă din 1933 al fascismului. *Fi-zionomia generației tinere* se arată a fi, chiar și numai din acest exemplu, mult mai complicată decît pare la prima vedere. Unde plasăm pe disperatul, nihilistul, raționalistul și, totuși, religiosul Eugen Ionescu? Cel din *Nu* și din articolele ulterioare sunărate pe toată literatura contemporană și apoi pline de admirație față de aceeași literatură? ... Dar pe G. Călinescu care nu i se preia în scris pe adevărat tinăr, obședat de experiențele mistice și reverențios față de tradiția raționalistă și „culturi” române? ... Iată o temă de discutat...

Dar să revenim la ziaristul Mircea Eliade și la primele lui articole. Clară este la el obsesia înnoirii prin experiența spirituală. Jurnalistul notează de o mie de ori această idee, acum și mai tîrziu, în articolele din anii '30, mult mai coerente și cu o bătăie filozofică mai lungă. În fața din *Itinerar spiritual*, Eliade întocmește un repertoriu de teme (generația tină, experiența mistică, desmarginalizarea culturii române, valorizarea creștinismului răsăritean, descoperirea energiilor tinere, despărțirea de stilurile și ritmurile generațiilor anterioare, complexitate, retardare, provincializare...) și le dezvoltă în propoziții nervoase, dezarticulate de multe ori, agresive și juvenili profetice. Ce u-luiește azi la lectură este credința tinărului de 20 de ani că, odată cu el, se naște o generație care va înnoi totul, o mare generație spirituală, o generație întemeietoare... Ea va scoate cultura română din inerțiile răsăritene și-i va aduce filozofia care i lipsește... Asta credea tinărul de 20 de ani și trebuie să recunoaștem că nu s-a înșelat prea mult...

Ministrul Învățămîntului și Mînelor

La taraba istoriei

IN 1812, adică acum 179 de ani, nimeni nu auzise încă de „Basarabia”. E o denumire inventată și acordată unei „fișii” de teren situată între Prut și Nistru — iacă așa, o nimica toată. Această „fișie”, dragă turcule, dragă Vizire Mahmud-Pașa, e populată de slavi de-ai noștri.

La început Rusia a pretins ambele Principate române (în toată lumea sînt numai slavi) pe care să le anexeze și așa la „micul” ei teritoriu. Cum însă Napoleon se supăraseră pe ruși și cum Împăratul vroia să-i ajute pe turci, a rezultat un tratat de pace ruso-turc, forțat de împrejurări dar acceptabil pentru ambele părți, astăzi mai 1812. Turcii, bucușori că le-au rămas Principatele, au renunțat de bună voie la acea „fișie” de teren situată între Prut și Nistru, numită Basarabia, numită astfel de către ruși din sîntenie diplomatică.

Prin acel tratat de Pace, Poarta otomană renunța la raialele Hotin, Bender, Akkerman, Chilia, Ismail, Reni, la tatralicul din Bugeac și la Moldova transpăneană: Bălți, Soroca, Orhei, Lăpușna, Hotărniceni, Codrul Tighicului și Grecești.

Iată cum se împărțea Moldova la taraba istoriei:

„Rîul Prut, de la intrarea sa în Moldova — pînă la confluența sa cu Dunărea și malul stîng al Dunării — de la Confluen-

ță pînă la Chilia și pînă la Mare, vor forma granița dintre cele două imperii”. (Art. IV al Tratatului ruso-turc, mai 1812, București).

Prin articolul V al sus-numitului tratat s-a mai specificat următoarele:

„Majestatea Sa, Împăratul întregii Rusii, cedează și restituie Sublimei Porți otomane acea parte a Moldovei care este situată pe malul drept al Prutului ca și marea și mica Valahie, cu toate fortărețele în starea lor actuală, orașele, tirgușoarele, satele, diferitele așezăminte și tot ceea ce cuprind aceste provincii învecinate cu insulele Dunării cu excepția însă a ceea ce este menționat în articolul IV al prezentului tratat”.

A fost sau nu a fost Napoleon un mare binefăcător al poporului român?

Eu zic că a fost. Fără Napoleon n-ar fi existat tratatul de la 1812. Dacă marea Împărat n-ar fi sîrit atunci în ajutorul Turciei, rușii ar fi anexat întreaga Moldova inclusiv mica și marea Valahie. Tratatul de la 1812 a salvat anexarea Principatelor române la marea imperiu rus, dar prin sacrificarea Basarabiei.

Supărarea bisericii române a fost însă alta. Prin pierderea Basarabiei, Moldova rămasă nu-si putea achita obligațiile față de CABANUL ÎMPĂRĂTESC (magazia de aprovizionare a împărăției).

Intrucit, așa cum reiese din Anafora obșteștilor adunări către Domnul Șarlat Alexandru Kalimah al Moldovei, referindu-se la pierderea Basarabiei, se zice la un moment dat:

„Din țara Moldovei se trimitea la caban pînă la 300.000 oca de unt...” (și mai departe): aceste vite se cumpărau de peste Prut, că acolo este izvorul!”

Turcii cereau aceleași biruri, numai că Moldova nu mai avea nici untul dar nici cele 5.000 perechi de boi, 5.000 de vaci pe care le luau din Basarabia. Asadar Moldova pierduse Basarabia dar birurile către turci erau aceleași. Prin anafora bisericii noastre se aducea la cunoștință Domnitorului greaua situație în care se afla Moldova; i se sugera Domnitorului să intervină probabil pe lângă DOVLET...

Ce-nseamnă „Dovlet”? Înseamnă Sublima Poartă otomană. Acest document a fost semnat printre alții de Gherasim — episcop al Romanului, și de Melitiei, episcop al Hușului.

Biserica română atrăgea atenția că din cauza rușilor care ne luaseră Basarabia, Moldova nu-si putea achita datoriile față de DOVLET, a cărui slavă... SĂ FIE NE-MĂRGINITĂ ÎN VECI!

Slavă rușilor, slavă turcilor, slavă lui Hitler, slavă lui Stalin, slavă comunismului, slavă neocomunismului, slavă lui Alexandru Bîrlădeanu, episcop de Senat, refugiat între 1940—1944 nu în România, ci înspre Rusia și care ne-a fericit cu discursul de la Alba Iulia cînd s-a sărbătorit, stîlti dvs., ROMÂNIA MARE!

Anatolie Paniș

Crimă și pedeapsă

DE FAPT, adevăratul proces al reeducării de la Pitești n-a avut încă loc și nu va avea altă vreme cît nu va putea fi implicată răspunderea partidului comunist român, cît nu va fi chemat la bară acuzării adevăratul vinovat: regimul comunist din România", scria profetic Virgil Ierunca, acum un deceniu și jumătate, în *Fenomenul Pitești*, carte difuzată mai întâi fragmentar la Radio Europa Liberă, tipărită apoi, în 1981, la Paris, în colecția *Limite* și inaugurînd, în fine, în 1990 publicațiile Editurii Humanitas din București. În revista noastră, cartea a mai fost comentată, imediat după apariție, așa cum se cuvenea (Alex. Stănescu, nr. 25 din 21 iunie 1990). Dacă o relau acum, este pentru că promisiunile recente ale guvernului de a declanșa procesul comunismului (indiferent de caracterul lor demagogic) o aduc din nou în actualitate. Ar trebui să menționez totodată faptul că, recitînd, la un an de la revoluție, cartea aruncă o lumină foarte vie asupra unora din evenimentele acestui din urmă an.

Se impun cîteva observații preliminare. Noi n-am avut, pînă la revoluție, decît foarte puține cărți de felul celei a lui Virgil Ierunca, totuși obișnuite în culturile moderne. Din motive pe care nu mai e cazul să le înfățișez, în literatura noastră din deceniile postbolșevice au avut mai mare căutare speciile de ficțiune decît celea non fictive. Cărțile valoroase cu caracter documentar apărute în tot acest timp se numără pe degetele de la o mînă. Adevăratele noastre documente de epocă au fost, cum se știe, romapele. Despre închisorile politice, romancierii au depus cele mai multe și mai zguduitoare mărturii. În *Fenomenul Pitești* autorul se referă, de exemplu, la cîteva pasaje din *Caloianul* lui Ion Lăncrăjan, unde oribila experiență de la Pitești este evocată de un personaj, în limitele înțelegerii vremii, firește, dar nu mai puțin semnificativ pentru prioritatea revelațiilor de acest fel pe care romancierii au deținut-o, ca și pentru faptul că ei au trecut realitatea în ficțiune. *Fenomenul Pitești* este una din cele mai izbutite cărți document pe care am citit-o. Admirabil concepută și scrisă, ea este precisă și lipsită de orice patetism verbal. Foarte clară în idei, formulate deseori memorabil, ea conține și o analiză a lucrurilor, dincolo de nararea lor. La suspansul așa zicînd compozițional, creat cu măiestrie, la punerea în pagină a tragediei, se adaugă considerații extrem de juste și conexiuni uneori șocante, cum ar

Virgil Ierunca, *Fenomenul Pitești*, Editura Humanitas, 1990.

fi acelea cu experiența chineză descrisă de preotul belgian Dries van Coillie sub titlul *Sinuciderea entuziașă și de francezul Jean Pasqualini în *Prizonier al lui Mao*. Documentar, Virgil Ierunca s-a sprijinit pe mărturia unui fost deținut politic, Dumitru Bacu, a cărui carte *Pitești* a apărut în 1963 în străinătate, și în românește, prea de vreme pentru a putea provoca și alte mărturii și chiar și pentru a sensibiliza opinia publică, și pe un dosar, în legătură cu care nu ne furnizează însă nici o informație. O a doua relație, aceea a lui G. Dumitrescu, *Demascarea*, apărută și ea în Occident, în 1978, n-a mai fost folosită, fiindcă *Fenomenul Pitești* era deja redactată. Ediția de la Humanitas nu conține o aducere la zi a bibliografiei, menținînd noile ediții din *Limite*, unele, evident, depășite (cum ar fi aceea referitoare la preotul Calciu, care în 1990 nu se mai află în închisoare, ci în S.U.A.). O postfată a autorului ar fi fost utilă.*

Chiar dacă nu cunoaștem materialul acumulat între timp privitor la Pitești, cartea lui Virgil Ierunca își păstrează intact interesul. Două aspecte se cuvin, firește, examinate: învii, natura experienței ca atare din închisoarea de la Pitești; apoi, procesul intențat tortionarilor. Majoritatea comentatorilor au insistat, nu fără temei, pe cel din urmă aspect. Mai ales acum însă mi se pare că oel de al doilea trece în față, aflîndu-ne noi la ora unui proces general al comunismului. Așa că voi expune foarte sumar experiența și voi stăruie asupra instruirii procesului. Generalul Nikolski, unul din comandantii securității românești în anul '50 a pus la punct un plan de zdrobire a rezistenței morale a tînărilor deținuți politici și s-a folosit în acest scop de Eugen Turcanu, fost student la Drept, care făcuse parte scurt timp din Frățiile de Cruce, devenind apoi o figură marcantă a P.C.R. Arestat, în urma unui denunț, Turcanu nu era un element de care noua putere să se lerece cu ușurință, așa că el a fost "reciclat". La sugestia lui Nikolski, și pus să organizeze din alți deținuți, o echipă de tortionari. Experiența a avut loc, mai întâi, la închisoarea din Pitești (între decembrie 1949 și august 1951), apoi la Gherla, la Canal (Colonia de muncă Peninsula), Tg. Oca și Cereale Mari (dar, în aceste două din urmă locuri, ea a dat gres). În ce consta experiența? Într-un sistem complex de tortură fizică și morală menită a face din victimă călău și a o determina, la rîndul ei, să continue operația asupra altor victime. În general, cei care n-au murit (au extras și cîteva, rare, sinucideri, ca și morți din pricina torturii), au devenit tortionari. Lista acestora arată că reeducarea a fost eficientă, creîndu-

du-se un nou tip uman, cum afirmă Virgil Ierunca, ilustrîndu-l prin cazurile cele mai elocvente. Destinele citorva dintre participanții la experiență sînt uluitoare. Nici o operă de imaginație nu le-ar fi putut scorhi (și mă gîndesc la Danilo Kiș ori la atîția dintre scriitorii actuali atrași de gulagurile comuniste), deși principiul fundamental al reeducării îl găsim formulat cu un secol în urmă de către un scriitor, într-un roman. Slavvroghin îi spune lui Verhovenski, pe cînd acesta pregătea asasinarea lui Șatov, în *Demonii* lui Dostoievski: "...ajunge să împingi pe patru membri din grupul tău să-l ucidă pe al cincilea, sub pretextul că e un denunțator, pentru ca odată ce împreună au vărsat sînge, împreună să fie legați. Ei îți vor deveni sclavi..." (cit. de Ierunca, p. 18).

IN 1952, moare la Canal profesorul chirurg Simionescu, în urma încercării de reeducare. Secretul nu mai poate fi păstrat, cum fusese la Pitești, de unde groaznica experiență se diseminase și în alte închisori, și se declanșează o anchetă. Prima echipă de reeducatori, în frunte cu Turcanu, se afla în acel moment la Gherla, de unde protagoniștii sînt transferați pe neașteptate la București. El cred că sosește ziua eliberării. În realitate, este vorba de începutul anchetei. Li se cere să declare că au săvîrșit totul fără știința autorității penitenciare și, cu atît mai mult, a celor de partid. Înțeleg cursa în care sînt trasi, rezistă, se bat: pregătirea procesului durează doi ani. Cu puține excepții (Calciu, Măgărescu), ei cedează presiunilor și își iscălesc astfel condamnarea la moarte. Procesul acesta este, în multe privințe, extrem de semnificativ pentru metodele comuniste. Înainte de orice, se remarcă procedeele principale, acela de a crea țapi ispășitori pentru o operație pusă la cale și înfăptuită pe de-a-negul de securitate. Nikolski și ceilalți ofițeri care se aflau la originea și în cauză experienței de la Pitești nu vor ajunge niciodată pe banca acuzării. Executanții sînt siliți să-și proclame nu doar vinovăția, așa zicînd palpabilă, a torturilor și crimelor la care își supuseseră victimele, dar și paternitatea ideii. Apoi, nu toți tortionarii notorii sînt judecați. Alegerea este, la rîndul ei, foarte caracteristică pentru stilul comunist: securitatea se oprește doar la aceia care fuseseră membri ai Frățiilor de Cruce ori avuseseră legături cu Garda de Fier, asadar la legionari. Un pact între comunisti și legionari fusese perfectat în preajma abgerilor din 1936, din toamna primilor că legionarii vor scrijini partidele istorice. În 1948 legionarii sînt arestați. Cînd se alcătulește actul de acuzare pentru tortionarii de la Pitești,

Gherla, Canal etc., ideea centrală este că Horia Sima ar fi transmis, în 1949, legionarilor aflați în închisoare ordinul de a compromite prin orice mijloace partidul și guvernul comunist. Profitînd de slăbiciunea organelor noului Minister de Interne, inexperimentat și nu complet debarasat de poliștii corupți sub regimul anterior, legionarii ar fi alcătuit Organizația deținuților cu convingeri comuniste — O.D.C.C. — sub firma căreia s-ar fi dat la manipulare de tip fascist și la crime. În 1956, versiunea oficială este deci aceasta: „Un grup de studenți arestați, agenți ai imperialismului american, mistici, habotnici și retrograzi, s-au apucat să schingiulească pe ceilalți colegi ai lor, pentru ca să compromită conducerea închisorilor și, prin ea, partidul... Primisora dispoziții din exterior, de la cei care sînt în străinătate și conduc echipa de spioni și sabotori, și voiau ca la un moment potrivit să acuze partidul ca fiind inițiatorul și deci vinovatul" (p. 13). Întrebat cum a fost cu puțință să se petreacă acest lucru în închisori etanșe ca acelea românești, de după 1949, directorul general din M.I. care dăduse aceste explicații răspunde ritos: „Noi nu am știut nimic din cele ce se petreceau acolo. Cînd am aflat, am luat măsurile necesare. Cei vinovați au fost pedepsiți exemplar" (p. 14).

Ce-ar mai fi de spus? Ancheta se desfășoară cu tot tipicul comunist: țapi ispășitori, legionari fanatici și mistici, inspirație din afara granițelor țării, scop destabilizator și de compromitere a noii puteri, care este, firește, imaculată, căci n-a știut nimic iar cînd a descoperit scenariul, a luat imediat măsurile ce i se impuneau, pedepsind exemplar pe vinovați. E adevărat doar că Turcanu și ceilalți au fost condamnați la moarte. Generalul Nikolski a ieșit la pensie prin 1960—1962, ca și, probabil, colonelii Dulgheru și Sepeșeanu, adjuncții săi. Locotenentul politic Marina de la Pitești a fost transferat la Brașov, căpitanul Dumitrescu, directorul închisorii, i s-a pierdut urma. Doar despre colonelul Zeller, din direcția generală a penitenciarelor, se știe că s-a sinucis cînd a căzut în dizgrație Ana Pauker. O coincidență: finalul experienței Pitești se suprapune pe lichidarea grupului Pauker — Luca — Teohari Georgescu. Oare ce relație să fie între lupta pentru putere din fruntea partidului și a statului și oribila experiență? Vom afla vreodată adevărata miză a scenariului? Iată întrebări la care procesul comunismului românesc va trebui să răspundă și, dacă se poate, înainte ca protagoniștii istoriei ultimilor patruzeci de ani să o fi apucat, cu toții, pe calea cea fără de întoarcere...

PREPELEAC TREI

Parlamentul

MOS DRĂGHICI, senator venerabil, decan de vîrstă, ia primul cuvîntul:
Bărbați buni, trăind eu pe

ahastă lume...
El invoca lunga sa experiență, cîte a văzut, și bune și rele, lucruri serioase ori numai hazuri și glume, dar din tot ce trăi el nimic nu seamănă cu ce se petrece în acest moment al istoriei lor: ce vede el acum, n-a văzut toată viața. Țigani să aiba și ei o tarisoară în care să viețuiască numai ei în de ei, să aibă sate, căși s-ogoare, și atîtea altele, cum se văd pe la alții, zau, privind la lucruri așa rare, ca și cînd treaz find, aș visa imi pare...

Generația bătrînă a apucat a vedea această clipă fericită. Dar pînă visul se va împlini în întregime, va mai trăi el, se va bucura de roadele fericirii? Pe vorbitor îl mîنینă o gîndire, că moartea, care înainte era o ușurare, acum, în noile condiții, o va privi cu jale, știind ce lasă în urmă. Dacă nu va mai apuca să vadă țigănimii în fine bine organizată și îndestulată, la loc de cînte și mîndră de realizările ei?... Tînerii să la aminte, deci, să fie uniți, să-și rînduiască existența cum se cuvine, să fie mereu în același gînd și aceeași voință, iar la nevoie, să fie tari de virtute. Că dacă nu, neamul lor, abia ieșit la lumină, va pieri, vor rămîne fără țară și nume,

luînd calea pribegiei iarăși, ca jidovii...

A vorbit bine Drăghici. Urmează Goleman. El e un spirit practic. Propune o reformă agrară, întii și întii să se împartă pămîntul, ca tot insul din vreme să-l are, să-și poată face mîlai și pine, s-aiba ce minca de azi pînă mine... Important acum, după Goleman, e să se găsească noului stat abia inițiat și-un nume nou. Să-și zică de aici înainte Alba Țigănie (știindu-se, probabil, că tot ce-i bun vine de la albi)... Corul pedanților se agită oarecum. Din el se înalță glasul distinsului umanist Mitru Perea, șocat de această contradicție... „Nu știu ce să zic de acest epiteton, alba, care nu se poate zice de țigănie, fiind ea din firea sa neagră. Asemenea chip de vorbire am auzit eu și de la tărani nostri cînd spun el povești de Țigan și-l batjocoresc. De bună seamă de-acolo a imprumutat-o și poeticul nostru: și pentru aceasta socotesc eu că trebuie acel epiteton să se înțeleagă ironiceste.”

Vorbe de cărturar. Istoria însă merge înainte; chiar și nonsensul dacă-i slujit cu abnegație și credință. Are cuvîntul Mircea. Se pregătește Burda. Mircea e de părere că fără niște oameni mai aleși, care să știe puțină carte, treaba nu va merge bine. Să se pună totul pe hirtie, cum or afla ei, așa să fie. Scurt și cuprinzător. Iată în fine unul punînd preț pe intelectuali. Bur-

da îl intrerupe cu brutalitate și cu acel grosolan pragmatism, tipic fiilor necioșilor. Ce hirtie, ce carti, noi vrem mămăligă, brînză, slanină, mai slăbiți-ne cu vorbele astea goale. Și încheie pe tonul său bătărănesc:

Cînd om avea ce minca și bere
Lesne om sfătui noi de abele (acele)

Așa zis, asta-i a mea părere:
Cînd nu-i ce roade între masele,

Atunci nimica zău nu-ți ajută
De ai ce-i mîcar și carti o sută...

Materialismul maselor incute manipulare de politicieni și rețeti și utopici! Doctrina care produce mai mult cărti idiliste și exaltate despre fericire, decît mămăligă, brînză și slanină.

Dar iată că vorbește Cucovel, care face ciure. El este sceptic și lucid. Consideră că toți se lasă pradă unei amăgiri evidente. Ce interes are Vodă să-i înarmeze, de ce le dă arme și îi trimite la luptă? Ca să le fie lor bine? Da' de unde, se folosesc de ei, și-atîta tot, că pe urmă...Doroșmîndru e de altă părere. Ca bun patriot, crede că țarisoara lor trebuie apărată de vrăjmași, avînd toate mijloacele de a ieși invîngători.

Goleman, năbădăios cum e, intervine din nou cu precipitare. Nu e de acord cu nimic, și chiar le-o spune verde în față: Toate aheste nu plătesc o cea-pă! Atît apucă a zice, cînd, Satana, prefăcut în corb și dînd roată adunării, se spîrcește, se gîlnătează din zbor în barba stufoasă a vorbitorului. Semn rău. Și-apoi, celălalt semn, tunetul și trîznitul sfîntului Ilie lovînd corbul de moarte, făcîndu-l pe Satana să fugă într-un vîrtej și miros de pene arse.

Asistenta a amuțit de tot. Moș Dră-

ghici rupe țacerea, arătîndu-se foarte îngrijorat. Fenomenul acesta cere precum și apariția corbului deasupra lor nu prevestesc nimic bun. Guladel îi avertizează asupra unei grave primejdii ce-i paște, Guladel?... Atotștiutorul Perea se amestecă în acțiune, explicînd imediat cu toată erudiția, ca de obicei:

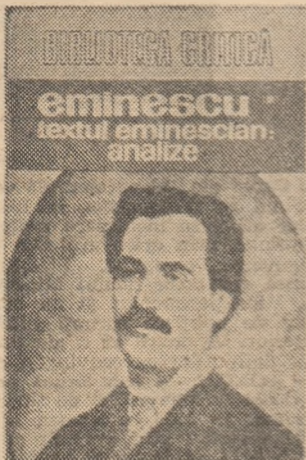
„Aici s-arată că poeticul este vrednic de toată credința, fiindcă a scris cum l-a aflat în izvod. Guladel putea să-l talmăcească românește și să pue Dumnezeu în loc de Guladel; căci aceeaș vasăzică acest cuvînt româneste: dar el mai bine a vrut să rămîie necințeles, decît să violențasească scrisoarea.” Guladel să ne păzească. Slavă lui Guladel. Cum o da Guladel. Guladel a dat, Guladel a luat. Parcă acest Guladel — ca Dumnezeu — e mai glumet, mai ușor de abordat... Poeticul, scriitorul...n-a violențat scrisul”, obținînd un efect sigur de autenticitate, aplicat eroilor săi.

ULTIMUL vorbitor este Neagul care îl combate pe bătrînul Drăghici, zicînd că e un pesimist și că prea le vede în negru pe toate. El crede, din contră, că gîinațul oprit în barba lui Goleman e semn de noroc și că trîznitul lui Ilie anunță vești bune. Iată, sosesse ca-rele cu bucate! Ce spunea Neagul?... Țigănimii se culcă liniștiți.

A doua zi cînd răsărea soare,
Vodă cu căpitani de frunte
Într-acolo mersă la preumblare,
Unde prin corturi negre mărunte
Țigani ca și broaște în baltă
Dormeau prăvăliți toți peste oalăță.

Constantin Țoiu

Întoarcerea la text

MULTE dintre studiile referitoare la Eminescu care apar în momentul de față nu au nici o legătură cu Eminescu. Dacă în cuprinsul lor s-ar înlocui numele de referință cu Goethe sau Blaga, Rilke sau Kavalis, substituția ar trece neobservată. Cum se explică această îndepărtare a exegezei eminesciene de specificul eminescianismului? În primul rând, prin velleitatea filosofică a exegeților. Intrind într-un raport (comic) de emulație cu poetul, comentarii încep să considere prozaică obligația de a analiza texte și se avântă în considerații înaripate privitoare la moarte, cosmos, dragoste, cunoaștere etc. O altă cauză a lipsei de priză la individualitatea creației eminesciene o constituie dorința cercetătorilor de a fi originali. Originalitatea este întotdeauna ex-centrică. Numai în faza de pionierat cercetarea critică are în vedere trăsături esențiale ale operei. Apoi, pe măsură ce se acumulează o bibliografie critică, cine vrea să mai spună ceva nou este obligat să alunece spre periferia posibilităților de interpretare. Se ajunge astfel la o situație absurdă: este ca și cum la un concurs de "tir ultimii concurenți ar evita să mai tragă în centrul țintei, pentru a nu fi acuzați de lipsă de originalitate.

Singura metodă de corectare a acestei tendințe centrifuge o constituie întoarcerea periodică la text. Tocmai de aceea este reconfortantă lectura celui de-al treilea volum din „Biblioteca critică” consacrat lui Eminescu — **Textul eminescian: analize**. Aproape (aproape, nu toate, cum am fi putut crede ținând seama de titlu), deci aproape toate studiile din acest volum pleacă de la realitatea textului eminescian și nu de la premise de interpretare fantaziste.

O primă observație care se impune

„Biblioteca critică”, Eminescu, III. Textul eminescian: analize. Selecție, studiu introductiv și note critice de Gh. Ciompec. Editura Eminescu, 1990.

CARTEA DE PROZĂ

Miliția — Poliția

ROMANUL *Gambit* de Lucian Strochi este primul polițier pe care îl citeșc de la 22 decembrie încoace. El figurează, în colecția „Sfinx” a Editurii Militare, serie nouă, pe poziția 2. Din seria veche, pe care nu am urmărit-o decât accidental, am reținut câteva cărți de Rodica Ojog-Brașoveanu, o specialistă incontestabilă a genului în literatura română.

Nu am urmărit activitatea de până acum a prozatorului de la Piatra Neamț. El a mai tipărit un roman — dar ecourile lui fie au fost modeste, fie mi-au scăpat dintr-o neglijență care imi aparține. Lucian Strochi face parte din promoția '80, dar nu s-a manifestat nici în cadrul *Desantului*, nici în pas cu poezii grupării de la Neamț. *Gambit* nu este, de fapt, un polițier autentic: autorul profită de contextul narativ pentru a face o scurtă radiografie în câteva medii sociale și pentru a insera, cu destulă neîndeminare, oricum fără motivație în planul acțiunii, câteva proze scurte și câteva fizionomii.

Aventura polițistă și enigma sint construite defectuos, chiar neglijent, cu serioase sechele primite în moștenire de la romanul „cu milițieni”. Sint argumente, în text, că partea strict „polițistă”, cu alte cuvinte „enigma” — e scrisă înainte de

Lucian Strochi, *Gambit*, Editura Militară, 1990.

recitind — și în unele cazuri, citind — textele critice scrise de-a lungul unei perioade de peste o sută de ani (de la Direcția nouă în poezia și proza românească de Titu Maiorescu, 1871 și până la Cuvint despre frumusețe de Constantin Ciopraga, 1989) este aceea că până și criticii care au urmărit în mod programatic să se apropie de textul eminescian au făcut-o cu o anumită sfială. Frumusețea stilistică a acestuia intimidează și îl ține pe cercetător la distanță. După cum arată pe bună dreptate Gh. Ciompec în documentata sa prefață, „ai putea crede că detractorii inaugurează comentariul poezilor lui Eminescu”. Și aceasta, pentru că „răutatea” îi face să-și învingă orice rețineră și să studieze textul de aproape. Din nefericire, în antologia de texte critice alcătuită tot de Gh. Ciompec) nu figurează scrierea nici unui denigrator. Petru Grădășteanu, Alexandru Grama și ceilalți rămân în continuare, și pentru noia generație de cititori, personaje legendare. A triumfat încă o dată spiritul apologetic în mijlocul căruia Eminescu a fost obligat să-și doarmă somnul de veci ca într-un sicriu de cristal. În mod special în ultimele decenii, cu concursul unui — eram să spun: sobor de preoți — cu concursul unui mare număr de exegeți, de la personalități de primă mărime (Constantin Noica, Edgar Papu ș.a.) și până la publiciști mărunți, specializați în aniversări, s-a instalat în jurul operei eminesciene o atmosferă solemnă și mortuară. Cultul personalității poetului — chiar justificat fiind — are consecințe negative asupra receptivității operei sale.

Totuși, ca să fim sinceri, chiar dacă plătește tribut mentalității apologetice prin neincluderea în sumar a comentariilor unor detractori, antologia realizată de Gh. Ciompec tot contribuie la o considerare mai lucidă a operei poetului, datorită faptului că este alcătuită aproape exclusiv din comentarii la obiect. Unele studii se referă la particularități stilistice rigurose definite și bogat exemplificate, altele au în vedere cite un singur poem, examinat din toate unghiurile, cu ochul liber și cu lupa.

Ce avantaje prezintă pentru noi, cititorii, aceste analize atente și minuțioase ale textului eminescian? Înainte de toate, ele ne obligă să fim cu adevărat cititori, să parcurgem, cuvință cu cuvință, scrierile eminesciene. De cite ori vine vorba despre Eminescu, dăm din cap cu suficiență, cu aerul că nici un titlu din bibliografia operei sale nu ne este străin. Și totuși, foarte rar citim propriu-zis această operă. Nici nu începem bine lectura unui poem, și nerăbdarea noastră de-a ne dovedi competența ne face să nu mai vedem fiecare vers în parte, să privim totul în ansamblu, să anticipăm o concluzie, întotdeauna „sublimă”. Este ca și cum am vrea să vizităm un oraș cu avionul. Critica aplicată la text, ne obligă să parcurgem traseul pe jos și să observăm frumusețile — ca și cauzele frumusețelor — pe îndelete.

Ca să nu mai vorbim despre avantajul de a fi ghidați în această lectură de

mari cunoscători ca G. Ibrăileanu, Tudor Vianu, G. Călinescu, Șerban Cioculescu, Perpessiciu, Vladimir Streinu, D. Popovici.

Este o adevărată delectare să vizitezi, de exemplu, împreună cu G. Ibrăileanu poemul *Pe lângă plopii fără soț*. Îmi aduc aminte că în timpul studenției paginile respective din G. Ibrăileanu m-au interesat, dar nu m-au entuziasmat; mi se părea că totul se rezumă la o luare în considerare a evidenței. De-a lungul anilor însă am învățat să prețuiesc tot mai această capacitate de a numi ceea ce plutește nenumit în aer. De a observa ceea ce toată lumea observă, fără să știe că a identificat esențialul. G. Ibrăileanu remarcă faptul că „în aceste versuri, numai o singură expresie nu e proză curată: „pe lângă plopii fără soț”. Și nu e, fiindcă e descripție. Iar aceste cuvinte evocă o epocă și un mediu. E viața de altădată, patriarhală. E un decor atit de potrivit pentru sentimentalitatea asta simplă și eternă...” Gata, am înțeles, hai să mergem mai departe! Dar nu. G. Ibrăileanu ne ține în loc, ne obligă să citim încă o dată primul vers. Precizarea topografică nu are numai un rol decorativ și evocator, parcă iradiază și o anumită tristețe și dă o sugestie de fatalitate. De ce? „Fără soț” — ne explică G. Ibrăileanu — e un epitet concret și moral în același timp. Concret, pentru că dă o imagine. Moral, pentru că, mai întâi e vag, și apoi pentru că, în comparație cu ceea ce e „cu soț”, evocă ceva stingher, neîmplinit, adică o stare de suflet concordantă cu economia întregii poezii”. Treptat, poemul eminescian, cunoscut și arhicunoscut de noi până la... necunoaștere, își redescăluie subtilitatea. Sintem tentați să le telefonăm prietenilor și să-i anunțăm: „Am citit un poem foarte bun, *Pe lângă plopii fără soț*, de Mihail Eminescu, vi-l recomandăm și vouă”.

Sint și comentarii care trebuie citite într-o anumită ordine. Comentariul lui Tudor Vianu asupra poemului *Luceafărul* trebuie, de pildă, citit înaintea comentariului lui Nicolae Manolescu asupra aceluiași poem. Tudor Vianu pune — ca să mă exprim astfel — bazele cercetării, sistematizând informațiile de ordin istoric, filosofic, genealogic, comparatistic și filologic necesare pentru înțelegerea poemului. Capodopera eminesciană este luminată cu numeroase reflectoare, din toate direcțiile posibile, și ne apare în toată mărimea ei. Eliberat de obligația alcătuirii unui dosar al capodoperei, Nicolae Manolescu dezvoltă exclusiv teza că *Luceafărul* este o sinteză a posibilităților artistice eminesciene. În viziunea sa, poemul nu mai apare ca o alegorie, cu personaje, cu semnificații filosofice etc. „Dacă examinăm mai îndeaproape — explică Nicolae Manolescu — vorbirea presupuselor personaje ale povestii, descoperim că ea este vorbirea poetului însuși, în diferite registre lirice. Ceea ce a părut doar o coincidență izolată, este, în fond, secretul cel mai tulburător al *Luceafărului*”.

lui, sinteză de moduri poetice eminesciene”.

Analizele critice aparținând lui G. Călinescu se remarcă nu numai prin mobilitatea spiritului asociativ sau prin formulările scripitoare, ci și printr-o însușire pe care mărturisesc că nu am mai sesizat-o până acum, printr-un fel de participare profesională la actul creației poetice. Ca un viticultor care, mergând în vizită, nu bea pur și simplu vinul cu care este servit, ci îl apreciază ca rezultat al unui complicat proces de fabricație, G. Călinescu are în vedere în timpul lecturii dificultățile pe care a trebuit să le învingă Eminescu ca să compună poemul respectiv. Deși știe să se înfioare în fața unei capodopere, el nu se dovedește — ca alți exegeți — copleșit de o mistică a creației. De pe poziția unui *homo faber*, G. Călinescu reconstituie „procesul tehnologic” și urmărește plin de emoție desfășurarea lui, ca pe un spectacol cu suspense și happy-end. „Epigonii — arată criticul și istoricul literar — conține o idee retorică, paralela între scriitorii bătrâni și cei tineri. (...) În sine, o astfel de catagrafie de scriitori e prozaică, și singurul merit ce l-ar putea avea ar fi de ordin stilistic: o definiție lapidară, în maniera lui Boileau”. Ne aflăm, parcă, în momentul dinaintea scrierii poemului *Epigonii* și ni se face teamă că Eminescu nu va reuși să învingă dificultățile asupra cărora ne previne G. Călinescu. Dacă poemul va fi un eșec? După ce ne crează această stare de încordare, comentatorul ne dă o veste bună: „Și totuși, viitorul mare poet își arată mina lui de acum, cu atât mai sigură cu cit materia e mai îngrată. Întii e un anume ton inspirat, prelung-plingător, pe care numai marii romantici au știut să-l scoată, apoi e un mare sentiment euforic de colosal în timp și în spațiu”. Ș.a.m.d. Aducerea în discuție a problemelor complicate de ordin estetic care au trebuit rezolvate pentru compunerea unui poem ne dămină să prețuim în cunoștință de cauză poemul respectiv. Ne face mai lucizi în receptarea creației eminesciene.

Ar mai fi multe de spus despre acest volum, în care mai există comentarii semnate de Tudor Arghezi, Lucian Blaga, D. Caracostea, Boris Cazacu, I. Coteanu, Petru Creția, Paula Diaconescu, C. Dobrogeanu Gherea, Mihail Dragomirescu, Mircea Eliade, Galdi Lászlo, Alain Guillerrou, Roman Jakobson, Solomon Marcus, George Munteanu, Nicolae Petrașcu, Sextil Pușcariu, I. Scurtu, Eugen Simion, G. Tohăneanu, Mihail Zamfir — pentru a respecta sacrosancta ordine alfabetică la care editorii colecției „Biblioteca critică” țin atât de mult. Principalul lui merit rămâne însă — cum spuneam la început — faptul că reușește să contracareze într-o oarecare măsură tendința centrifugă a exegezei eminesciene. Că după atâtea aventuri interpretative, ne invită să ne întoarcem (spășiți) la text.

Alex. Ștefănescu

personaje angrenate în crime, drame profunde, marcate de biografii tarate de evenimente de copilărie și de adolescență. Ileana și Daniel, principalii agenți ai „mortii”, se spovedesc pe pagini lungi și găesc, dacă nu înțelegerea anchetatorilor, cel puțin compasiunea lor. Până aici, nimic de condamnat în atitudinea naratorială. Și-n *Crimă și pedeapsă*, mila n-o goară asupra celui vinovat. Autorul chiar face trimiterea la Dostoievski. Periculoasă trimitere, căci ea încarcă de responsabilitate (nu etică, ci literară) pe purtătorul de cuvânt al povestirii. Căci planul acțiunii este consecvent a-moral, de alocuri trivial, iar spovedania, tratată în alt regim stilistic, pune cititorul în față cu veritabile „sensibilități”. Pentru a face credibilă o atare ruptură de perspectivă sint necesare alte mijloace decât acelea ale romanului-enigmă.

Acțiunea se plasează către sfârșitul deceniului nouă, în nici un caz (am încercat să fac și calculele care să-mi permită o localizare cit mai precisă în timp, dar mai rămâne de precizat o marjă de 2 ani) după 22 decembrie. Cu toate acestea, si organele de anchetă, și personajele anchetate se adresează, unii altora, cu „domnule”, două, să zic așa, normele noi de adresare. Nu există nici o excepție. Si totuși, cel care ține în mină toate firele criminale este, după modelul vechi, un ofițer SS, criminal de război, rămas, sub amenințare cu moartea, în țară la noi, ascuns sub o identitate străină. Ce mai trebuia pentru ca romanul *Gambit* să respecte, în totul, schema veche a romanului „cu milițieni”? Eventual o acțiune parazită cu spionaj economic și o rețea internațională de agenți, strecurată cu toții între români cinstiți, unii dintre ei — amăgiți de mirajul unei vieți mai bune. Citește romanul vechi se aglomerează că-

tre final. „Seria nouă” a Colecției Sfinx d. butează — cu o carte de compromis, în care și tentativa de a face literatură, în felul autorilor de primă mărime din alte părți, se reduce la panseuri dintr-o altă literatură de consum, aceea de tipul „Romanul de dragoste”: „Fața ta e întotdeauna tristă. Și femeile au nevoie de tristețe nu de bucurie”. Sau: „Timpul e tolerant cu oamenii așa cum și oamenii devin toleranți cu timpul”. Adevăruri de felul acesta, să spunem „aforistic”, întinim și la Dessila. Ele transferă, sub formă de surrogat, o generalitate morală din zona psihologicului pur și a metaforei într-un limbaj al practicii. Cititorul subliniază fraza și dacă nu o folosește în conversația „mondenească”, o ține pentru uzul propriu, așezînd-o lângă constatările proprii, din care face un mic capital de experiență de viață. Cit privește „construcția” enigmei, ea se poate rezuma în ghintele locotenentului Barbu: „Curio, cum s-a „răsucit” cazul nostru. A început prin a fi „Cazul Adrian Pahome”, a continuat cu „Cazul Ileana Pahome”, „Cazul Veronica”, poate „Cazul Daniel Toma” și a sfârșit prin a fi „Cazul Otto Vogel”.

Nu m-aș fi ocupat de romanul acesta dacă nu aș fi întrezărit în câteva pagini o inteligență mai vie decât aceea care construiește epic și decit aceea care investighează cazurile morale. Cele trei națiuni „rămasse” de la Eufrosina Garofeanu nu au nici cea mai mică legătură cu întregul. Ele nu aparțin numai unui *gen* literar, dar, stilistic, atestă o personalitate complexă, capabilă de performanță psihologică și de abstracțiune eseistică. Il aștept pe Lucian Strochi în altă ipostază. Luîndu-se în serios, tinărul autor poate recitiga terenul pierdut.

Val Condurache

Editorial basarabean

A PROFUNDAREA romanisticii în Basarabia se înscrie în contextul mai larg al dorinței de cunoaștere a originii limbii și poporului român, atât timp și atât de brutal interzisă. Se lucrează intens, pe toate planurile și aproape cu toate forțele, pentru a se înalța efectele catastrofale ale politicii de d'strugere organizată a oricărei urme de tradiție și de spiritualitate autohtonă. Eforturile par epuizante, deoarece opresiunea și agresiunea sînt în neconținută ofensivă, dirijate de o diplomație încă nedesprinsă de canoanele unor crunte ritualuri. A afirma că Blaga și Arghezi fac parte dintre clasicii literaturii „naționale” și că această literatură eufemistic denumită ca atare este literatura română constituie un fapt admis (pe de o parte cu ulmirea celui ce descoperă pămînturi noi, pe de alta, cu indignare față de farsa rezizată pînă nu de mult) de tot mai numeroși cititori care, totuși, încă nu ezită să-și spună „moldoveni”. Dramatic este însă că omului de rînd i-a fost inculcată o nefastă mitologie a „românilor”, abil întrefînută și uneori amplificată chiar în aceste zile, cînd vîlul perfidiei feudale se destramă. Rolul intelectualilor s-a arătat cu totul remarcabil și aș observa că cei mai valoroși dintre ei au studiat la bune și bătrîne universități rusești, acumulînd un serios bagaj de cunoștințe. Se observă, mereu mai vîl, semnele eliberării de „ncorsetările ideologice”.

În acest context, a dezvoltat studiul de hispanistică, insistînd asupra înrîndirii dintre literaturile română (fie ea, încă „moldovenească”) și spaniolă, considerate „două gemene surori” reprezintă un gest cu adînci semnificații politice și literare. Sergiu Pavlicencu este un hispanist cu o pregătire dintre cele mai serioase. O dovedește, între altele, monografia *Romancierii spanioli din secolul al XIX-lea*. Cartea lui Sergiu Pavlicencu se structurează riguros în jurul unor teme majore. Sînt alese personalitățile marcante din Spania secolului trecut, precum Fernán Caballero, Pereda, Alarcón, Juan Valera, Pérez Galdós, Clarín, Valdés, Ibañes și alții, fiecare fiind analizat prin prisma contribuției la evoluția epicii românești. Un scurt istoric al romanului spaniol îl îngăduie lui Sergiu Pavlicencu să schițeze liniile generale de dezvoltare ale unui epic de o incontestabilă originalitate, care a contribuit substanțial la crearea unei tradiții și la modernizarea speciei în literatura europeană tirzie. Punctul forte al lui Sergiu Pavlicencu se află, fără îndoială, în perspectiva istorică, în urmărirea, din aproape în aproape, a acestui captivant fenomen literar care s-a numit romanul spaniol modern. Interdependențele dintre cultură și istorie, dintre literatură și societate sînt coordonatele esențiale ale investigațiilor. Demersul critic este de esență sociologică, deși nu lipsesc nici observațiile provenite din analiza stilistică și chiar structuralistă. Dar mai departe de acestea nu se trece, cu toate că și în domeniile amintite se fac observații nu rareori interesante și delimitări subtile. Suita de portrete literare pe care o realizează Sergiu Pavlicencu are, între altele, calitățile conciziei și adevărului. Cercetătorul conține fiecare portret din câteva linii, fără a insista asupra biografiei decît sumar și numai atît cît este necesar pentru conturarea unui profil spiritual. Aș remarca, spre exemplu, capitolele dedicate lui Alarcón, lui Juan Valera, lui Galdós. Tehnica preferată de Sergiu Pavlicencu este rezumarea subiectului, spre a extrage, de obicei, semnificațiile sociale, în numele unui cult, care mi se pare exagerat, față de „realitate”, față de „legitățile obiective” ale acesteia, în detrimentul „naturalismului” și al „idealismului”. Accentul pus pe „ideologia” scriitorului nu ar avea nimic supărător, atîta timp cît nu ar transpare, printre observațiile datorate unui bun specialist, obedița față de un sociologism stînjitor, dificil mascat sau, poate, mai curînd, dificil deocamdată de înlăturat. Fără îndoială, contribuțiile hispaniștilor sovietici sînt notabile, dar, pentru secolul al XIX-lea spaniol, nu pot fi în nici un fel omisi, din orice trimitere bibliografică, autori precum J. A. Balsoiro sau José F. Montesinos. Balsoiro are o temeinică cercetare, valabilă și azi (*Novelistas españoles modernos*), iar Montesinos, pe lingă fundamentale lucrări despre Alarcón, Pereda, Valera — cunoscute de Sergiu Pavlicencu — a scris și o serioasă *Introducción a una historia de la novela en España en el siglo XIX* (1955). Varietatea opiniilor critice frecventate este de natură să nuanțeze luminoase și umbrele pe care Sergiu Pavlicencu le separă, în acest volum, încă prea categoric. Impresia este atenuată de expunerea curgătoare, lipsită de asperități. Poate că adăugarea la bibliografia consultată a unor lucrări mai noi, precum aceea datorată lui R. Gullón (Galdós, *novelista moderno*) și a altora, ar fi contribuit și mai mult la diversificarea opiniilor cuprinse în această primă istorie a romanului spaniol din se-

colul al XIX-lea pe care o cunoaște cultura noastră și pe care o datorăm lui Sergiu Pavlicencu.

Tot lui îi revine și meritul unui alt volum, apărut de asemenea în 1990, și intitulat *Ca două gemene surori...*, ceea ce doarește, evident, să sublinieze o consangvinitate pînă nu demult prigonită cu dușmănie vicleană. De data aceasta, cercetătorul urmărește citeva „episoade spaniole în literatura (vai, Doamne!) moldovenească”. Trecînd peste adresa parantezei (care ne aparține), să remarcăm că, dacă nu mă înșel, este pentru prima oară cînd dincolo de Prut se discută și altceva decît despre „relații literare moldo-ruso-ucrainiene” (desigur, cu accent pe becisnicia celui dintîi element din relație). Așadar, o altă deschidere spre Europa, datorată aceluiași pasionat cercetător, autor astfel al unei alte lucrări de pionierat. Sergiu Pavlicencu investighează ecourile culturii, literaturii și spiritualității spaniole în teritoriul românesc, adunînd citeva din episoadele mai cunoscute și mai puțin cunoscute, spre a oferi o imagine pe cît posibil cuprinzătoare. Comparativă din România se arată aici în sufărîntă, interesul ei aruncîndu-se mai degrabă dincolo de ocean, către America Latină, al cărei fenomenal avînt a reușit să umbrească — cel puțin pentru moment — spațiul hispano-european. Se cuvine remarcată această caracteristică a studiilor propuse de Sergiu Pavlicencu studiul care se constituie într-o primă cercetare, la noi, de investigare sistematică a unui cîmp comparativ paleo-reprezentat în România. Este și motivul pentru care cercetătorul de la Chișinău și-a restrîns aria preocupărilor, limitîndu-se cu precădere la literatura clasică și modernă: Nicolae Costin, Korańniceanu, Alecsandri, Eminescu, Hasdeu. În genere, nu sînt lucruri necunoscute, nouă fiind mai degrabă asamblarea lor într-o viziune coerentă, datorată unui bun cunoscător al ustensiilelor comparatisticii tradiționale. Sergiu Pavlicencu extrage probabil tot ceea ce se putea, din perspectiva relațiilor remijilote. Pentru început, faptul este meritoriu și nu cunosc vreo altă lucrare în care să se fi analizat modalitățile de raportare la universul hispanic practicate de Korańniceanu sau de Vasile Alecsandri, considerate într-un ansamblu mai cu seamă cultural și social. De tot interesul mi se par paginile în care sînt prezentate legăturile dintre Juan Valera și Lucia Palladi. Fiecare capitol este susținut, în chip de probatoriu, de o sumară antologie a textelor discutate. Ample și cu totul adecvate sînt capitolele referitoare la Eminescu și literatura spaniolă (mai corect spus, prezențele spaniole), cu observații de incontestabilă acuratețe profesională. Sergiu Pavlicencu avansează și ipoteze originale, adesea cu adevărat argumentativ (sursele picărești ale scrierilor lui Alecsandri, *Istoria unui galbin*).

În prefață, sînt amintite și alte urme spaniole în literatura noastră, precum aceea din scrierile lui V. A. Urechia, T. Maiorescu, N. Basilescu. Ceea ce ne încredințează că Sergiu Pavlicencu nu se va opri la acest prim volum, ci își va continua și adînci investigațiile în cîmpul atît de fertil al relațiilor hispano-române. Reușita va depinde în mare măsura de renunțarea la provincialismul păgubitor și la includerea în sumară a lui Al. Depărașeanu, Ion Ghica, Titu Maiorescu, Nicolae Iorga, G. Călinescu, Ion Pillat, Lucian Blaga, Tudor Vianu, Marin Sorescu ș.a. În ceea ce privește prezența lui Lorca dincoace de Prut, investigațiile pot da roade dintre cele mai interesante. Paginile scrise de Sergiu Pavlicencu în cele două volume amintite, probînd un condei sprinten, o certă disponibilitate pentru renunțarea la clișee ideologice și o foarte bună cunoaștere a arealului eșpaniolesc, reprezintă tot atîtea certitudini pentru o viitoare întregire a cercetărilor de pînă acum.

C U foarte mulți ani în urmă, cînd scriam despre minorii Junimii mi-am pus problema alcătuirii unei antologii. Firească prima întrebare: **cui prodest?** Cititorului de azi? Dar care „cititor de azi”, atîta vreme cît circuitele de lectură sînt divergente? Pe lectorul obisnuit, al lui Marin Preda sau al lui Nichita Stănescu, spre pildă, o astfel de culegere îl lasă indiferent. Cititorul specializat se duce direct la sursă. Ar fi

fost deci vorba de o nobilă inutilitate. Nu tot astfel se pune problema și în Basarabia. Acolo, dreptul la Eminescu a fost cîștigat cu multă trudă și jertfă, au trebuit să dispară Ioni și Mării sub nămeții Siberiei pentru ca ceilalți care au rezistat să se poată bate pentru Luceafăr. Acolo, Eminescu reprezintă un simbol și chiar mai mult — un mit. Tot ceea ce poate intra în conul de lumină al acestuia se salvează și, la rîndu-i, salvează un popor. Acolo unde li se scriștește la toată răs-pîntia „voi nu aveți nimic”, vorbitorii și cititorii de limbă română îl arată pe Eminescu. De curînd, au început să-i arate și pe ceilalți junimiști, în primul rînd, pe Maiorescu. În aceste condiții, antologia alcătuită de Eugen Lungu și intitulată **Poeți de pe vremea lui Eminescu** nu poate să mai anară drept un lux, ci un volum cu o finalitate bine cumpănită: de popularizare, pe cît posibil, a poezilor de la Junimea, adică, într-un fel, a literaturii care îl înconjură pe Eminescu. I-am putea reproșa lui Eugen Lungu, editorul, că nu i-a inclus în antologie și pe B. P. Hașdeu, Zaharia Antonescu, G. Baronz, N. Beldiceanu, Traian Demetrescu, G. H. Grădă, C. Mille, N. Scurtescu, Iuliu I. Roșca. Adică pe autorii de versuri care nu aparținau Junimii. În acest caz, antologia și-ar fi justificat titlul, căci ne-ar fi oferit o imagine mai exactă a reliefului poetic românesc din a doua jumătate a secolului al XIX-lea. Dar, sîntem avertizați în introducerea, antologia urmărește un scop mult mai restrîns și mai precis: acela de a contribui la fixarea unei imagini corecte a poeziei scrise de alți junimiști decît Eminescu. Este — să o spunem deschis — o premieră în întreaga istoriografie literară românească, multă vreme ezitantă în restituirea de acest fel. Eugen Lungu întărește o opinie mai veche, potrivit căreia minorii junimiști ar fi fost, în corpore, superiori minorilor nelunimiști și, prin urmare, merituau mai de mult să fie reeditați. Și surpriza oferită de Eugen Lungu este remarcabilă: cititorul român contemporan ia nemilicuit cunoștință de colecții intru poezie și întru Junimea ai lui Eminescu și poate să judece singur starea poeziei noastre dintre 1860 și 1890 (sau 1900). Mai mult încă, editorul intervine cu adnotări dintre cele mai avizate, cu judecăți de valoare făcute în cunoștință de cauză, cu o perspectivă izvorită dintr-o apreciere corectă a fenomenului literar junimist. Nu am remarcat în ample „consemnări critice” (aproape o sută de pagini) decît puține și nesemnificative asperități. Chiar limbajul criticului este colorat, nuanțat și, pe alocuri, savuros. Lestează unele repetiții, dar informația este corectă și de bună calitate. Transcrierea textelor nu iese din normele ortografice actuale, bine interpretate și aplicate. Cîteva erori („beata” pentru „biata”; „ași” pentru „as”; „Războenii” pentru „Războienii”; „sin” pentru „sîn”; ș.a.) sînt cu totul scuizabile. De bun augur este conservarea unor forme specifice epocii, dovedind că Eugen Lungu s-a familiarizat cu epoca și, în același timp, că la Chișinău, se pot învinge într-un timp extrem de scurt dificultățile revenirii la alfabetul latin, spre a se edita texte pretențioase și spre a se da cititorului cît mai multă literatură română. Dilema este: ce fel de literatură română? Efo!-tul care se cere istoricilor literari basarabeni pare, de pe acum, uriaș. Căci dincolo de Prut trebuie să fie cunoscuți Arghezi, Blaga, Earbu, Slavici, Caragiale, Camil Petrescu și cîți încă alții! Cît despre sprijin din România nu prea poate fi vorba, atîta timp cît nu ne putem ajuta noi înșine. Constat însă cu satisfacție că o antologie precum aceasta alcătuită de Eugen Lungu poate constitui un exemplu de rigoare și competență.

U N împătimit al cercetărilor de literatură română este poetul Nicolae Dabija. După ce a dat la lumină, în 1937 o antologie a poeziei vechi „moldovenești”, restituind circuitului istoriei noastre literare o sumă de autori mai mult, mai puțin sau deloc cunoscuți, Nicolae Dabija reia, amplificînd, întregind și corijînd — cînd era cazul — textele dintr-un volum anterior, tipărindu-l de această dată cu alfabet latin. **Pe urmele lui Orfeu** cuprinde o suită de eseuri referitoare la literatura română, de la cronicări la scriitori de la începutul secolului nostru, fără a depăși însă pragul

(atît de nefast!) al feudalei „Moldove”. Și aceasta cu toate că Orfeu era, totuși, de dincolo de „Milcov. Oricum, rămîne, incontestabilă, revendicarea unei tradiții care rupe zăgăzurile unei geografii literare păgubitoare. Eseistul se simte apăsător de „povara memoriei”, de neputința și de datorita de a nu uita, de a nu ignora obirșiile. Paginile scrise de Nicolae Dabija sînt adesea imnuri adresate cititorilor spiritualității românești. Cu foarte puțini ani în urmă, dincolo de Prut românii li se refuza, li se interzicea, după procedee practice și la noi, să aibă o memorie, tradiția le era curățată cu brutalitate și înlocuită cu un trecut inventat. Și dacă Nicolae Dabija își așează volumul sub „povara memoriei”, o face pentru a readuce în mintea și inima cititorului basarabean de azi nume, fapte, locuri pe care cîntul a încercat, sfîrtecîndu-le, să le îngroape. **Pe urmele lui Orfeu** reconstituie itinerariile ale unei geografii a spiritualității românești, uneori la modul entuziast și baladesc. Nu este de mirare să citim, spre exemplu, că **Miorita** ar avea urme din poemele orifice. Argumentele sînt, desigur, fragile, dar eseul desfășează prin entuziasmul neostenit al asociațiilor. Cele mai numeroase și mai bune pagini ale volumului izvorăsc din venerația față de întemeietorii ai culturii românești, ale căror nume sînt descoperite la Lvov, la Kiev, la Odessa, la Cernăuți, la Harkov. Sînt descrise locurile pe unde și-au născut pașii Cantemir, Uroche, Dosoftei, Miron Costin, Neculce, C. Stamati, Hasdeu, Eminescu, Mateevici. De cele mai multe ori, se întîlnesc adevărate restituiri de istorie literară, complotări și precizări ale unor detalii. Contribuția reală pe care Nicolae Dabija o aduce prin investigațiile sale constă, înainte de toate, în descoperirea prezențelor românești în culturile ucrainiană și rusă. Nu este vorba numai de lucruri în genere cunoscute, care reprezintă cadrul, amplu și convingător, prin acceptarea lor de către toți istoricii literari, atît români, cît și ruși. Printre aceste rememorări, dovedind o bună cunoaștere a trecutului nostru, Nicolae Dabija își așează cu îndrăzneală satisfacția descoperirilor proprii. Aflăm că se mai păstrează o biserică ctitorită de voievozi români, că o stradă se numește și azi Volosskaia (Nicolae Dabija traduce „moldovenească”, echivalent explicabil la editia întîi a volumului, nu însă și la 1990), că în cîteva orase din Ucraina se întîlnesc statui de voievozi români, că mitropolitul Varlaam va fi vizitat anume străzi moscovite, va fi răsfoit anume cărți la Kiev și a alcătuit o pisanie în versuri ignorată pînă azi de istoria literară, că mormintele lui Dosoftei și Nicolae Milescu nu mai pot fi găsite, că hărțile alcătuite de Cîrnul Spătarul sînt apreciate de geografi ruși de renume ca puncte de referință în evoluția cartografiei, iar ultimul descendent cunoscut din familia întemeiată în Rusia de spătar a primit în 1908 premiul Nobel. Pentru cititorul din România, fie el specialist sau doar om de cultură, nu este lipsit de interes nici textul pisaniei de pe o ctitorie a lui Ion Neculce, de la Bolan, nici faptul că mormîntul lui Antioh Cantemir a fost răscollit de buldozerele lui Stalin. Nu pot fi omise numele urmașilor acestora care l-au însoțit pe Dimitrie Cantemir în Rusia și care au ajuns faimosi oameni de cultură ai Rusiei moderne (Mihail Herescu-Hersakov, Vladimir Buzescu, N. Bantîș-Kamenski și Dimitrie Bantîș-Kamenski). Aflăm că la Ierla se mai păstrează casa în care s-a născut Gheorghe Asachi și că, în 1948, un expert în revoluții a răsturnat în țărîna bustul scriitorului român, care, zicea el, ar fi fost, de fapt, „un om poeză oarecare, Hoorhii”. Cu zece ani în urmă, Nicolae Dabija a refăcut drumul lui Eminescu la Odessa, a cercetat arhive, hărți, presa, colecții de fotografii, biblioteci și a reușit să scoată la lumină împrejurările sederii poetului în sanatoriul doctorului Iahimovici, de la Kuialnik, și să reconstituie veridic atmosfera epocii. Este unul din capitolele cele mai dense și mai reușite ale volumului **Pe urmele lui Orfeu**. Se împletește aici, precum în toate celelalte pagini, imaginația scriitorului, entuziasmul iubitorului de literatură, cu acribia cercetătorului. Puține sînt punctele ce pot suscita semne de întrebare. Între acestea, aș ridica problema poate nu tocmai veșnicului „moldovean”. Or fi fost ei Dosoftei, Cantemir, Uroche, Asachi sau Eminescu „moldoveni”, dar etnonimul corect este „român”. De aceea, aș fi preferat ca Nicolae Dabija să fi trecut Milcovul și să fi urmat pașii lui Antim Ivireanul, ai lui Titu Maiorescu și ai Liviei Dymșza-Maiorescu, ai lui Nicolae Blaramberg, ai lui Dimitrie Eustafievici, ai lui Ion Codru-Drăgusanu, ai lui Teodor Racoc s.a.m.d. Un al doilea volum l-ar putea deci include și pe „muntenii” și pe „ardelenii” care au bătut drumurile Rusiei, au învățat acolo ori au avut legătură culturală. Nu mi se pare drept ca pe acestia, și pe alții asemenea lor, să-i cuprindă (pentru a folosi o expresie fericită a lui Nicolae Dabija) „frigul uitării” în spațiul dintre Prut și Nistru.

...O vizită, cît de fugară, într-o librărie din Chișinău are menirea de a aprinde marea nedumerire a noastră, a celor de dincoace: cînd vom putea spera și noi, cu adevărat, în existența a ceea ce este de fapt o librărie? Sau ne vom rezema veșnic de taraba insanităților subliterare?

Dan Mănuță

Sergiu Pavlicencu, *Romancierii spanioli din secolul al XIX-lea*, Chișinău, Știința, 1990; Sergiu Pavlicencu, *Ca două gemene surori...*, Chișinău, Hyperion, 1990; *Poeți de pe vremea lui Eminescu*, antologie, consemnări critice și adnotări de Eugen Lungu, Chișinău, Literatură artistică, 1990; Nicolae Dabija, *Pe urmele lui Orfeu*, Chișinău, Literatură artistică, 1990.

Tricourile se execută la comandă. Lei 400 (Afisul poziției)

O discuție cu MIHAI BOTEZ realizată de GABRIELA ADAMEȘTEANU

Cine poartă vina imaginii proas

REVOLUȚIA — INTERACȚIUNEA DINTRE ELEMENTE SPONTANE ȘI PREMEDITATE

G.A. : În ce măsură ai prevăzut ca prospectolog ceea ce s-a petrecut în decembrie 1989 în România ?

M.B. : Dacă o extindere a reformelor limitate de tip „perestroika” era mai degrabă firească la nivelul întregii arii denumite de Brzezinski „la Est de Germania și la Vest de Rusia” după venirea la putere, în 1985, a lui Mihail Gorbaciov și a echipei lui revizioniste, în schimb reușita răscoalii anticomuniste a fost pentru mine o surpriză. Am urmărit desigur și eu cu sufletul la gură extraordinarul decembrie 1989 din România și continui să cred că trebuie să ne înclinăm foarte adine în fața celor care s-au jertfit în acele zile. Încercătura emoțională a lui 22 Decembrie a rămas astfel neschimbată în sufletul meu. Dar trebuie să recunosc că nu mi-am modificat prea mult explicațiile pe care mi le dădeam în acele zile fierbinți, prin care încercam să integrez, cu oarecare sens pentru mine, grămada difuză și pestră de informații nesigure și contradictorii cu care ne alimentau presa și televiziunea mondială (ca totdeauna, un pic prea grăbite și prea atrase de senzational). Stiu desigur mult mai puțin despre ceea ce s-a întâmplat atunci decât cei din țară și, firește, decât cei care au participat direct. Îmi vine totuși greu, din motive rationale, să cred în variantele „limită” — cea a **totalității spontanei** (sustinută public, dacă nu mă înșel, de reprezentanții puterii provizorii, imediat după revoluție), ori cea a exclusiviei loviturii de palat. Am bănuț încă de atunci că la noi, ca oricând și oriunde (vezi, de pildă, studiile lui F. Furet despre revoluția franceză), ceea ce s-a întâmplat (și anume dispariția unei dictaturi odioase și deschiderea sore schimbare) nu erau nici rezultatul exclusiv al unei mișcări de masă, nici al unui **complot de palat**, ci al unei interacțiuni dintre elemente spontane și altele, mai mult ori mai puțin pregătite, și astfel, premeditate. De pildă, cred că pentru mulți dintre cei veniți și rămași la Intercontinental și în Piața Palatului totul a fost autentic și spontan. Pentru cei ce au deschis (desigur și din interior) porțile sediului comunismului românesc, nu.

CEI INTERESAȚI CA NU TOTUL SĂ IASĂ LA IVEALĂ SE AFLĂ ÎNCĂ PRINTRE NOI

M.B. : Trebuie să recunosc însă spectaculosul „loviturii de palat” și atracția reală ce o prezintă el pentru publicul educat sub dictatură, devenit sceptic, din proprie experiență, la poveștile cu autentic și spontan și îndelung pregătite (tot sub dictatură) să vadă peste tot conspirații și manevre de culise. În fond, aceasta este o variantă extrem de confortabilă pentru a explica evoluția României de după decembrie : tot ceea ce nu place rămâne pus sub semnul „intelegerilor” și „alianțelor” vechi, îndelung pregătite. Iar jocul rămâne la nivelul clasic al relațiilor dintre ei și noi. Este această variantă cea adevărată ? Vom afla noi, în viitorul apropiat, totul despre decembrie 1989 ? La 200 de ani după revoluția franceză ori americană, multe lucruri se mai discută încă. Să fie la noi altfel ? Să nu uităm că cei interesați ca nu totuș să iasă la iveală, se află încă, probabil, printre noi... Este însă realist să reclamăm ultimul adevăr ? Cui ? Îl detine oare cineva ? Merită oare să mai discutăm despre asta ? (Desigur, nu în termeni morali, ci în termenii necesităților curente). După părerea mea, ceea ce rămâne esențial este că Ceaușescu nu mai este și că posibilitatea schimbării a apărut.

NU UN GRUP ORGANIZAT DE CONJURAȚI, CI O ALIANȚĂ AD-HOC

M.B. : Nu vreau să nictisesc cititorul cu fraze ce pot părea snoabe ori voit savante. Pentru confortul meu intelectual însă, gîndesc în termenii analizei de sistem. Imaginea mea despre „complot” introduce astfel ca suficientă nu activitatea unui grup precis organizat, de tipul conjurațiilor, ci al **alianței ad-hoc**, în condiții de fierbere socială (în terminologia lui I.

Prigogine), a unor persoane sau poate chiar (sub)-organizații, aflate de mai mult timp într-un soi de „rezonanță politică” anticeausistă (și care deci simțeau că puteau conta unii pe alții, la nevoie). O astfel de rezonanță are efecte de acțiune comparabile cu organizarea propriu-zisă. Celor cărora ceea ce spun li se vor părea speculații, le-aș răspunde că dacă acceptăm ideea unei mecanici sociale, a unei dinamici sociale ori a unei termodinamici sociale (N. Georgescu-Roegen ori I. Prigogine), ne putem imagina și un soi de electro-dinamică socială, măcar ca încercare de extindere a cimpului metaforic uzual. **Rezonanța socială** (pe care Mariana Celac și cu mine am mai utilizat-o în lucrări publicate prin 1980) îmi pare un instrument util în analiza confuziei lumii post-comuniste, lipsită de instituții democratice și de reglare, după dispariția devastatoare a fricii generalizate, caracteristice totalitarismului. Astfel încit, revenind la întrebarea ta, dacă într-adevăr n-am prevăzut (decit ridicol de târziu) revoluția din decembrie (prin noiembrie 1989 vorbeam la un Congres la Chicago despre posibilul război civil din România, în neîncrederea generală), odată ea întâmplată mi-am încropit singur modelele explicative și chiar predicții (deformare profesională) care mi-au satisfăcut personal măcar nevoia de înțelegere rațională a acestui cataclism social pe care l-am așteptat și l-am dorit, dar pe care l-am și ratat personal — din motive prea numeroase spre a fi evocate aici. Dar probabil ai vrea să ști în mod concret ce „am prevăzut” și ce „am prevăzut” despre România ’89-90. Termenii sunt riscanți, mai ales pentru un (mai degrabă fost) prospectolog : as prefera deci să vorbesc despre lucruri surprinzătoare și nesurprinzătoare (desigur, pentru mine). Citeva exemple sînt poate grăbite. Prezența pe scaunul prezidențial a d-lui Iliescu, ori în guvern a d-lui Roman de pildă, mie personal nu îmi par de tot surprinzătoare (dacă încerc să văd România ’90 cu ochii autorului unui studiu scris în 1987 despre viitorul țării noastre). Dar un Parlament unde domnii Băluș și Câmpeanu discută constructiv, șoșor cu domnii Bărbănteanu și Corneliu Mănescu era de neimaginat — cel puțin pentru mine în 1987, când am părăsit România. După cum de neimaginat îmi părea atunci și funcționarea nestingherită a unor servicii ca G.D.S. ori totuși unei reviste ca „**IE**”.

ALIANȚA CIVICĂ — GLASUL AUTENTICII SOCIETĂȚI CIVILE

G.A. : În ce măsură vezi utilitatea Alianței Civice ?

M.B. : Stiu acum foarte puțin despre Alianța Civică. Dacă însă este vorba (asa cum bănuiesc) despre încercarea de a-i uni pe toți prietenii democrației și de a da în sfîrșit glas autenticii societăți civile, ea nu poate fi decât binevenită. Prezența în fruntea acestui forum a unui om de calitate domnului Mihai Soră nu poate fi iarăși decât un semn bun. Îmi rămîne însă să sper că această mult așteptată

formație va ști să-și găsească locul și să-și facă auzit glasul în confuza (pentru mine) lume politică românească din anul ’90-91.

PREZENTA REGELUI MIHAI — PRESTIGIU EXTERN ȘI CREDIBILITATE INTERNĂ

G.A. : Cum vezi atunci soluția monarhică în confuza lume a României din anul ’90-91 ?

M.B. : Am spus de mai multe ori, că, după părerea mea, întoarcerea la legalitatea silnică întreruptă de ocupantul sovietic în anul 1947, dorită (cel puțin formal) de toată lumea ar fi trebuit să implice restaurarea monarhiei — măcar pînă la plebiscitul prin care poporul ar fi fost desigur chemat să hotărască asupra unei definitive forme de stat. În actuala criză de autoritate politică, prezența regelui Mihai, ca necesar simbol al țării în relațiile internaționale și ca arbitru imparțial al jocului politic în interiorul țării, nu ar fi adus, cred eu, decât prestigiul extern și credibilitatea internă — atât de necesare acestei perioade, Reconstrucția politică, morală și economică a țării se anunță dificilă, și ar fi natural ca ea să reclame activarea tuturor resurselor disponibile ; și ca observator (numai) al realității românești, nu pot decât să mă mir că se renunță la serviciile unei personalități de prestigiu, curajul și inteligența politică de mult dovedite de regele Mihai.

AUTORITARISMUL POLITIC LIMITAT, PROMOVIND PIATA LIBERĂ — O SOLUȚIE ?

G.A. : În ce măsură mai crezi posibilă blocarea (totală) a evoluției spre democrație în Estul Europei ? În ce măsură o astfel de blocare mai depinde acum de „sectorii externi” ?

M.B. : Dacă situația internațională rămîne calmă, evoluția Europei de Est spre democrație și prosperitate îmi pare (în linii mari) ireversibilă — chiar dacă, pe parcurs, vom mai înfrîna „accidente” autoritare, fie și întinse pe perioade de ani : mă gîndesc, de pildă, la implementarea prin forță și în condiții excepționale a unor dureroase terapii economice, desigur nepopulare pe termen scurt, dar inevitabile și benefice pe termen lung (strategii experimentate în trecut în Chile, Turcia, Coreea de Sud ori Taiwan). Este desigur de prisos precizarea că personal nu sînt deloc partizanul unei astfel de soluții autoritare (chiar limitate) de atîngere a prosperității (mai ales că mă îndoiesc că nu ar exista de regulă și alternative mai puțin costisitoare în termeni de libertate și democrație decât cele de față și că în Europa de azi post-comunistă ele ar avea succesele economice înregistrate, de pildă, în Asia în deceniile trecute). Căile considerate „sigure” rămîn însă (discutabil, după mine, dar ce importanță poate avea, oare, ce crede un particular ca mine ?) atât de atractive

pentru politicienii de peste tot, încit ontitatea profesională îmi cere să nu exab **initio** astfel de autoritarisme limitate. Exemplu : regimuri militare ori nun militarizate, promovind piața liberă, propunînd în general „eliminarea corupției” și „purificarea” morală, sprijinită o „dreaptă” (putem să sperăm nignă ?). Timpul comunismului, așa o l-am cunoscut noi, însă, nu se mai po întoarce în Europa de Est în general în România în particular (un caz special rămîne desigur U.R.S.S., dar asta pen noi intră în altă sferă de probleme).

F.S.N. MI-A PĂRUT DE LA ÎNCEPUT MINAT DE SPIRITUL VETUST AL PARTIDULUI DOMINANT

M.B. : Sistemul partidului unic și economiei de comandă este pentru deauna perimat, cred eu. Și dacă a două elemente dispar, ce rămîne de fa din comunism ? Un stat comunist România ceaușistă) este după mine altce decât un stat cu sistem pluralist, cu eonomie de piață și cu un partid (neo)munist la putere, ori numai cu lici (fostii) comuniști la conducere : orice aliză structurală demonstrează asta. Astfel, desigur lent și poate cu temporare reveniri, tranziția de la comunism pare fără întoarcere... O (puțin proba drastică răsturnare a situației interneale din Europa (de tipul, să zicem, unei spectaculoase crize sovietice, mate de reintroducerea acolo a stalinului — variantă, repet, puțin probabilă putea însă introduce artificial pie în calea acestui proces de lentă și dură roasă modernizare. Și mă gîndesc la intervenții externe, ori la versiuni derne ale poveștilor istoricilor în foametea (în Est) împingea popoș tregi spre regiuni mai fertile (în Ve Dar să sperăm că astfel de cosmaruri rămîn în domeniul trecutului...

G.A. : Obisnuiești să repeți că „nu place să dai lecții”. Și totuși, ce ai „proșa” F.S.N.-ului și ce ai „reproșa” zicii ?

M.B. : Stiu puține despre istoria și tuala structură a F.S.N.-ului și încă mai puține despre opoziția politică, fel încit mi-e greu să-mi și „dau cu rerea”, dar mi se mă aventurez în d analize. Dar ca simplu observator am încep prin a spune că F.S.N. mi s-a de la început minat de spiritul vetuș partidului, dacă nu chiar unic, ca la munisti, în schimb dominant, mare, de largă concentrare democratică” (cu bajuri din 1946, dacă nu mă înșel) d rajator, prin dimensiuni, al oricărui tener posibil și devenit în fond invitorul, dinainte știut, al oricărui joc litic.

RĂMINEREA F.S.N.-ULUI CA AT PE SCENA POLITICĂ ÎMI PARE ARTIFICIALĂ ȘI PERICULOASĂ

M.B. : În perioada revoluției, d că astfel de concentrări de mase er

Dr. Adrian Năstase spune adio Europei ?

Primarul general

a României '90 peste hotare?

necesare și posibile, căci anti-ceausismul oferea o autentică bază de unire pentru orientări politice, altfel diverse — dar după asta? Astfel încât rămânerea F.S.N.-ului ca atare pe scena politică mie îmi pare nu numai artificială, dar chiar periculoasă — și nu în ultimul rând pentru fondatorii și conducătorii lui. Să mă explic: alegerile câștigate cu majoritate atât de mare obligă F.S.N.-ul practic la asumarea tuturor responsabilităților în actuala perioadă dificilă, cu inevitabile măsurii nepopulare. În mod firesc, F.S.N. devine deci și ținta tuturor nemulțumirilor, cu posibile urmări pe termen lung. Este probabil că unica sansă de supraviețuire politică a acestui „dinosaur” greoi ar rămâne incapacitatea opoziției de a se organiza și de a trage foloasele nemulțumirilor populare. Dar este oare natural să minimizezi exclusiv pe incapacitatea adversarilor-parteneri? Să ne imaginăm o alternativă: să presupunem că F.S.N.-ul s-ar fi scindat, înainte de alegeri, în mai multe partide mai mici, cu profiluri mai precise care ar fi participat „pe cont propriu” la alegeri. Nu ar fi fost oare o variantă care ar fi adus beneficii? La urma urmelor, Parlamentul ar fi avut cam aceeași componență (sau ar fi putut apărea mulți oameni buni, care n-au intrat în joc exclusiv din cauza F.S.N.). Se creștea un spațiu de manevră politică, devenea benefică, cu posibile coaliții în guverne mobile, cu posibilitatea continuă de discuții a problemelor politice, fără spectrul continuu al destabilizării și alegerilor anticipate (căderea Guvernului de coaliție, ca peste tot, nereclămind obligatoriu un nou sufragiu, ci numai o posibilă nouă coaliție), cu resurse de satisfacere a ambitiilor politice individuale, mult sporite față de deloc neglijabil, se pare, în România post-ceausistă, unde atâtea vanități și orgolii reprimite se pot în sfârșit exprima în lucru esențial, cu o reală difuzare și împărțire a responsabilităților politice pentru perioada de inevitabilă nemulțumire populară ce urmează.

INSURINTA IRESPONSABILĂ CU CARE F.S.N.-UL SI-A COMPROMIS PROPRIA IMAGINE

M.B.: Scindarea F.S.N.-ului ar fi înțeles, apoi, firește, și actuala opoziție. Mulți „realiști”, care au aderat la F.S.N. numai pentru că vedeau alternativele înainte înfrunte s-ar fi îndreptat poate spre alte formații politice, le-ar fi „înțeles” și „dinamizat”. Era oare aceasta în defavoarea F.S.N.-ului? Numai la prima vedere și dintr-o perspectivă, cum să spun, „candidă”. O opoziție puternică și responsabilă, gata să împartă cu guvernul și binele și răul vremurilor grele care vin, ar fi creat condiții pentru stabilitate și creativitate politică și ar fi evitat situația simplistă de „ei” și „noi” (ei — F.S.N. și noi — ceilalți) din care nu reușim să ieșim. Astfel încât, rezumând, aserțiunea în primul rând F.S.N.-ului simțim în fapt că încă există. Iar în ceea ce privește comportamentul guvernului și

guvernanților F.S.N., nu am multe de adăugat la ceea ce știe toată lumea iar ziarul vostru („22”) nu conține decât repetate: neindeminabilele apeluri la „suport popular” în momente de criză (incluzând și enorma, incredibilă gafă cu „mînerii”) insensibilitatea la dorința generală de anchetare și pedepsire a celor responsabili de dezastrul ceausist, ca securitatea și marii colaboraționiști (poporul, ca la Roma, cîndva, poate fi și crud și pătimas — dar cu unelte intelectuale și decente se pot găsi soluții raționale la astfel de probleme a căror pondere în conștiința publică, personal, sper să scadă în viitor) și mai ales ușurința iresponsabilă cu care F.S.N. și-a compromis propria imagine, ca și imaginea țării a cărei conducere și-a asumat-o, în ochii celor din țară și, esențial, mai ales în perioada de față, în ochii străinătății.

NU MI SE PARE UN SEMN BUN CONTINUA SUBDIVIZARE ÎN „DIZIDENTE” ȘI FRACTIUNI A PARTIDELOR DE OPOZIȚIE

M.B.: Despre partidele de opoziție știu, fără îndoială, destul de puțin — mai ales despre viața lor internă, esențială pentru performanța pe scena democrației. Nu mi se pare un semn bun continua înmulțire și subdivizare din dizidente și fracțiuni politice, bănuiesc motivate mai degrabă de ciocniri de ambiții și interese personale, decît de divergențe teoretice. Dificultatea opoziției de a se uni măcar în cadrul confruntărilor electorale majore (cum au fost recente alegeri) este lăsată descurajantă. Personal, înțeleg exasperarea celor ce socotesc că schimbările merg „prea încet” și văd mereu „același oameni” ca și înainte — semn (după ei) al continuității, dacă nu chiar al dezvoltării sistemului ceausist în condiții propice ale conducerii țării de un F.S.N. identificat ca formație neo sau crypto-comunistă. Eu nu cred însă că la lesirea continuă pe stradă este cea mai bună soluție de exprimare politică. Experiența democrației de peste tot ne spune că între două alegeri învingătorii au dreptul să conducă țara, iar învinsii electorali dreptul de a critica și de a-și asigura victoria în următorul scrutin. Pe baza avantajului cîștigat la urne, îmi pare asadar că înțelegerea condiției (deloc umiltoare) de învins în alegeri și deci de minoritar, mai are încă nevoie de a fi înțeleasă, ca de altfel în practică toate țările unde comunismul și-a pus, decenii în sir, pecetea desfiguratoare pe oameni și destine. O speranță a opoziției îmi pare recent-înființată Alianță Civică, în principiu capabilă să introducă măcar un al doilea partener important în jocul cu (deocamdată) inevitabilul F.S.N. Personal, sint optimist. Să vedem.

ÎNTE DEMISIE ȘI REPRESIUNE SPER CĂ, ÎN BUNA TRADIȚIE EUROPEANĂ, CONDUCEREA ACTUALĂ SĂ LASE ALTORA LOCUL

G.A.: Ti se pare posibilă o acțiune de represiune a manifestanților pașnici sau a greviștilor în România?

M.B.: După părerea mea, tensiunile sociale nerezolvate, mai ales în vremuri de restrîns economic (așa cum sint cele de acum) nu pot decît să dăuneze mersului spre mai bine al poporului român. Înțeleg exasperarea celor care ies în stradă și fac grevă (generală sau nu) reclamîndu-și drepturile pe care ei le consideră violate prin acțiunile guvernului. Dar personal mă tem că de fapt cheia rezolvării problemelor economice ale României nu se află la guvern, ci la societatea însăși; guvernul poate cel mult să nu încurce o societate care se reorganizează pe baze economice sănătoase — și asta (cel puțin în principiu), cere timp, răbdare și perseverență. Desigur, guvernul (ca și președintele Iliescu) pot demisiona pînă la urmă sub presiunea străzii — dar că aceasta ar însemna și soluționarea rapidă (dacă nu cumva chiar peste noapte) a crizei profunde în care se află țara, personal mă îndoiesc. Iar dacă ar fi de ales între demisie și represiunea de mari proporții, sper ca, în buna tradiție europeană, conducerea actuală să lase altora locul, e drept cîștigat prin alegeri. Dar sincer, nu îi învidiez deloc pe cei ce vor veni la putere după aceste ipotetice, evenimente.

MI SE PARE FIRES CĂ NU AVEM VIZIUNI IDENTICE ASUPRA A CEEA CE SE PETRECE ÎN ROMÂNIA

G.A.: Care este experiența proprie în cadrul exilului românesc?

M.B.: Exilul intelectual românesc nu este, cel puțin după cîte știu eu, mai puțin diversificat (este poate chiar mai di-

vizat) decît intelectualitatea din țară, la un an de la evenimentele din decembrie. Iar raporturile dintre exilați și „cel din țară” nu sint la români fundamental diferite de cele stabilite între intelectualii ce trăiesc în Polonia și în afara ei, de pildă. Diversitatea de opinie rămîne, după mine, și aici, o valoare centrală a dialogului social. Iar faptul că nu toți dintre noi, cei de aici, au viziuni identice asupra a ceea ce s-a petrecut și se întîmplă în România (și că probabil părerile noastre diferă și de părerile celor din țară) îmi pare mie mai degrabă firesc decît deconcertant. Și nici nu știu dacă ostilitatea față de exil de care vorbești tu este o caracteristică „de masă” a intelectualității din România în decembrie 1990. În ce constau diversitățile? În „mai de toate”. Îți dau cîteva exemple: am puțini prieteni la fel de buni în S.U.A. ca V. Tismăneanu, dar asta nu înseamnă deloc, de pildă, că avem viziuni identice asupra revoluției din decembrie. Bănuiesc că, nus la un eventual vot, punctul său de vedere pe care-l cunoașteți din multe și frumoasele sale intervenții este mult mai popular printre cititorii revistei „22” decît rezervele mele, ce lasă, de regulă, loc la speculații dintre cele mai năstrușnice. Dar nu cred că astfel de divergențe teoretice mi-au zdruncinat relațiile excelente cu mult mai tinărul meu coleg. Și cred că și el și eu am fi de-a dreptul socați dacă ni s-ar vorbi despre „ostilitate reciprocă”. Astfel de lucruri se întîmplă, bănuiesc, și în țară, unde limbile s-au deslețat după somnul totalitar. Sint într-o societate intelectuală normală diferitele de păreri izvor de ostilitate? Nu cred. Desigur, există simpatii și antipatii personale și de școală profesională ori generare de convingeri politice, ca peste tot; dar personal n-am simțit ostilitatea celor de acasă la adresa mea, după cum sper ca nici cei de acasă nu au a se plînge de ce fac ori de ce spun eu pe aici. Mi-e foarte dragă astfel o scrisoare minunată primită de la unul dintre iubii mei maestri — profesorul Solomon Marcus (o fi primit și dinsul răspunsul meu? sint vreo patru luni de atunci), n-am văzut nici o urmă de ostilitate în ea. Neînțelegeri desigur pot apărea. Îți mai dau un exemplu: sint de regulă un om politicos, nu jignesc pe nimeni și nici nu mă simt bine să atac pe cineva, mai ales dacă acesta nu se poate apăra. Sint deci dator două precizări — una cititorilor ziarului „România Liberă” și una cititorilor revistei „22”. Ambele au publicat fragmente dintr-o aceeași convorbire, pentru mine extrem de interesantă, cu un grup de ziaristi români ce vizitau S.U.A. în iulie 1990. Si din multe ore petrecute împreună, cei doi prieteni-ziaristi — domnul Niculescu Maier de la „România Liberă” și domnul Stelian Tănase de la „22” — au reținut amîndoi aceleași remarci făcute la adresa colegilor de exil, care, desigur, pot nedumeri — cel puțin la prima vedere. Nu am îndoială că eu am spus acele fraze, astfel nu acuz, doamne ferește, pe cei doi excelenți profesioniști, de invenție ori deformări. Bănuiesc și că în discuția, care de altfel a fost înregistrată, după cîte vag îmi amintesc, am spus și multe alte lucruri. Nedelicatetea acelor afirmații rămîne însă și, desigur, eu port întreaga răspundere pentru nemulțumirile ce pot apărea printre colegii de exil și care, cu drept cuvînt, pot fi interpretate ca generînd ostilitatea în țară față de cei pe care soarta i-a dus prin alte părți. Așa încît fac cuvenitele precizări: Nu am vrut deloc să spun (ori să las să se înțeleagă) că în marea sa majoritate, exilul intelectual nu participă la viața furtunoasă din țară și că mai ales din motive egoiste (parțială neîmplinire pe scena mare a culturii americane) se bucură răutăcios de nezașurile pe care le au românii la un an de la eroicul decembrie. Încercînd să înțeleg de ce am spus (probabil) aceste fraze, am ajuns să înțeleg că de fapt — gest sting și freudian, cum ar spune Ion Barbu, ele nu mi se potrivește decît mie și frustrărilor mele. După cum iarăși nu cred că exclusiv datorită analizelor unor politologi, din întîmplare prieteni, imaginea României în America este aceea a unei „țări de ris”, cum subliniază (răutăcios?) unul dintre cei doi jurnaliști. Vina pentru imaginea într-adevăr proastă a României '90 peste hotare o pot împărți mulți și desigur că guvernul de la București (mai ales după chemarea mînerilor) este unul dintre principalii răspunzători — așa cum am mai spus-o în acest interviu. Precizez că și eu mă consider răspunzător, măcar în parte, că nu încerc destul să ameliores această imagine — dacă în mod firesc nu mă simt în stare să contribuie la îmbunătățirea prototipului. Și sper că și alții din țară și de aici gîndesc ca mine.

Washington, 9 decembrie 1990

Dizidentul solitar

● ASADAR, Mihai Botez a împlinit cincizeci de ani. Evenimentul a trecut, îmi pare, neobservat. Sintem cu toții prea prinși în vîlmășagul pasiunilor și grijilor cotidiene pentru a ne mai aminti cum stăteau lucrurile cu opoziția din România în urmă cu numai cîteva ani. Pe atunci vocile protestului erau puține, iar tăcerile, meșteșugit raționalizate și justificate, nenumărate. Au fost însă și cîteva, nu mulți, care nu au tăcut. În felul lor, cu armele lor, ei au spus acel „nu” de care dictatorul îl resimțea ca pe o palmă usturătoare pe neînchipuit de grosul său obraz. Gesturile unor Paul Goma, Doina Cornea, Radu Filipescu, Aurel Dragoș Munteanu, Mihai Botez, Dorin Tudoran, Mircea Dinescu, Dan Deșliu, Vlad Georgescu, Dan Petrescu, Liviu Cangeopol sau Gabriel Andreescu (ordinea numelor este total aleatorie iar lista nu se vrea exhaustivă) rămîn, cred eu, exemplare pentru tentativa românească de a trăi în spiritul adevărului. Fiecare dintre acești adversari deschiși ai tiraniei a avut de suferit consecințele unei represiuni perfide și necruțătoare. Unii au fost arestați, alții expulzați. Au fost cu toții calomniati. Unii continuă a fi și acum ținta atacurilor abjecte ale celor care i-au înălțat statuie lui Ceaușescu.

În circumstanțe diferite de cele ale demenței ceausiste, Mihai Botez ar fi continuat să predea matematica la Universitatea pe care atît de mult o iubește. Ar fi scris cărți de teoria sistemelor, ar fi călătorit la congrese internaționale, ar fi reprezentat cu cîntă calitate de intelectual român prin simpla sa evoluție profesională. Nu i-a fost dat să se bucure de acest statut cumva liniștit al universitarului încununat de succes. Încercînd din 1977, el a pornit pe calea dizidenței solitare.

Dat fiind că regimul criminaliza orice acțiune colectivă, Mihai Botez, asemenea altor critici ai comunismului din Europa de Răsărit și Centrală, a decis să sfideze sistemul în numele propriilor profesioni de credință ale ideologiei oficiale. A făcut-o de unul singur, și a făcut-o, cred eu, eficient. Acțiunile lui au probat că pînă și în obscurantistă dictatură ceausistă era posibilă rezistența. Întrucît regimul pretindea că respectă drepturile omului, Botez a atras atenția asupra tratamentului revoltător al cetățenilor în România lui Ceaușescu. Dat fiind că dictatorul perora despre necesitatea criticii și a autocriticii, Mihai Botez a denunțat aberațiile politicii comuniste și a cerut eliminarea castei parazitare din fruntea țării. Pe măsură ce criticile sale deveneau tot mai acute, regimul reacționa tot mai nervos. Astfel, după ce-l retrăgea lui Botez dreptul de a preda, după ce-l făcea campion al refuzurilor de pasaport pentru călătorii la conferințe internaționale, după ce-l trimitea să lucreze ca programator la centrul de calcul al Universității din București, regimul decidea, în mai 1987, să-l exileze la Tulcea. Rectorul din epocă al universității, cel care a semnat, această ignobilă decizie, Ion Ioviț Popescu, este astăzi vicepreședintele Academiei române. O tempora, o mores...

Din toamna lui 1987, Botez trăiește în Statele Unite. În săptămînile incandescente și pentru noi ale revoluției din decembrie am fost convins că revenirea sa în țară era iminentă. N-a fost să fie așa, din motive pe care mă îndoiesc că le pricepe pe deplin. Oricum, Botez a continuat să-și spună opiniile, surprinzîndu-și adesea amicii nu doar prin franchețea sa, dar și prin frămîntările, ori îndoiele sale privind situații pe care mulți dintre noi le vedem adeseori cu alți ochi. Un lucru rămîne cert: înaintea ca răsturnarea lui Ceaușescu să facă posibilă afirmarea societății civile românești, Botez a fost unul din puținii care l-au reclamat drepturile. A făcut-o cu demnitate și curaj, crezînd sincer că intelectualii au misiunea de a-și ridica vocea împotriva sirmei ghimpate și a bastoanelor de cauciuc. În ceea ce mă privește, mă pot delimita de unele din aserțiunile sale, și sint convins că este absolut normal să nu gîndim întotdeauna la fel. Cred însă că acela care a rostit timp de zece ani, în plin delir totalitar, trăind acolo, atîtea primejdioase adevăruri are nu doar dreptul, ci și obligația de a continua să se pronunțe în treburile cetății. Și-o datorează și ne-o datorează.

Vladimir Tismăneanu

...măne, oricum, îndrăgostit de București

Fotografie de Ion Cucu

Vasile BĂRAN

Frații siamezi

P RIMISEM la redacția o scrisoare de câteva rânduri prin care secția noastră de reportaje senzaționale era anunțată că un bărbat în toată firea se aruncase în mare. Orașelul îl cunoșteam, era mai mult un sat înfipt în coasta mării, cu case ca niște cutii și impresurate cu liane prelungi, fapt pentru care se și numea Lian. Ceea ce m-a dus, de la început, la un impas aproape total și m-a făcut să umblu multă vreme pe lângă zidurile infierbintate de soare și să nu dorm noaptea și să mă simt năuc și să am halucinații a fost faptul că oamenii din Lian recunoșteau că într-o zi cu apa agitată cineva s-ar fi înecat, dar spuneau, totodată, că acel cineva nu trebuia luat în seamă, fiindcă, de altminteri nici n-a existat. El se aruncase, într-adevăr, în mare, dar, de fapt, s-ar fi putut să nu fi existat nici pe cind stătea la suprafață. Alambicul asta de cuvinte îmi făcea rău. „A existat sau nu?”, i-am întrebat cu toată grija să nu-i fi supărat și pentru prima oară mi-am dat seama că de diferite pot fi opiniile în legătură cu viața unui individ. Omul care s-a aruncat în mare părea să fi fost văzut până și de copii — „stătea aici, e-a acolo!” — nimeni însă nu-l reținea ca identitate. Aveam în față martorii de tot felul, cei mai mulți oarecum fără vîrstă, un public amestecat din care s-a detașat un chelner, o namilă cu haina strîmă, albastră, întinzînd către mine un cap enorm:

— A mincat aici acum patru zile, dar nu știu cine e!

Chelnerul voise să-mi laude specialitatea casei, eu însă am plecat, scos afară, printre altele, și de figura unui cm ciudat aducînd oarecum cu a unui ciine, așezat în față la o masă cu botul peste farfurie și ochii sferici. Se uita mereu spre mine, mai precis spre ușa, gata parcă să sară de pe scaun în caz de primejdie. Din cînd în cînd, văzînd oasele de găină din farfurie, își lăsa fălcile în palme și mișcările îi erau atunci ca niște labe, mai ales că de sub mansetă iese la iveală un păr destul de lung și vinetiu.

Ciudad! Nu puteam să scap de ținta ochilor săi, de o timpă insistență, desi, de fapt, cum mi-am dat seama era o privire absolut indiferentă. Poate nici nu mă vedea. Cu toate acestea, nu mi-l puteam scoate din gânduri. Ce s-o fi înregistrat în capul său în legătură cu mine? Drept cine mă luase? De ce tocmai pe mine mă fixase cu ochii aceia inexpresivi? Mi-am adus aminte că în copilărie, pe cînd păzeam oile la o margine de pădure s-a repezit în turmă un lup hămesit. Dar mai înainte a stat o clipă în coadă și m-a privit. L-am privit și eu. În scîlbierea aceea de-o secundă m-am uitat atent la căpătînia lui vinată, cu fruntea ascuțită și ochii spălăciți și pentru prima dată m-am gîndit că înainte de a-și băva colții în gîtul oii, mă privea mai întâi pe mine, își calculase, adică, șansele în raport de mîncare, de puterea brațelor mele, imaginea chipului meu se proiectase, deci, atunci, pe banda nervoasă din creierul unui lup! Nu la oia gîtită m-a dus atunci gîndul, nu behăitul ei, scurt scos ca un ultim semn al neînțelegerii, ci propria mea imagine înregistrată pe creierul fiarei din fața mea. Și m-a cuprins o revoltă absurdă, pentru că orice as fi făcut, nu mai puteam fi stea din amintirea lupului acela.

N-am stat mult în oras. M-am întors la hotel, am intrat în cameră și m-am trîntit pe pat.

Privind spre clanta usii, am văzut o cum se mișcă în sus și în jos de câteva ori. Apoi ușa s-a deschis și, spre marea mea surprindere, a apărut omul acela, pe jumătate ciine, dar acum era un bărbat înalt, puțin adus de spate, și abia atunci mi-am dat seama că-l cunoșteam. Chiar el mi-a spus:

— Ne cunoaștem, știm de ce sîntem în stare.

— Spune, domnule, asta și astentam, mi-am luat eu inima în dinți. Dacă ești așa cum ești, nu înseamnă că întreaga mea noapte trebuie să fie strîcătă.

— Uite ce e, s-a așezat el sub lumina lustrii din tavan, în așa fel să-l văd tot timpul și să nu cred cumva că ar fi fost vorba doar de o apariție absurdă. Eu nu sînt de aici, deși o bună bucată de timp mi-am petrecut-o în orașelul ăsta. Locuim într-o piațetă și eram cunoscut de toată lumea...

— Cunoscut? I-am întrerupt.

— Da, da, cunoscut ca un om nedespărțit de ciine. „Cel cu ciinele”, mi se spunea.

Și asta din pricină că avînd un ciine bașet, el putea fi luat cu ușurință, pe timpul serii, drept un grifon lăptos sau chiar un ciine-lup, după cum a dormit, mai bine sau mai rău, dar mai ales după rețadă, fiindcă, în zilele răcoroase, nu făceam un pas cu el fără rețadă.

Nu înțelegeam ce era rețadă, dar m-am abținut și l-am ascultat pînă la capăt:

I N piațetă era numai o singură vilă: a noastră. Jos stătea proprietarul, un om la vreo cincizeci de ani, cu pomeții ascuțiți ca briciul, petrecîndu-și vremea mai mult pe-acoperiș, doborînd zăpada acrimenită pe la încheieturi. La mijloc, într-o cameră, se mutase un fel de umbră: niciodată nu pricepusem a cui putea să fie. O vedeam în fiecare dimineață pînă la cînd pleca. Sus, disonînd de o cameră mică și de-un holisor, locuim eu și ciinele, căruia-i spuneam Hector.

De la fereastra noastră începea un parc format din patru arbori și o boscă pentru opt persoane, pe care însă nu s-au așezat niciodată mai mult de patru, hai să spunem cinci, cînd venea și Pira, dar asta s-a petrecut numai o dată, fiindcă Pira avea oroare de băncile din parcuri. Și mai era un chelner, deschis doar primăvara pentru mîrțișoare. Incolto, liniște.

As fi putut să mă mut oricînd în altă locuință mai centrală (din piațetă pînă la laborator unde lucram făceam mai mult de-o oră lucru, desigur, foarte nepăcut), dar celălalt acela stîm de tăcut nu l-aș fi dat pentru nimic în lume.

Mai întui că aici nu s-a văzut trecînd nici o mașină. Întreaga circulație se făcea pe jos, aproape în virful picioarelor. De altfel, în piațetă nici nu prea călea nimeni în afara celor ce stăteau în vilă, a poștasului, a unui băiat care-ducea sifoane și, cum am spus, a Pirei, prietena mea, care manifesta înclinații spre romantism. Pira era o fată frumoasă și nelipsită de inteligență, cu toate că nu se ostenea prea mult să-și dezvăluie darurile cu care era înzestrată chiar dacă purta, mai totdeauna, o pereche de pantaloni de un albastru viu strîns pe solduri și coapse și bluză decoltată, cu despicătură. Întregul ei gînd era să se mărite. Firește, nu mi l-a mărturisit, dar, după comporțări, pînă și Hector a înțeles ce vrea. El era cu mine și vedea cum mă trăgea, de fiecare dată, înspre magazinul cu rochii de mirese.

— Vai, ce splendoare! șoptea Pira aproape cu durere, în vreme ce Hector smucea lesa.

Hector îmi era ca și trupul. Eram chiar încredințat că a venit pe lume odată cu mine și a crescut în leagăn sau sub leagăn, eu sus și el jos, urmărindu-mi mișcările și apoi gîndurile și făcînd, în cele din urmă, aproape aceleași gesturi ca și mine.

Momentul conștient în care mi-am dat

seama că port după mine un ciine s-a petrecut într-o zi călduroasă, probabil de vară, fiindcă arbuștii din care mi-am făcut umbră aveau fructe galbene și moi.

Am coborît vîi și am urcat munți.

Am dormit în paturi calde și pe corțele umede, am ascultat împreună cîntece de privighetoare și de cucuși, ni s-a dat să bem lapte și-am fost luați de urechi să ieșim afară.

— Afară! a strigat la noi un burtucănos călărat în virful scării, gata să mă izbească cu piciorul, și cum avea căciula trasă pe ochi, n-am știut niciodată de era om sau urs. Afară!

Hector nu s-a putut stăpîni și i s-a înfipt în burtă și eu am înlemnit.

„Scirbo! Nici nu știu cu cine ai de-a face! O să vină timpul cînd ai să-l cazi în genunchi, ticălosule!”

Știam că, în clipele acelea, Hector făcea aluzie la invenția mea.

Această năzuință se-nfiripase-n mine dintr-o observație făcută mai demult, pe cînd urcam un munte și repetată apoi zi după zi, anume că lumea e plină de praf. Pretutindeni, pînă și pe virful de piatră cel mai înalt, unde nici vulturii n-ajung să-și facă cuib, misună această fiară, atînd, clipă de clipă, cu strălucirea ei de pulbere oameni și mașini, Praful intră în nas și în urechi, în buji și pistoane, scîrtele între masele și osii. O imensă fabrică de ciment cu coșurile înfipte în văzduh cerne-n aer praful albicioș. Un calcul la care a luat parte și Hector îmi arătase că de n-ar fi praful, lucrurile și ființele ar trăi de zece ori mai mult. Merita deci să inventez marea mea aspirator. Vînd să m-apuc de lucru, mă înrobea însă, o toropeală dulce și adormeam încălzit de Hector, înclînt invenția se întrupea mai mult în vis: un lanț de sateliti avînd la bord mari pompe care sorbeau ca pe nimic praful, transformîndu-l în nori și norii în cisterne de stropit. Aduceam, asadar, și ploaie, și grădiniile se umpleau de roșii mari, cit pepenii, fără seminte.

„Memaipomenit! Mărire ție! Mărire ție!”, mă laudau grădinarii, stringînd roșii pe pedalele roșii în camioane.

Fără îndoială că Hector era nătruns de starea mea de neliniște: el cunoștea prea bine că genul și suferința merg mină în mină, dar era tot atît de încredințat că, în sfîrșit izbînda nu poate fi prea departe. De aceea, cînd unul dintre cunoscuții mei, vinător de meserie, venise cu pusca-n mină să i-l împrumut pentru o toamnă să vinze împreună prepelite, Hector s-a ridicat în două labe, scoțînd un urlet îngrozitor:

„Cum poți să-ți permiți, ucigasule de idei, să gîndesti c-o să-mi părăsească sta-pinul pentru prepelitele tale?” Vedeam cum îi clocotea singele pe sub părul lui vinat.

Nici un fel de tentativă de soial ăsta nu-l putea clinti din credința lui. Hector

Revelion

Și morții noștri (care morți?)
Trec cu plugușorul
Trec cu plugușorul pe la porți

Mihai Teclu

Știa mai bine decît mine că lumea e împărțită în prepelici și inventatori și în nici o privire n-am văzut un mai puternic sentiment de dispreț pentru primul ca în ochii lui.

Am venit în orașul ăsta. Și am găsit cămăruța din vila aceea liniștită pe care sufletul o căutase de atîtea ori de-a lungul răscolitoare mele adolescențe.

De Hector însă mă legau nu numai anii de început, ci și faptul că judecam, cum s-a văzut, în același chip. Aș spune chiar că dat fiind vîrsta lui înaintată, a făcut adesea dovada unei înțelepciuni pe care Pira, mărturisesc, n-o are. Îmi intuia în orice clipă starea, iar eu, la rîndu-mi, pătrundeam cu destulă ușurință în procesele misterioase din capul său cu ochi sfredeliți.

În zilele din urmă, de exemplu, îl observa prezenta acelei umbre. Umbra a venit în vilă odată cu noi și, cum spuneam, mă urmărea mereu. Uneori încerca să-mi vorbească, mi-a bătut chiar și în ușa, dar eu nu l-am deschis-o niciodată fiindcă, de obicei, nu-mi plăcea să am de-a face cu nimeni în afară de Hector.

De obicei, acasă, timpul mi-l petreceam citînd, întins pe canapea, și Hector îmi încălzea picioarele ca-ntr-un cojoc, pînă așteptam. Atunci el se scula ușurel și știam bine că-mi umblă prin sertare, răscolindu-mi cu botul proiectele, de parcă ar fi vrut să mă scol și să mă apuc atunci de ele.

Oh, Hector, cît ești de nerăbdător! îl chemam eu înapoi să mă-ncălzească. E timp. Orice poți să nu găsești pe lumea asta, dar timp, berechet! Curge, curge, curge...

Își relua poziția și îi simțeam respirația ca o pace liniștitoare. „E timp... Timpul curge... Ca un fluviu molu!”

Îmi aduc aminte că aveam pe dulăpior câteva oase de la masa de prînz și i le dădeam să le roadă. Și el le rodea încet, la fel de încet ca timpul, și cu îl ascultam ca pe-o simfonie fără început și fără sfîrșit, și mă cutundam pe nesimțite în visurile mele. Lanțul de sateliți cu pombele lui urias se răsucea pe cer absorbînd tot praful de pe lume și afară plouă. Era o burniță călduță care-mi făcea bine. O auzeam prin geam și mă întorceam cu fata în sus și-mi făceam dift tavan cer. Satelitul se mișcau lin pe boltă și-mi dădeam seama că mai trebuie ceva...

„Mai trebuie ceva!”, îmi spuneam eu în după-amiaza aceea ploioasă și molcomă ca fluviul și ca timpul.

Primeam înăuntru, sub pleoapele închise, și era cit pe aci să dau de urma cheii, cînd Hector a lătrat și m-a sculat: în parc se deschisese chioșcul de mîrțișoare și el știa că trebuia să-i cumpăr Pirei unul.

Dar cînd am întîlnit-o, logodnica mea avea deja un mărțișor. Nu ghiocel, nu fluturaș, ci un arici.

— Nu vezi? Își tremura Pira pieptul și pe rever au sclipit doi ochi roșii.

— Un arici, i-am spus.

— Un mărțișor, m-a corectat ea.

— Da, un mărțișor. Eu îi l-am cumpărat.

— Al tău e în mină!, mi l-a tras Pira dintre degete. De unde crezi că-l am?

— De la chioșc, i-am făcut semn spre tarabă.

Pira și-a strîns buzele, iar eu mi-am pus mîinile pe față și am stat așa fără s-o văd. I-am auzit doar glasul infierbîntat:

— De la el! De la vecinul tău! De la cel căruia tu-i spui „umbră”.

Mi-am lăsat mîinile și-n ochii ei am văzut licărind o ambiție fără margini.

— De la el! Și-mi pare bine. Sînt chiar fericită! Înțelegi?

Privirea Pirei scăpăra de ciudă. O necăjea faptul că nu înțelegeam. În cele din urmă a povestit:

— A încercat de mai multe ori să-ți atragă atenția asupra lui, dar nu l-ai luat în seamă. Dimineața te grăbești, iar după-amiază dormi. Voia să lucreți amîndoi

Să tac

Tăceri de ieri, tăceri de azi,
tăceri adinci de horbote uitate,
tăceri de om, de suflet și de gînd,
tăceri de vis neimplinit...

Tăceri ca în icoană,
tăceri ca-n cerul fără stele,
tăceri de gheață și de fum,
tăceri venite din strămoși...
Tăceri din vremea de sămință,
tăceri de înflorire și de copt,
tăceri de codru și de pisc...
Tăceri de carte-nchisă,
tăceri de rugăciune mută,
tăceri de clopot fără glas,
tăceri de-altar fără cuvînt.
Tăceri din ceasul de-apoi!...

Tăceri din veac,
dați-mi puterea să nu tac!

Baruțu T. Arghezi
Lausanne, mai 1989

la invenție... Spunea că-l păcat, că lași să treacă timpul !

Devenisem gelos. Ce-l interesa pe el timpul meu ? Seducătorul !

În noaptea care a urmat, am alergat, în vis, cu Pira pe toate străzile și-am ieșit afară din oraș și-am alergat și peste cimpuri și-am ajuns la riuri și ne-am scaldat în apele lor ca peștii și Pira ridea încolăcindu-și brațele pe după gîtul meu și mă săruta și-mi vorbea de dragoste. Cînd s-a făcut, într-adevăr, ziuă, m-am dus în laborator fluierînd și după-amiază am așteptat-o pînă s-a întunecat. Dar Pira n-a mai venit.

Si n-a venit nici a doua zi și nici a treia zi.

M-AM hotărît să vorbesc cu el. El trebuia să știe unde-a dispărut. — Hei ! Unde intri ? m-a oprit de pe acoperișul casei proprietarului cu o voce hodorogită. Se ridicase în picioare rezemîndu-se în coada lopeții cu care doboră zăpada și i-am auzit trosnind încheieturile.

— La el !

— La care el ? s-a aplecat proprietarul, scoțîndu-și mult pomeții în afară, și mie mi-era teamă să nu cadă.

— Vecinul meu... și chiriașul dumatilă.

— Să fii sănătos !, a ris proprietarul cu un glas urît și mi s-a părut un fierăstrău fără dinți.

— De ce rizi ?

— Să fii sănătos, a hihit el fără să se sinchisească.

Așteptam și protestul lui Hector, dar pentru prima oară Hector nu s-a mai ostenit să-mi țină parte. Părea chiar că hohoteste odată cu proprietarul :

„Him ! Him ! Him !“

— Nu mai e nici „el“ a vorbit proprietarul de pe acoperiș.

— Cum nu mai e ? nu înțelegeam eu.

— A plecat.

Hector își lungise botul pe labe, părînd a fi suferit o mare deziluzie. Toate visurile lui în legătură cu mine păreau să se fi sfîrșit și mă privea ca pe un erou blestemat. Trebuie să mai spun că, practic, în zilele care au urmat Hector nu s-a mai culcat niciodată la picioarele mele, ci de-a dreptul jos, pe o carpetă, perpelîndu-se toată noaptea, ca și cum l-ar fi apucat o dureroasă criză de ulcer.

O, ce n-aș fi dat să fi simțit iar senzația aceea izvorită din tandrețea cu care-mi încălzea odinioară picioarele ! Hector stătea acum pe carpetă, rău și străin, ca și cum nu el ar fi fost acela care se gudurase de atîtea ori fericit în preajma mea. I-am dat jos rexada, pipăindu-l. „Cu siguranță că i s-a întimplat ceva“, reflectam abătut. L-am rugat să bica lapte, i-am pus și zahăr, patru bucăți, ridicîndu-le să le vadă și să-mi înțeleagă amarăciunea, dar el nici nu s-a atins de farfurie.

— Ce-i cu tine, Hector ?

Nici măcar un scîncet n-a scos. „Ar trebui s-o caut pe Pira, mi-am spus. Ar trebui să mă scol acum și s-o caut pe Pira. Nu se poate să n-o găsesc dacă mă ridic acum și încep. s-o caut. Nu-i așa, Hector ?“

M-am uitat în ochii lui. Păreau de sticlă, păreau ai unui orb. „Nu, n-are rost să mă ridic acum, mi-am potolît eu pornirea aceea inflăcărată. Poate miine. Poate miine după ce ies din laborator.“

A doua zi am vrut s-o caut pe Pira, dar mi-am spus că poate e mai bine așa, va veni ea singură odată și odată.

Stăteam lungit, cu capul în miini, și priveam în tavanul pe care nu se petrecea nimic. Nici măcar o umbră nu trecea pe tavanul alb de deasupra frunții mele. Mă potolisem la gîndul că nu trăiam chiar fără nici un rost.

Aveam planuri, aveam visuri, voiam chiar să scriu și o carte, în care să-mi expun principiile cu privire la invenția aspiratorului, toate astea însă le-am împins în viitor, pentru că — îmi calculasem eu — abia viitorul este acela care va rezolva problemele prezentului. Asoiram, cum s-ar spune, spre o lume fără praf, și nu era după-amiază să nu-mi las nasul lungit spre lumea aceea, aburit de toropeala dulce care-mi învăluia pleoapele grele. Si a trecut așa toată vara și a venit toamna și vremea a început să se răcească.

Hector stătea pe carpetă cu capul întors spre balcon. Privea într-acolo spre o stea rece, de o formă neobișnuită. Părea mai mult o bară alungită spre acoperișul nostru. Si mi s-a părut că sună (avea un sunet închis), că cineva batea în ea, ca într-o toacă, cu un ciocănel de lemn :

„Bac, bac, bac, bac... !“

— Hai, Hector, lasă, l-am rugat eu. Nu-ți mai aduci aminte ?

„Bac, bac, bac, bac... !“ se auzea sunetul. S-a oprit dintr-o dată, ca și cum un fulger ar fi retezat ciocănelul și-ar fi căzut jos pe acoperiș. Și s-ar putea să fi căzut într-adevăr, fiindcă, în momentul acela, pe acoperiș s-a auzit o detunătură :

„Bac !“

Hector a sărit în două labe, scuturîndu-și capul. Avea ochii neobișnuit de mari și botul i se strînsese. Visam oare ? L-am auzit eu bine ?

„Stăpîne, a vorbit ciinele, a venit timpul !“

Da, da, l-am auzit bine : „Stăpîne, a venit timpul !“

Țin mîntre că m-a cuprins groaza. Nu era o părere : Hector vorbea ! Vorbea ca și mine, ca și oricare alt om ! Și rămasese în două labe, cu ochii fixați spre mutra mea răscolită. Mi-era teamă să mă ridic. Am stat așa nemîscat, chircit în mine. Trăiam atunci una din acele clipe dramatice cînd, neavînd pe nimeni, închizi ochii să nu vezi ghețarul care te va izbi din față.

„Stăpîne, a venit timpul !“, a repetat ciinele cu vocea lui omenească și am simțit cum mi se oprea inima. Era o senzație cu totul nouă pentru mine, imposibil de a putea fi imaginată, și cred că așa se petrece cu fiecare om atunci cînd în fața lui vine, dintr-o dată, moartea. Fuseseră destule momente în care lătratul lui Hector îmi apăruse ca o voce și unele dintre ele le-am descris mai înainte, dar acum Hector nu lătrase, ci vorbise cu adevărat. Și parcă, pornit să mă convingă că fenomenul se petrecea aievea, ciinele a repetat pentru a doua oară cuvintele acelea înfiorătoare :

„Stăpîne, a venit timpul !“ Încît, pînă la urmă, nu faptul că vorbea mă îngrozea, ci înțelesul cuvintelor sale, pe care încă nu eram în stare să-l pătrund. M-am hotărît să-l întreb. Am deschis numai ochii, rămînînd mai departe incremenit.

— Cum adică, Hector, „a venit timpul ?“

„A venit timpul să schimbăm locul !“, a răspuns el cu cea mai deplină promptitudine, ca o mașină electronică în care ai introdus o fișă, și eu am izbucnit în hohote, dar am încetat imediat, reținîndu-mi înlățișarea de mai înainte. Asta s-a întimplat pentru că monstrul, auzîndu-mi risul, a făcut un pas, întinzîndu-și botul scirbos spre obrazul meu, zguduînd de frisoane. Si am simțit o senzație stranie : canapeaua părea să-și reteze singură picioarele.

— Bine, Hector, am să dorm eu pe carpetă, nu-i nici o nenorocire, chiar te rog să mă lași pe mine pe carpetă, iar tu să dormi în locul meu, în pat. De altfel, ți-am spus să nu mai fii supărat și să dormi în pat, ca odinioară, nu-i nimic nu-i nimic, am vorbit eu repede, trăgîndu-mă spre perete, pentru că nu mai puteam suporta botul lui întins amenințător spre mine.

Mă gîndeam să-l strig pe proprietar. Hector însă, ghicîndu-mi intenția, m-a pus la punct.

„E mai bine să discuțăm între patru ochi“.

— O, sigur, sigur, am vrut eu să-l conving la fel de grăbit de gîndurile mele cinstite. De ce să nu discuțăm ?

Părea că ride. Chiar ridea. Un ris straniu de bandit căruia i-a reușit lovitura și victima era acum cu totul la discreția sa. Mutra lui scirboasă și triumfătoare îmi apărea ca o negare a celei mai elementare demnități, ca o interdicție de a respira.

Abia îmi țineam răsufierea. În zadar încercam să găsesc o ieșire. Nu exista. Trebuia să stau acolo, lipit de perete, și să aștept să văd cum aveam să sfîrșesc. Pentru că îmi era limpede că mi se apropia sfîrșitul.

Greșeala mea a fost — îmi dădeam seama — că am crezută în cîini, în acest Hector care numai prieten nu putea fi după comportarea din scara aceea. Mi-am adus aminte cit de lingușitor se arătase în toată viața de pînă atunci și cit de mult ținusem la el. Mi-am făcut totuși curaj ca un tată hotărît să infrunte pînă la capăt cuțitul ridicat asupra-i de-un fiu degenerat.

— Și ce-i cu asta ?, am țipat infierbîntat. O să-l schimbăm, în gata ! Și pleacă de-aici ! Urcă-te pe canapea și lasă-mă jos, pe carpetă.

„Nu, nu așa !, a ris cu vocea groasă Hector. Nu-i vorba de canapea și de carpetă.“

— Dar de ce-l vorba, Hector ?, mi-am luat eu îndrăzneala.

„Nu schimbăm numai locul, ci și pielea !“

— Pielea ?

„Da, da, pielea, a vorbit el răs-picat. Si capul. Miine vei fi ciine !“

— Ciine ?

„Miine vei fi ciine și eu voi fi om !“, a tunat el și am simțit cum mi se lasă singele în degete.

— Vorbești serios, Hector ?

M-a cuprins o emoție ciudată. Aveam o stare necunoscută, îmi venea să și plîng, să și rid, să și urlu. Destinul meu avea să ia, așadar, o întorsătură nebănuită. Nu se sfîrșea, ci lua numai o întorsătură senzațională. Că nu se sfîrșea, mă bucuram, dar faptul că lua o asemenea întorsătură mă îngrozea.

— Cînd ai spus, Hector ?

„Miine, a răspuns Hector fără să clipească. Miine vei fi ciine !“

Clipele care au urmat s-au scurs pe nesimțite. Ele au trecut atît de fulgerător, încît Hector abia a avut răgaz să mi dezvăluie tragica legătură dintre noi doi. Îl simțeam aproape de mine, mai aproape decît un frate, și mi-am făcut o mîie de reproșuri că-l socotisem monstru și că tremurasem de spaimă la auzul cuvîntelor lui. Abia atunci, în acea oră unică în care-am stat de vorbă o om și-un ciine, am dezlegat misterul tristetii lui din urmă, al durerii, cu care mă privea pe cînd zăcea tolănit pe canapea.

— Și capul ? Și gîndirea ? l-am întrebat înspăimîntat.

Puteau să-mi putrezească miinile și picioarele, puteam să fiu ciine sau orice altceva, dar numai gîndul, gîndul să nu-mi dispară !

— Și gîndul, Hector ?

„Și“, a izbucnit, deodată, Hector în plîns. — Hector, plîngi ?

Hector nu mi-a răspuns.

— Hector, plîngi ?, l-am zgîlțit eu. Niciodată nu văzusem un ciine plîngînd.

A făcut. Și-a pus botul pe labe și a amuțit.

Capul a început să-mi vijile. Peste încă o oră schițele se învîrteau în fata mea ca spițele unei roți în plină viteză.

Fără comentarii

Am căzut pe canapea.

„Miine voi fi ciine“, îmi spuneam îngrozit. Și mă gîndeam la Pira. Si mă gîndeam la bărbatul-umbră și mă gîndeam la toate femeile și la toți părăzii de pe lume. Nu făcusem pentru ei nimic. Și n-aveam cum să merit recunoștința lor. M-am ridicat și-am ieșit în piațetă și de-acolo am pornit pe străzi. Oamenii mișunau încoace și-ncolo și nici unul n-avea cum să bănuiască faptul uluitor și stupid că a doua zi eu, eu, cel care treceam printre ei pe străzi, aveam să dispar, înălțîșarea mea avea să fie aceea a unui ciine. „Chiar a unui ciine ?“, m-am oprit înfiorat. În viața mea trăisem multe întimplări neplăcute, unele chiar destul de neplăcute, dar nici una nu-mi dăduse spaima și neputința care-mi sfîșia atunci pieptul.

AM tresărit ca izbit de o piatră. În fața mea tramvaiele și autobuzele aiergau numai pe jumătate, nu le vedeam decît pînă la ferestre, iar oamenii de jos în sus, pînă la genunchi, și-am simțit că și mirosul mi se dezvoltase într-un mod neobișnuit și-nțelegcam că transformarea începea să aibă loc încă din clipele acelea. Tot ce mi se păru-se pînă atunci neverosimil mi se infipsea în față ca o realitate din cele mai adevărate. Obiectele cu care mă familiarizasem, străzile și casele și semafoarele, mi se arătau străine, din ce în ce mai străine, și de nerecunoscut. Pămîntul în-suși devenise un desert de necuprins și pe care eu n-aveam alt rost decît să-mi găsesc un stăpîn.

Îmi era limpede că nu mai puteam să-mi infrîng soarta. Și fiindcă tot mai rămăsese în mintea mea o fărîmă de judecată, mi-am pus o întrebare practică : „Ce fel de ciine voi fi ?“. Un pudel purtat prin case mari — și asta într-un fel mi-ar fi convenit — sau un dulău năpirlit și riolos, pripășit pe la vreo bucătărie și gonit de toată lumea cu ditamai reteveul ?

„De ce să fiu ciine ?“, m-am revoltat. Ce valoare ar putea să aibă pentru un ciine stilul de telegraf, de pildă, ca să iau un lucru dintre cele mai obișnuite ?

Mergeam pe stradă frîmîntat, era aproape seară, ieșisem din oraș, la marginea lui, și am băgat de seamă că deasupra capului meu se abătea din cînd în cînd umbra unui cîrlig. La început am crezut că-i o creangă sau poate umbra vreunei coroane, o umbră de lauri pentru invenția mea neterminată. Mă gîndeam că multi n-au făcut nimic pe pămîntul ăsta și totuși poartă coroane vâ-

zute și nevăzute și dormiseră ca și mine și nici nu gîndiseră măcar la ceea ce-îni trecea mie prin cap. De ce, adică, n-aș purta și eu măcar umbra unei asemenea coroane ?

Mă luaseră valurile dulci ale surisului pe care-l simțeam îmbujorîndu-mi fața, cînd, deodată, cîrligul mi s-a năpustit, rece, pe gît. Mi-am repezit miinile zvirlîndu-l în sus și am sărit primul gard, ascunzîndu-mă într-un cotet. Ciinele de-acolo a vrut să mă sfîșie, dar mai apoi, dîndu-și probabil seama că eram de-al lui, m-a ocrotit cu trupul său lătos. Dincolo de poartă l-am văzut pe hingher.

Am plecat tirziu, mai mult prin grădini, mereu cu umbra cîngii răsucite deasupra capului meu.

Am intrat apoi într-un restaurant. Voiam să beau. Să uit. Dar te-am văzut și am renunțat. Știam.

— Ce știi ?, m-am cutremurat eu.

— Știam că veniseși pentru mine.

— Pentru dumenea ?

— Da, pentru mine. Eu eram înecatul. M-am aruncat în mare, dar nu m-am înecat. Voiam să-mi pierd doar urma. Apa șterge urmele. N-al auzit de oameni urmăriți care se-aruncă în apă să nu mai fie găsiți ?

— Am auzit.

— Asta am vrut să fac eu, Hector însă s-a azvirlit și m-a tras la mal. Sărmanul, voia să mă salveze. Nu știa că oricare ar fi făcut n-ar mai fi putut să mă scape de cangea hingherului. Pe urmă nu l-am mai văzut. În locul lui, rămăsesem eu. Nu vrei să-mi fii stăpîn ?

— Cum adică ?, n-am vrut să înțeleg.

— Să fiu ciinele tău. Dacă declari că sint ciinele tău, voi fi în afara oricărui pericol. Nici un hingher nu se va atînge de mine.

— Dar eu...

— Știu, n-ai să trăiești prea mult. Cit vei trăi, însă, voi trăi și eu. Nu vrei ?

— N-am spus asta. Si te rog să poci !

Nu sint eu binefăcătorul pe care l-ai crezut. Pleacă ! Pleacă !, am țipat, hotărîndu-mă să părăsesc numaidecît camera aceea, să găsesc un alt hotel în care să mă pot odihni.

Mi-am făcut repede geamantanul.

Jos, la ieșire, în capul scării, stătea tolănit un ciine.

Am deschis ușa de fier forjat, izbindu-l fără să-l iau în seamă, și abia tirziu am observat că se ținea după mine ca o umbră : acea umbră care nu poate să apară, în nici un chip, noaptea decît sub această formă.

La capăt

Ninge blind, parcă se-nfiripă somnul unui prunc.

Unde sint ? Încotro mă duc ?

Nu știu nimic, totul am uitat,

Alunec printre clipe precum un oftat.

Atomi prin atomi, trec, prin mine,

Semne-mi fac plopîi la geam și mi-e bine.

La capăt cînd voi ajunge, tirziu,

Voi intra în cetate ca într-un rîu.

Petre Got

Giorgio ALBERTAZZI:

„Am mulți prieteni în România”

STAGIUNEA Teatrului Stăbil din Roma s-a deschis cu spectacolul *Memorie di Adriano* (Memoriile lui Adrian), prelucrat de Jean Launay, după celebrul roman al Marguerite Yourcenar. Pus în scenă de Maurizio Scaparro, spectacolul a fost conceput inițial și reprezentat toată vara trecută, în spațiul mirific al vilei împăratului roman Adriano, fiind de abia în acest an transpus pe scena Teatrului Stăbil din Roma.

E un lung monolog al unui om aflat în pragul morții — un fel de testament spiritual adresat de împăratul Adriano (sec. II) succesorului său. Acest monolog mediativ, ce putea fi puțin accesibil unui public neavizat, devine, în interpretarea marelui maestru al scenei italiene, este Giorgio Albertazzi, un spectacol fascinant. Pentru că este actorul cel mai zorluț au știut să găsească în profundul text al Margherite Yourcenar valențe scenice nobilitate.

Pe o scenă goală, reflecțiile asupra existenței împăratului roman — ce devin reflecții asupra existenței umane în esență — ne sunt comunicate de Albertazzi cu un firesc și o simplitate cuceritoare, ceea ce nu exclude înfințirea nuanțelor interpretative. În spatele său, personaje pitorești (o mamă spaniolă ce murmură cu o voce vibrată și gravă un cîntec andaluz, actori cu măști care l-au învățat pe împărat arta distanțării actoricești, sau elegante doamne de la curte) desprins din ceața amintirilor împăratului, apar fulgerător, pentru a fi înghițite apoi de neguriile timpului.

Dar momentul culminant al spectacolului îl constituie fără îndoială apariția balerinului Eric Vu An care-l evocă pe tânărul Antinoo, cel ce s-a mistuit ca o flăcără din proca multă dragoste. Eric Vu An nu dansează, el oficiază: mișcările sale, de o incredibilă perfecțiune și expresivitate, cuceresc, subjugă, vrăjesc, ca o magie albă și luminoasă. Elev preferat al lui Bérart, adorat de un Paris întreg, Eric Vu An amplifică până la sublim o splendidă metaforă scenică.

După reprezentație, am solicitat actorului Giorgio Albertazzi câteva cuvinte pentru „România literară”. Cabina sa era însoțită de critici, oameni de teatru și spectatori entuziaști. Cu un zîmbet obosit, Albertazzi împărțea tuturor cite un cuvînt sau un autograf. Cînd am reușit să ajung la el, l-am întrebat ce anume l-a determinat să prelucereze pentru scenă acest roman.

— Mi-a plăcut enorm cartea. I-am vorbit și lui Scaparro, care a fost imediat cucerit de idee. Restul e opera lui. De fapt, au vrut și francezii s-o prelucereze pentru scenă, dar editura Gallimard s-a opus categoric pentru că Yourcenar n-a lăsat dreptul de a fi dramatizată, considerînd că a fost scrisă ca operă literară. Din fericire, fiica lui Camus — marea noastră prietenă — a intervenit pentru noi la Gallimard și s-au obținut în sfîrșit drepturile, anul trecut, în august. Am făcut și un film pentru televiziune, nu știu cînd îl vor da pe post.

— Trecerea spectacolului dintr-un cadru natural pe o scenă închisă a modificat regia spectacolului?

— Desigur, spectacolul s-a schimbat aproape complet. Dar, după părerea mea, scena e mai metaforică decît un cadru natural. În vila lui Adriano aveai însă impresia unui lucru mesianic, aproape metafizic și mi se pare firesc; era atmosfera casei lui Adriano. Ceea ce m-a bucurat e faptul că altăcolo cit și aici, în centru, la Teatrul Argentina, spectacolul se bucură de un mare succes. De altfel, a fost cerut în lumea întreagă: de la Festivalul din Avignon pînă în America. În curînd vom pleca în Spania, țară unde s-a născut Adriano. Și pe urmă... nu mai știu.

— Poate veniți și în România?

— Cu plăcere, de altfel am mulți prieteni acolo: poeți însemnați, Jebeleanu, Maria Banus. Mi-au oferit cărțile lor atunci cînd am fost în România. Da, am fost la București cam prin '70. Am jucat Pirandello *Cum mă vrei tu*, și *Agamemnon* de Alfieri. A fost un turneu minunat.

— Ce proiecte aveți?

— Sunt o fire foarte activă, produc teatru tot timpul. Recent am condus un seminar, în Abruzzo, cu vreo 35-40 de elevi și actori despre operele lui D'Annunzio, Silone, Flaiano — care sînt scriitori abruzezi. În final, vom realiza împreună un spectacol. De fapt, în fiecare an îmi rezerv timp pentru aceste cercetări în diferite locuri. Am mai oprit de „*Histoire d'un soldat*” de Strovinski, cu orchestra San Carlo din Napoli: fac singur toate vocele. Apoi voi regiza un film despre Cehoslovacia. Am fost acolo. Vreau să fac un film despre schimbările produse în această țară. Într-o zi, desigur, voi juca acest spectacol la Teatrul Argentina. Și uite că am ajuns la un sfîrșit...

Angela Ioan

Opera rînjetului

de Dario Fo

OPERA RÎNJETULUI este o replică modernă, deconcertantă, la două piese celebre: *Opera cerșetorilor* de John Gay și *Opera de trei palate* de Bertolt Brecht. Urmind sfatul dramaturgului german, Fo declara cu umor că „m-am aruncat asupra lui (asupra textului) fără să-mi scot pantofii”. Demersul său de contemporaneizare l-a condus astfel la un mixtum compositum cu reflecții asupra artei teatrului, eroi transformați în măști după modelul commediei dell'arte și evenimente adaptate unor probleme ale zilei din marile metropole occidentale ca drogarea, criminalitatea, comercializarea prostituției, voracitatea politicienilor.

„Lipsa de prejudecată și respect față de clasi-” invocată a născut un hibrid literar în care poezia dramatică și organiza-

tatea tramei originalelor s-au născut. A rezultat o comunicare informă, demon-

stratică și bizară. Pentru cunoscutul scri-

tor italian, eroiul originalității față de

modele nu se sustine. *Opera rînjetului*

fiind o întreprindere nesemnificativă.

Pe scena Majestic a Teatrului Odeon,

plecînd de la scenariul lui Dario Fo, regi-

zorul Dragoș Galgoțiu și compozitorul

Nicu Alifantis imaginează un fel de operă

rock. Miza scena solicită intens trupa —

actori cîntă, dansează, escaladează bal-

cuana, loie, sala, transformate ad-hoc în

spați de joc, intruchipează diverse perso-

naje. Propunerea regizorului este stima-

bilă și aprecieabilă pentru că descătușează

energiile, cere mijloace de expresie com-

plexe. Traducerea ei în act artistic de

cître colaboratori săi este parțială. Între

diferitele compartimente ale manifestării se

observă necoordonate, elemente redun-

dante, o evidentă lipsă de rigoare se-

mantică. Muzica lui Nicu Alifantis, crea-

toare de atmosferă, caracterizantă pentru

eroi și lumea lor, este un adevărat per-

sonaj în spectacol. Mai puțin inspirate ni

s-au părut textele cîntecelor, în care a-

bundă de multe ori violențele de limbaj,

vulgaritățile. „Nearmonizarea” pasiilor

muzicale cu cele de proză face ca uneori

story-ul să nu se înțeleagă, momentele

să se desfișoare confuz. Un cadru sceno-

grafic baroc (decor: Lavinia Driscu, cos-

tume: Sanda Mitache) încarcă adeseori

vizualitatea reprezentării. Un dispozitiv

scenic care se rotește dezlănțuie sub an-

rențele unei case onorabile un bordel,

unde mîșună ființe marginalizate de so-

cietate. O recuzită bogată, obiecte, lăzi,

manechine, o motocicletă sugerează un

univers nihilistilor prin agresivitate. Cos-

tume excentrice accentuează natura

cabolină a acestei forme de circulație ge-

netică pe scena teatrală. Sub bagheta lui

Dragoș Galgoțiu, locul interpretilor, dez-

lănțuit frenetic, instaurează un adevă-

rat vacuum mental și el a traduce spaima,

dispararea erorilor, insecuritatea în fața

existenței alienate și alienante. Acest haos

provocat de oameni, cu obiectele, sune-

tele, insuficient controlat de regizor, su-

pralicitat, obosește la un moment dat pri-

vorul. Devine paradoxal dintr-un fac-

tor stimulator pentru fantezie unul ve-

tust care frinează. Faptul e vizibil în

portretizările actorilor. Astfel, este super-

fluu travestiul lui Mircea Constantinescu

în doamna Peachum. Evoluția sa pigmen-

tată cu înflorituri fără sens și dizgra-

tioasă maculează ansamblul. Florin Că-

linescu mizind prea mult pe accesorile

de vestimentație, cu o afectare sterilă, in-

groșind liniile, îl creionează inexpressiv și

sarjat pe domnul Peachum. Pe versatilitate

și crudul polițist Robin Lockit, Gelu Nițu

îl construiește uscat, monotone. Gălăgios,

uncori fără motiv, decorativi și pitorești

sînt acolitul lui Peachum, Lockit și

Macheath Mosser: Ben-Palo (Constantin

Cojocaru), Jimmiv-Tic (Laurențiu Lazăr),

Harry Padd (Florin Dobrovici), Ned-Raff

(Nicolae Urs), Sleem (Mugur Arvunescu)

Tony (Adrian Visan), Peddington (Ion

Anghel), Smith (Mircea N. Crețu). Irezi-

stibilul Macheath, formecătorul rebel, vic-

timă a drogulii și a femeilor, dar mai

ales a crizei sale existențiale, este intru-

chinat nu întru totul convingător de

Marian Rilea. Actorul îi compune un por-

tret linear în care domină mișcările con-

vulsive, gesturi și atitudini devenite

ticuri ce ne aduc în memorie creații din

alte spectacole ale sale, unele dintre ele

în regia lui Dragoș Galgoțiu. Acest exce-

lent interpret, cu posibilități de expresie

în registre diferite, apare acum manieriz-

at, fără spontaneitate și vigoare. O cu-

ceritoare replică îi dă Camelia Maxim în

Polly. Trecînd cu grație de la distanțare

la contopirea cu rolul, actrița — pe rînd,

pasionată, fragilă, suavă, puternică, dez-

nădăduită — aduce o undă de lirism și

gravitate în reprezentație. În general, gru-

pul feminin este mai bine conturat în

montare. O prezență pregnantă are Irina

Mazanitis în Jenny, vitală, dominatoare,

cu un temperament vulcanic, gata să se

sacrifice pe altarul erosului. O parodie a

femeii seduse și abandonate realizează

cu umor Angela Ioan în Lucy. Două ima-

gini înșelătoare ale viciului sint, Diana

Trapy (Virginia Rogin) și Suckey (Car-

mene Tănase), o actriță ale cărei reușite la

Naționalul iesean impun să fie distribuite

în partituri de anvergură. În Bob, cu un

trun diform și o mască de clown, Oana

Stefănescu (interpretă de relief și forță

a tinerei generații) este o apariție meta-

forică pentru universul piesei.

Preocuparea mai mare pentru stil ar fi

dat acestui gînd regizoral îndrăzneț în re-

prezentare echilibrul, armonia și rafina-

mentul necesare.

Ludmila Pațlanjoglu

CONVENȚIA TEATRALĂ EUROPEANĂ

● „Convenția teatrală europeană”, organism patronat de Comunitatea Economică Europeană, a organizat, la Luxemburg, o „Întîlnire Est-Vest”, spațiu de reflecție asupra a două teme: „Teatrul în Europa, flux economic și financiar” și „Statutul european al artistului și tehnicianului de teatru”.

Au participat 100 de specialiști din 19 țări europene, care au elaborat, împreună, două ample și fructuoase discuții, documentele ce vor fi supuse spre acceptare C.C.E.

Invitatul român, Valentin Silvestru, a participat la lucrările comisiei privind statutul. Solicitat de organizatori, a făcut un larg expozeu, în dezbaterile publice finale, despre teatrul românesc ca forță morală a rezistenței în timpul dictaturii.

MUZICĂ

INTIMPLAREA a făcut să mă gă-
lesc la Berlin în zilele unui Ger-
maniei (cum „nu intimplător” nu
am fost aici în zilele surprării zi-
nului care despărțea restul de vest). Două
orașe într-un oraș și-au încetat existența
separată; Berlinul de vest nu mai e in-
conjurat, cum cel de est nu mai e des-
părțit. Un fenomen de asemenea anver-
gură poate fi contemplat doar prin micul
ecran, pentru a încerca o privire gene-
rală, în timp ce prezența pe stradă poate
fi asemuită doar cu un test de măsurare
a temperaturii.

Muzica joacă un rol de seamă în viața
particulară și publică a Germaniei; și de
data aceasta ea a fost cu prisosință pre-
zentă. Sedința de adio a parlamentului din
est s-a terminat cu un concert (orchestra
din Leipzig condusă de Kurt Masur); se-
dința oficială de unire din vest s-a ter-
minat și ea cu un concert (Filarmonica
dirijată de Kurt Sanderling). Au avut loc
cîteva mari concerte în piețe publice; în
Potsdamer Platz (retransmisie la TV ca
și precedentele), Lorin Maazel a dirijat
Simfonia a II-a de Mahler.

Deși cele două părți ale orașului sînt
încă — și vor fi o vreme — foarte dese-
bite, ele încep să se „amestece”; croni-
carii consemnează concerte din întregul
oraș în zilele din cele două părți ale
Berlinului. Unele concerte se organizează
în dublă ediție est-vest; așa de exemplu
„Missa Solemnis” dirijată de către D. Ba-
renboim s-a cîntat de către Filarmonică
în propria ei sală, dar și în Schauspiel-
haus din est: era un Benefiz-Konzert or-
ganizat de către președintele Germaniei
pentru întreprinderea vechilor cîmîtîre evre-
iești din Berlin. De fapt, chiar în timpul
existenței zidului, anumite punți conti-
nuau să funcționeze. Udo Zimmermann, o
personalitate compoizistică și dirijorală din
R.D.G., conducea studioul operei din Bonn;
acum el este și directorul operei din Leip-

zig. Oamenii veneau din vest să vadă
spectacole în est, deși nu prea ușor; a-
cum, deși condițiile economice rămîn
diferite, se mișună și se tatonează: „Tra-
banturile” pot fi văzute tot timpul în par-
tea de vest, unii artiști din vest își găsesc
de lucru în est ș.a.m.d.

Ideologia nu prea mai are importanță,
deși lumea este politizată și disputele sînt
în toi, într-o perioadă preelectorală cu re-
zultate cam previzibile. Una din chesti-
unile mult discutate este aceea dacă Ber-
linul va fi capitala Germaniei; președin-
tele Germaniei vrea acest lucru, dar gu-
vernul și întregul aparat administrativ a
prefera să rămînă la Bonn; incidentele
spectaculoase produse la evacuarea tîno-
rilor din est din casele ocupate de ei sînt
un bun argument în favoarea celor care
vor să rămînă la Bonn.

Instituțiile culturale din est își aveau
splendoarea lor. Deutsche Theater (în est,
nu departe de Berliner Ensemble) l-a săr-
bătorit — în absență — pe Eugen Ionesco
printr-o lectură de texte și o expoziție de
gravuri ale lui Ionesco. Clădirea teatru-
lui strălucește, însă în jur se vîd clădiri ce-
nușii, unele chiar prost întreținute. La un
concert la Schauspielhaus — tot în est —
am ajuns orbecînd, însă cele două săli
de concert — mare și mică — au fost res-
taurate și iradiază un aer regal. În sala
mică de aici am ascultat prima seară din
Integrala muzicii pentru pian a lui
Brahms; patru concerte ale lui Gerhard
Oppitz, eşalonate în zece zile, își propu-
neau acest tur de forță; Oppitz este ac-
tualmente unul dintre cei mai buni pia-
niști germani; la 35 de ani, laureat al con-
cursului „Arthur Rubinstein”, el este pro-
fesor la Conservatorul din München; am
aflat un pianist robust, cu memorie, teh-
nică, muzicalitate, putere de asimilare —
excepționale; nu însă întotdeauna origi-
nal; mereu puternic, dar nu întotdeauna
intens. În ordinea concertelor pianistilor,
o impresie deosebită mi-a făcut (la TV)

Andras Schiff în *Variațiunile Goldberg* de
Bach; pe o cu totul altă linie decît Gould
deslășurîndu-se cu repetiții ale variați-
unilor pe întinderea a 60 de minute, Schiff
îți ține mereu atenția trează prin poezia
și claritatea (chiar dacă nedramatică) a
interpretării sale; contrastele îl interesea-
ză mai puțin; cu toate acestea, impresia
este puternică.

Intorcîndu-mă la cele două Berlinuri re-
devenite unul: Berlinul își caută trecutul;
pretutindeni în lume se constată o ten-
dință a societății de consum de a-și recu-
pera și... consuma trecutul; cu atît mai
mult, aici! Aici drumul către prezent a
fost obturat de anii „artei sănătoase” a
național-socialismului, iar după aceea de
vicisitudinile epocii postbelice (zidul și
cenzura socialismului „real”). În această
ordine am putut asculta cîteva manifestări
muzicale interesante atît separat, cit
și ca totalitate. Astfel am putut asculta
două opere vechi, despre care s-a vorbit
mereu, dar care nu au mai fost de multă
vreme prezentate în public. (În paranteză
fie spus: valorile trebuie mereu reexa-
minate; despre multe opere de artă se
rotesc judecăți făcute demult; unele ope-
re cîștigă prin... neexecutarea lor). Una
dintre ele este celebra *Johnny spielt auf*
a lui Krenek, care s-a bucurat cîndva de
un mare succes; ea a fost produsă de că-
tre Teatrul de Operă din Leipzig (regizor
— Uwe Wand); cîteva melodii rămîn și
azi foarte frumoase, evocatoare; este re-
marcabil și meșteșugul compozitorului;
libretul propriu-zis apare însă cam înve-
chit prin sentimentalismul lui minor; fas-
cinația pentru jazz, un anumit expresio-
nism desuet, fac să pălească impresia pe
care o lasă această operă; reluarea ei —
în condiții foarte bune — apare însă ca
o inițiativă laudabilă.

O altă operă despre care s-a vorbit mult
și care a avut un mare succes cîndva (e-
galabil cu acela al operelor lui Richard
Strauss) este *Der ferne Klang* a lui Franz

Cabaret

Cabaret, unul dintre filmele care au circulat cu frenezie, la noi, „în ilegalitate”, pe filiera video, poate fi văzut acum și pe marile noastre ecrane.

În '69, la 44 de ani, Bob Fosse — cunoscut până atunci ca actor, dansator, coregraf — a realizat primul lui film, cu un buget considerabil, *Sweet Charity* (cu Shirley MacLaine). Marele succes îi va permite lui Fosse să lucreze în tihnă, vreme de doi ani, la viitorul musical retro, *Cabaret*, care va cuceri nu mai puțin de 8 dintre Oscarurile anului 1972, printre care și Oscarul pentru cea mai bună regie (cel mai important, însă, Oscarul pentru cel mai bun film, i-a scăpat, el revenind, în acel an, *Nașul*, lui Coppola). *Cabaret* se prezintă, și azi, ca un film de performanță: un musical spectaculos, care reușește să atingă și dimensiunile unui film politic, cu notații de mare forță artistică privind unul dintre momentele secolului în care istoria se pregătea să nască monștri: Germania în perioada pre-Hitler.

Un tânăr intelectual englez, aterizat în Berlinul primilor ani de ascensiune a nazismului, o prietenie amoroasă cu o americană plină de temperament, obsedată de o reușită actricească în Berlinul lui Max Reinhardt și al lui Emil Jannings. Filmul prinde primele acorduri ale unui coșmar care va lua formă. Începutul delirului naționalist, primele răbufniri de violență (imaginea unui cearceaf alb înroșit de sânge, acoperind un cadavru în plină stradă, imaginea unui ciine ucis în pragul unei case, pentru că el, ciinele, aparține unei familii de bancheri evrei). Șuvoiul emoțional țâșnit din atmosfera Berlinului erupe și pe scena micului cabaret Kit-Kat — uneori ecou, alteori premoniție a cabaretului cel mare, care va avea viața însăși. „Viața e un cabaret! La cabaret viața e frumoasă, lăsați grijile afară”, se cântă în film, și totul suună sarcastic, pentru că viața apare, și la cabaret, nu frumoasă ci hidoasă, iar griile „de afară” reapar și ele pe scena cabaretului, transfigurate grotesc. (Dintre cupletele memorabile ale acestui cabaret politic să cităm „Banii!”, amintind song-urile brechtene — „O marcă, un dolar, o liră pun lumea în mișcare. Money makes the world go round“...).

Ceva chinuit, sfîșiat, neliniștit, plutește în atmosferă; totul e corupt, totul e înșelătorie, totul e ca p' (pînă și aristocratul frumos și bogat, de un lux exorbitant, prietenul celui în să ac, se va dovedi, doar un „afar” pe „vite, care își achită, la „first” se „afar” cu tariful prostituției curente).

Într-o secvență, montajul interferează explicit violența scenei cu violența vieții (crima de la ușa cabaretului se întrepătrunde cu meciul de box de pe scenă). Între cele două extreme care se ating, între scena istoriei și scena cabaretului, scenariul desfășoară o galerie de personaje reprezentative pentru diverse medii (mică și mare burghezie, intelectualitate boemă, aristocrație). O serie de portrete și de trasee individuale care nu fac decât să accentueze imaginea tabloului general: o lume măcinată de disperare, cuprinsă, treptat, de nebulie, o lume inconștientă de pericolul care o pîndeste. Cabaretul e o cutie de rezonanță, oglinda expresionistă a acestei lumi. Nu întâmplător, cel care vede „mărit” tesuturile bolnave ale lumii proliferînd în ritm galopant e maestrul de ceremonii al cabaretului, ca un trimis al diavolului pe pămînt — personaj leit-motiv, care l-a adus actorului, Joel Grey. Oscarul pentru cel mai bun rol secundar.

Din mai multe puncte de vedere, filmul poate fi privit și ca o foarte complexă lecție de cinema (v. armonia întregului, știința de a construi simfonie o poveste, de a îmbina violența liniei expresioniste cu o melancolie ușor melodramatică, inventivitatea soluțiilor regizorale: aparatul de filmat revine, de mai multe ori, la cabaret: scena, sala, numerele — totul e văzut filmat montat de fiecare dată altfel, nimic nu e condamnat la banalitate). O paletă coloristică bogată, muzică dans cîntece — contopite într-un spectacol de o plenitudine artistică fără reproș.

Dialogul filmului include cu abilitate replici menite să creioneze, în doar câteva linii, un întreg climat. Replicile unor „nemți obișnuiți”: „Dacă tot e vreii sînt bancheri, cum pot fi și comunisti? — Există o conspirație internațională bine organizată a bancherilor și a comunistilor evrei”. „S-a dovedit că mai există un grup bine organizat, conspirația internațională a dobi-

toilor!”. Intervine tînărul englez care asistă la dialog. Sau, o altă idee curentă în acele împrejurări: „Naziștii sînt o bandă de huligani, dar deocamdată sînt buni: ne scapă de comiști. Pe urmă îi ținem noi în friu”, reflectează un aristocrat german. Într-o secvență a filmului, la o serbare la țară, se aude o voce îngerească începînd să cînte „Soarele apare-n lumină”, vedem și fața celui care cîntă, un adolescent suav, îmbrăcat în uniformă SS, vedem apoi cum suavul se metamorfozează în atroce, privirea dulceagă se metalizează cîntecul se înăsprește pastelul se transformă în mars de luptă, tot mai mulți oameni sar în picioare ca să se alăture corului de voci și de figuri fanatizate: „O, patrie, patrie, dă-ne un semn. Viitorul ne aparține!”. „Tot mai credeți că o să-i puteți ține în friu?”, se îndoaie vizitatorul englez.

Tînărul englez e interpretat de Michael York, actor inteligent, cultivat, absolvent de Oxford, care stie, cu un farmec propriu, să împace o cancanare ruptă de realitate cu un umor cit pe poate de lucid. Pînă în 1972 anul lansării *Cabaretului*, Michael York făcuse teatru, cu Laurence Olivier și film cu Lesev și Zeffirelli (sub bagheta căruia a debutat în *Scornă imblînzită* alături de Liz Taylor și Richard Burton). Cîntînd un joc discret, bogat în semănuri, Michael York reușește să ofere un binevenit contrabalans dorințelor de energie pe care o aduce pe ecran Liza Minnelli.

La 25 de ani, vîrsta cînd filma în *Cabaret*, Liza Minnelli se dovedea, și a, o actriță totală, o personalitate puternică, originală, eliberată de greutatea moștenirii materne (Judy Garland) și paterne (Vincente Minnelli). Sally Bowles — Liza Minnelli cîntînd în cabaretul Kit-Kat e înrudită mai degrabă cu „Clara Bow la început de carieră”, cum se autoironizează ea în film, decît cu fata Lola-Lola — Marlene Dietrich, cîntînd odinioară, în filmul lui Sternberg, în cabaretul „Îngerul albastru”. O „mașină emoțională” cu hotăriri întempestive, cu o sinceritate abruptă, cu o uimitoare viteză a trecerii de la o stare la alta, Liza Minnelli exteriorizează, direct și frapant, hipersempibilitatea și angoasele americanei de familie bună, devenită, în Berlin, regina chirișilor falși și a cabaretului Kit-Kat, dar și generoasă „specialistă în probleme sexuale”. Vampa e de fapt un copil complexat, o fiică neglijată de un părinte căruia vrea să-i demonstreze că și ea poate să devină cineva, de pildă o mare actriță. Întîmplător, creatura excentrică are, cu adevărat, talent, cîntă și dansează ca o mare vedetă de music-hall. Sub atingerea ei vulgaritatea se limpezește într-o naturalețe dezarmantă iar urîțenia devine o frumusețe specială. Tot ce intră în raza de influență a

Liza Minnelli în Cabaret

acestei ființe exaltate, excesive, năvalnice trebuie să fie, neapărat, „foarte neobișnuit și extraordinar” cum îi place ei să repete (ea însăși iubitul ei, copilul pe care nu-l vor avea niciodată, totul trebuie să fie „foarte neobișnuit și extraordinar”). Cînd viața se zgîrcește să-i ofere senzațiile tari pe care metabolismul ei sufletește le cere cu disperare, fermecătoarea creatură nu veghează, ci inventează tot felul de jocuri salvatoare: acela, de pildă, de a intra sub un mic pod, de a se lipi de zid, și de a țipa în neștire cînd vine un tren, ca și cînd trenul care trece peste pod ar trece și peste trupul ei de Anna Karenina sortită cabaretului. Un personaj creșt ca o îmbinare organică de contrarii. O imagine semnificativă: imaginea mîinilor ei. Aceleași mîini care își etalează unghiile vopsite, șocant, în verde, se înalță, o clipă, opalescente, în lumina argintie, împreunate ca într-o rugă: „La viață-vă ce mîini de călu-gărîți am!” glumește ea, adevăr grăbit. Personajul *Cabaretului* dă, ca și totul energiei vitale a Lizei Minnelli, iar Liza Minnelli îi datorază acestu personaj rivnitul Oscar pentru cea mai bună actriță.

În filmografia regizorului, Bob Fosse, (care a murit, în '87, asemeni personajului principal al propriului său film, *All that Jazz*), *Cabaret* rămîne opera cea mai importantă. De la premiera filmului se împlinesc, azi, mine, 20 de ani, care, iată, n-au reușit să-l îmbătrînească nici cu o clipă.

vienez

Schreker. Luxurianta măiestrie orchestrală și muzicalitatea acestui compozitor răsună în pregnanță și azi, chiar dacă originalitatea globală și relieful intonațiilor au rălit. Neajunsul acestei opere pare a fi abtrelul prea minor sentimental (ca și în *Johnny spielt auf*, artistul compozitor, prou al operei, își face în tinerețe visuri pe care viața le infirmă); ce păcat că și Krenek și maestrul său Schreker (1878—1934) nu au apelat pentru operele lor la marea literatură. *Der ferne Klang* a fost prezentată în excelentă execuție concertantă de către Orchestra Radio Berlin. A dirijat Gerd Albrecht, actualmente director artistic al Operei din Hamburg (spirit deschis și om de cultură; la TV l-am văzut urmări într-o întîlnire cu publicul din Hamburg, care își propunea să dezvăluie culisele elaborării unei montări de operă pe marginea ultimului act din *Othello* de Verdi).

Un interesant concert de recuperare a avut loc în sala muzicii de cameră a Filarmonicii (sala muzicii de cameră are o ababil capacitate Athenului bucureșean și a fost construită în ultimii ani; tot felul de impulsuri publice tind să determine desăvîrșirea marelui Forum Cultural al arhitectului Scharonn, constructo-ful Filarmonicii — „cîrcul lui Karajan”). Membri ai Filarmonicii berlineze sub conducerea vienezului Peter Keuschnig (care dirijează din 1988 un ciclu „Neue Reihe” al Filarmonicii) a prezentat lucrările a patru compozitori de altădată: Ernst Krenek (1900—); *Muzică simfonică pentru 9 instrumente*, Ernst Toch (1887—1964); *Egon und Emilie*, Hanns Eisler (1898—1962); *Simfonie de cameră* op. 69 și Kurt Weill (1900—1950) *Bastille-Musik*. Nimeni nu s-a îndrit să-l priveze de programare pe Eisler pentru că a compus imnul de stat al R.D.G.; Eisler, Weill, Dessau au fost companioni ai lui Brecht, oameni de stînga emi-

grantî în Statele Unite în timpul lui Hitler, reîntrîși după război în R.D.G. și intrați în relații, să le zicem, „critice” cu regimul de la Pankow; există încă o întreagă categorie de asemenea artiști — atașați stîngii dar foarte împotriva „regimului „socialismului real”. Muzicile lui Eisler și Krenek, onorabile, măiestrite, nu au fost cele mai bune; Weill, cu talentul său melodic (de felul celui al lui Gershwin) a fost mai viu. Dar surpriza serii a fost lucrarea lui Toch cu titlul complet: *Egon und Emilie — kein Familiendrama von Christian Morgenstern*; compusă în 1928, ea este o concisă anti-operă care se ascultă și azi probabil cu tot atîta plăcere ca și acum 60 de ani.

Ar trebui să vorbesc aici, desigur, despre Filarmonica din Berlin, care, după moartea lui Karajan, a intrat într-o eă nouă: noul ei conducător artistic este Claudio Abbado. În această perioadă, care a cuprins interesante concerte, am asistat doar la unul, dirijat de un dirijor bun al cărui nume îmi e-a necunoscut pînă atunci: Michael Schonwandt. Concertul a fost dominat de două nume sovietice (sovieticii se bucură aici de un interes special): în domeniul interpretării, pianistul Valery Afanassiev în Concertul nr. 3 de Beethoven a constituit o apariție insolită, cum s-o descriu? Un domn încă tînăr, cu o chelie foarte mare dar și cu niște plete lungi în spate, cu f-untea și bărbia bombate, intră în scenă parcă neglijent, ascîzîndu-se dezbuzat la pian; acompaniază cu mîinile, spatele și capul introducerea orchestrală, iar apoi cîntă el însuși la pian cu un arsenal de gesturi exagerate: fiecare intrare este precedată de o anacruză, care la rîndul ei este precedată de o altă anacruză, înfăptuită cu mișcările foarte mari și largi ale mîinilor, ca ale unui trăgător cu arcu. Cîntă foarte retoric și sigur (de sine și de Beethoven), pare că a cîntat acest concert de foarte multe ori;

tempul în adagio este încetinit în exces dar și în cele două părți repezi se aud exagerări de nuanță, de agogică, de tempi: totul însă, cu puterea retoricii. Personal, nu am aderat, deși m-a interesat dinspre psihologie: în jurul meu însă, oameni tîneri îl comparau cu Glenn Gould, situîndu-l în post modern.

A doua personalitate a fost Sofia Gubaidulina, cu piesa *Stimmen-Verstommen* („A acorda — a tăcea” sau poate „A vota — a amuți”?) o piesă de 40 de minute pentru orchestră, formată din fragmente bine încheiate, unele cu o reală tensiune psihologico-muzicală, altele mai puțin convingătoare. Autoarea nu era prezentă: fusese însă aici acum două luni, cînd aceeași orchestră a Filarmonicii (dirijată de Simon Rattle) și corul radio din Leipzig l-au cîntat piesa *Alleluja*.

Ar trebui să spun cîte ceva și despre orchestra Radio Berlin al cărei Chefdirigent este actualmente Vladimir Askenazi; este un organism de sine-stătător, cu activitate multiplă, de cele mai multe ori legată cu activitatea posturilor de radio și televiziune din Berlin și care anunță anual mai multe cicluri de concerte. Un concert foarte interesant, exemplar ca structură, a fost acela cu muzică de Schönberg, Nonô și Rihm; orchestra a fost dirijată de către Arturo Tamayo. Crearea regretatului Luigi Nonô, cu filiație evidentă în opera lui Schönberg, a evoluat în ultimul deceniu printr-o însurubare evidentă în ea însăși: omeneste foarte deschis, dedicîndu-și compozițiile celor pe care îl iubea și admira, el părea să se despartă tot mai mult de sine însuși pentru a se adînci; comunistul din tinerețe nu mai dorea să reasculte lucrările din trecut, dar nu numai din motive politice (căci doar o parte din ele aveau un caracter politic manifest). Un nou climat se instaurase în sufletul său: *No hay caminos* este inspirat de Tarkovski. Noile lucrări sînt muzici ale liniștii, tăcerii, însingurării; dar întransigentul Nonô rămîne același în soliloquiile sale încordate. Tînărul Wolfgang Rihm îi aduce un omagiu nemărturisit (Nonô a murit recent în orașul său, Veneția) în *Schwebende Begegnung*, o piesă pentru orchestră inspirată de Veneția și foarte venețiană ca atmosferă;

am ascultat-o cu plăcere și interes. În același concert am reascultat opera lui Schönberg *Erwartung* (Așteptare); iată o lucrare în același timp clasică și deschizătoare de drumuri. Ea a promis cu un deceniu opera Wozzek a lui Alban Berg; profilul muzical al onerei Schönberg este inconfundabil, iar înălțimea artistică rămîne nestîrbită și azi.

În monodrama lui Schönberg am aoreciat o dată în plus pe cîntărețul Karan Armstrong: este o remarcabilă interpretă a muzicii secolului XX. Cu cîteva seri înainte o admirasem la Deutsche Oper în *Katia Kabanova*, capodopera lui Janacek. Aș dori să scriu mult despre opera acestui admirabil mare compozitor, dar ar trebui să mă întind prea mult în acest calcdoscop. Echina formată din Jiri Kout (dirijor), Günter Krämer (regizor), Andreas Reinhardt (decoruri) este aceeași despre care am mai scris cu prilejul montării operei *Katerina Ismailova* a lui Sostakovici. Interpreta principală era aceeași Karan Armstrong. Jiri Kout dirijează și cea mai recentă premieră: *Mathis Pictorul de Hindemith*, în regia lui Götz Friedrich, prevăzută pentru sfîrșitul lui noiembrie.

Am fost și cu prilejul acestei călătorii la două din concerte din Kaiser-Friedrich-Gedächtnis-Kirche animate de către organistul și dirijorul Peter Schwarz, un entuziast și valoros artist. De douăzeci de ani concerte din această biserică prilejuiesc o seamă de prime audii de muzică contemporană. În luna februarie a acestui an Peter Schwarz a organizat un concert pentru România în beneficiul spită-lului de copii din Timișoara. Adesea cîntă aici Berliner Cappella, cunoscutul cor condus de același muzician. În luna iulie am putut auzi tot aici un concert cu lucrări de Stravinski dat de Schwarz împreună cu studenții săi de la Hochschule für Musik. De data aceasta am auzit un recital de orgă cu lucrări de Bach, precum și un portret compunistic al lui Theodor Saunvay, compozitor american stabilit la Berlin. K.F.G. — monograma prin care este cunoscută biserica — este și un lăcaș al muzicii, chiar un laborator muzical.

Berlin, Noiembrie 1990

Anatol Vieru

Filologi români în America ⁽¹⁾

NUMĂRUL românilor care s-au afirmat în lume în ultimii 40 de ani este surprinzător de mare, iar domeniile sunt dintre cele mai diferite. America, descentralizată și deschisă, cuprinde o varietate imensă de astfel de cimpuri de acțiune. De mulți ani de zile tot sugerez oamenilor cu oarecare dăre de mină de pe aici că o bibliotecă, un repository oarecare, măcar o bibliografie ca lumea a publicațiilor de tot felul apărute în ultimele decenii în Europa, în cele două Americi și mai știu eu pe unde, ar fi de maximum interes și de mare folosință, mai ales că e vorba de bunuri culturale perisabile. Poate că există în arhivele de la Securitate ceva de acest fel: ar putea fi pusă la dispoziția specialiștilor și a publicului, justificând astfel măcar într-o minimă fracțiune cheltuielile și existența fioroasei instituții.

În domeniul intelectual-cultural, în America s-au afirmat, — vorbesc aici de grup și de vizibilitate, iar nu de indivizi, oricât ar fi ei de merituosi sau chiar de extraordinari — trei categorii, trei „școli” (cam pretențios vorbind). Aceștia sunt oamenii de scenă (regizorii Ciulei, Andrei Șerban, Pintilie și alții, cântăreți de operă ca Ileana Cotruș, interpreți ca Zamfir, dirijori ca Sergiu Comissiona etc.), apoi matematicieni (în frunte cu, mi se pare mie, Ciprian Foias și Constantin Corduneanu; există și o publicație a lor, *Liberthas Mathematica*, despre care am auzit lucruri bune), în fine filologii, ca să utilizez acest termen nițel învechit pentru oamenii de specialitate în studiul literaturii și al limbilor. Natura sistemului de învățămînt și de publicații american este de așa natură — dispersat, bazat pe nenumărate autonomii — încît nici măcar în acest domeniu, care este chiar al meu, nu pot avea pretenția că știu pe toată lumea, sau că le-am putut urmări cit de cit carierele. Enumerarea mea va fi incompletă, nu din reavoință, ci doar din ignoranță. Știu bine, dragă Nicolae Manolescu, că vreo cîteva din numele principale sînt cunoscute, fiind vorba uneori de prieteni vechi, alții de oameni cu care tu și încă vreo cîteva intelectuali din România — puțini — v-ai asumat riscul de a menține niște contacte strict interzise de comuniști. Mă refer firește la Toma Pavel, la Matei Călinescu, la Mihai Spăriosu, pe care noi (și, mai important, colegii lor americani) îi considerăm figuri majore ale comparatisticii. (Un astfel de coleg, glumind acru-dulce, vorbea acum cîteva ani despre „mafia românească”

în comparatistica americană: am fost nițel enervat, nițel amuzat și mi-am descoperit chiar, spre surpriza mea, un strop de făloșenie auzind expresia.) (De altfel, ca să mai deschid încă o paranteză: eu am teoria că domeniul comparatismului se întinde dincolo de literatură: istoria religiilor ilustrată la cel mai înalt nivel de Eliade și de Culianu ar ține și ea cam de aceeași disciplină).

Dar să mă refer acum la numele relativ mai puțin cunoscute la voi. În lingvistica romanică s-au distins în ultimii zece ani în universitățile americane cel puțin două nume românești. Unul este cel al Mariei Manoliu-Manea, profesor plin la University of California Davis, celălalt este Sanda Golopentia-Eretescu, și dînsa de anul trecut profesor plin la foarte selecta universitate Brown din Providence, Rhode Island, universitate veche, membră a „ligii de iedera” (Ivy League). Dna. Manoliu își continuă studiile în domeniul romanisticii, iar Sanda în al semioticii: au articole valoroase, dar n-am văzut nici o carte de specialitate recentă semnată de una din ele. În schimb se poate spune fără exagerare că amîndouă s-au situat în fruntea

eforturilor de conservare a unei conștiințe românești și a unor preocupări românești printre intelectualii stabiliți în America de Nord. Maria Manoliu conduce de peste 8 ani cu foarte multă pricepere, tact, și mai ales, risipă de energie, Academia Româno-Americană, poate cea mai solidă instituție a intelectualilor nordamericani de origine română, iar Sanda Golopentia, activă și ea în A.R.A. de altfel, se ocupă de versiunea nordamericană a bimensualului de orientare democratică *Lupta* și a inițiat și o mică editură. Soțul ei, Constantin Eretescu, predă cursuri la Rhode Island School of Design, conduce ziarul amintit și s-a afirmat ca un romancier de valoare, vrednic de a fi mult mai bine cunoscut de criticii și cititorii români. *Noaptea* este un excelent roman al coșmarului anilor 1980, în genul în care s-au încercat și Ioana Orlea și Bujor Nedelcovici, după cum romanele politiste ale lui Eretescu sunt (poate) cele mai bune ale acestui gen popular încă puțin dezvoltat în România.

Virgil Nemoianu

decembrie 1990

Exportul scriitorilor
nu cade în sarcina
d-ului Dăviu

TELEVIZIUNE

Un strateg la tv.

● NICI n-a început anul bine și Televiziunea ne-a oferit o probă de nonconformism (pe programul 2) absolut straniu. Redactorul emisiunii *Tribuna nonconformiștilor* l-a intervievat pe strategul „României mari”, dl Radu Theodoru. Redactorul respectiv e liber să intervieveze pe cine dorește, dar a confundat nonconformismul cu extremismul e ca și cum l-am lua pe dl Theodoru drept un scriitor oropsit de ceausism. Nu e prima dată că redactorul acestei emisiuni confundă nonconformismul cu alte lucruri, mai mult sau mai puțin diferite, de astă dată însă confuzia mi s-a părut flagrantă. Dl Radu Theodoru a vrut să convingă telespectatorul că a avut probleme cu cenzura comunistă, dar — din orgoliu de autor — n-a uitat să menționeze că în regimul trecut a publicat cincizeci de cărți. Imensă trebură să fi fost puterea de convingere a acestui scriitor dacă a izbutit să câștige atîtea bătălii cu cenzura. Tot atât de mare ca și discreția d-sale, fiindcă aceste bătălii s-au desfășurat în cel mai deplin secret. La vedere, dl. Theodoru trecea drept un scriitor aflat în cele mai cordiale relații cu regimul de vreme ce a primit binecuvîntarea oficială pentru a întreprinde felurite expediții maritime, cu plecări televizate sărbătorești.

Am citit în adolescență cărți pentru tineret scrise de dl Theodoru. Mi s-au părut plicticoase. Am încercat ulterior să îl citesc și alte cărți, dintre cele cincizeci publicate. Fără succes.

Prozator esuat, dl Theodoru și-a descoperit după Revoluție o nouă vocatione, aceea de strateg al armatei române, cu de la sine putere și de strateg paramilitar al României.

D-sa incită la violență interetnică în mai fiecare articol pe care îl semnează, ignorînd consecințele politice ale acestor

indemnuri care dacă ar fi urmate ar duce la război civil. Ce-ar însemna dacă, în actuala situație din țară, civilii ar primi arme și ar fi organizați paramilitari, cum vizează dl Theodoru în articolele sale. Cu asemenea indemnuri, dl Theodoru condamnă de fapt coexistența românilor și a maghiarilor, în cadrul ordinii de stat, propunînd instaurarea terorii majorității asupra minorității.

În interviul său, dl Theodoru pretinde că, în zilele Revoluției, România doar că n-a fost invadată din vest. Așa a auzit d-sa de la Grădiștea, Armata, în schimb, n-a auzit nimic despre asta. Reprezentanții contraformațiilor trimisi la Timișoara n-au izbutit să prindă în perioada de început a Revoluției nici măcar unul dintre agenții expediți în România de puterile răuvoitoare. Pe unde, mă întreb, fiindcă granițele erau închise! De fapt, strategul „României mari” lucrează în contabilitate dublă. Pe de o parte, sprijină, indirect, ideea că în România a avut loc o lovitură de stat, de căre a beneficiat actuala echipă conducătoare, pe de alta se declară admiratorul președintelui țării, deci, implicit, neagă această ipoteză. Și atunci? Ce-l nemulțumește pe dl Theodoru? Strada. Manifestațiile străzii. Acestea i se par, jėjoase, imunde. Din acest punct de vedere, dl Theodoru împărtășește în întregime opiniile securității, care a apucat să-și spele la Nufărul uniformele pătate de sînge. Dl Theodoru disprețuiește Timișoara, pe greviștii de acolo și a proclamat ideea că Revoluția a fost opera armatei. Cu alte cuvinte, la Timișoara, armata a tras (ea singură!) respectînd ordinele primite de la Ceaușescu, apoi a făcut revoluție în oraș. Uitînd însă ce a făcut la Timișoara, armata (nu securitatea!) a tras din nou, în București, pe 21, pentru ca pe 22 mi-

litarilor să scandeze „Poporul e cu noi!” și să se retragă în cazărmi.

De fapt, cu sau fără știrea sa, strategul a fost întrebunțat, la T.V.R., drept pion. Un pion al cărui unic rol era să încerce să discrediteze Timișoara.

Simbătă, în schimb, pe programul 1, dl Theodoru a încercat să ne convingă de existența unei conspirații internaționale împotriva României. O conspirație străveche, condusă de „tov. Wilson” (după părerea strategului). Că, în urma acestei „conspirații” au fost recunoscute granițele firești ale României, asta nu contează pentru dl. Theodoru. Nu contează nici faptul că după cel de-al Doilea Război Mondial motive să se plîngă de o conspirație au avut și polonezii și Țările Baltice, alături de noi. Problema e că strada nu înțelege politica înaltă. Strada care, la noi, a făcut Revoluția, care în Țările Baltice luptă cu pieptul gol împotriva tancurilor, care în Basarabia și-a câștigat drepturile naționale. La noi, strada nu pricepe nimic și luptă împotriva intereselor noastre. Asta era și convingerea lui Ceaușescu și a securității sale și pare să fie și convingerea unora dintre angajații T.V.R., care blamează (la fel ca strategul „României mari”) greva timișorenilor și demonstrațiile din București. Or, a confunda manifestațiile pașnice, cu extremismul celor care aruncă cu pietre sau care, la Universitate, vor să compromită sensul acestor manifestații prin acțiuni de la care Televiziunea nu lipsește, prezentîndu-le în lungi imagini, ca și cum aceasta ar fi caracteristica mitingurilor din Capitală, ține de vechea politică a Televiziunii care s-a încheiat printr-o încercare de dezvinovățire, după căderea lui Ceaușescu.

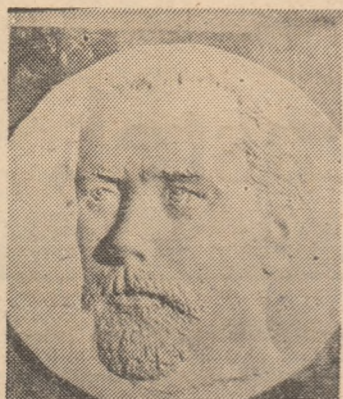
Cristian Teodorescu

Spațiul alb

al absenței

● CEEA CE marți, 1 ianuarie, părea o pură intimplare, tînde a deveni, prin verificarea următoarelor două săptămîni, o regulă. Sperăm să ne înșelăm în această previziune. Ne referim la plecarea din programul radiofonic a unei emisiuni ascultată ani de-a rîndul, emisiunea *Permanența clasicilor*. La 1 ianuarie am crezut că este vorba despre o modificare lesne de explicat prin orarul special al zilelor din jurul revelionului și am căutat în „Panoramic” noul său spațiu de difuzare. Căutarea a fost zadarnică. (Pornind de aici, și doar în paranteză, semnalez ca simplă opinie personală, verificată în lunile ce s-au scurs, că actuala paginatie a fiilelor pe care „Panoramicul” le rezervă fluxului radiofonic nu ușurează, dimpotrivă, îngreunează căutarea unui titlu, așa că sau revenirea la experiența mai veche, cînd fiecare zi a săptămînii avea pagina sa, sau găsirea alte soluții ar fi necesare. Închid paranteza). Deci, *Permanența clasicilor* a dispărut. În locul ei, se propune o emisiune nouă, *Portrete și evocări literare*. Am ascultat primele două ediții dedicate lui A. Cotruș și M. Blecher, ediții a căror organizare de ansamblu preia punctele importante din orice altă transmisiune de istorie și critică literară: comentariul redactorului + lecturi din cărțile scriitorului analizat + cuvîntul unui invitat, specialist în domeniu. Nota sa specifică s-ar distinge cu mai multă ușurință dacă, oprindu-se, cum am înțeles că a procedat pînă acum, mai cu seamă asupra creatorilor a căror prezență reală este încă vie în memoria unora dintre contemporanii noștri, emisiunea ar exploata tocmai acest fapt, aducîndu-i pe acești contemporani în fața microfonului pentru a le da posibilitatea de a realiza (bineînțele, sub dispeceratul realizatorului radiofonic) atît portrete cît și evocări literare. Și ca o justificare a titlului ales și ca o încercare de explorare a unui drum radiofonic aflat, încă, într-o relativă obscuritate. Dar, bucuria de a înregistra un nou ciclu nu poate cu nimic diminua sentimentul nostru de contrarietate în fața plecării din program, sperăm din tot sufletul că doar pentru scurt timp, a *Permanenței clasicilor*. Să nu mai fie ea, azi, actuală și necesară, după ce de la întemeierea culturii naționale pînă spre prezent a reprezentat un reper fundamental al orizontului spiritual? Clasic (clasicitate) clasicism, iată o triadă asupra căreia au întîrziat antemergătorii noștri, găsind în sensul, nu în litera acestei serii terminologice, sensul însuși al culturii românești. Exemple, argumente, date, probe sînt la îndemîna tuturor, de la școlarul care prin clasici pășește spre literatură, păstrînd, așadar, pentru întreaga sa viață lecția lor de moralitate și frumos, la omul matur îndeplinind orice fel de profesie și optînd pentru orice preocupări. Nu trebuie să fii filolog pentru a crede în permanența clasicilor, pentru a respecta acest nobil adevăr. Așa că orice încercare de demonstrație în sprijinul ideii poate părea simplu exercițiu retoric. Ne ferim a cădea în capcana lui. Așa că am dori ca spațiul alb rămas între chena-rele tradiționale ale cronicii noastre să fie semnalul acestei absențe. Colegii tehnoredactori vor opta, probabil, pentru acoperirea lui cu o vigneta. Pentru noi, el rămîne, totuși, un spațiu alb.

Antoaneta Tănăsescu

În sfârșit

● După dezvelirea unei plăci comemorative la casa lui Nicolae Iorga din strada Buzzești, prozatorul Costache Olăreanu, consilier șef la Inspectoratul pentru cultură al Municipiului București, ne dă vestea îmbucurătoare că asemenea evenimente vor avea loc, în curând, în mai multe locuri ale Capitalei. Astfel, vor fi puse plăci comemorative la casele rămase, grație întâmplării, nedemolate, în care au locuit scriitorii Radu Petrescu, Alexandru Rosetti, Tudor Vianu, Constantin Noica, Mircea Vulcănescu, acțiunea continuând.

Acest program de restituire culturală și reparație morală, de cinstire spirituală a unor personalități marcante ale poporului român vizează locuri

scumpe de pe teritoriul municipiului. În zona Buzzești, de exemplu, la nici o sută de metri distanță de casa lui Iorga, se află, într-o curte dosnică, două cămăruțe în care a locuit și a scris Eminescu în perioada colaborării lui la ziarul *Timpul*. Primăria Capitalei intenționează o grabnică restaurare a acestor locuințe.

Ni se semnalează și faptul că a fost încheiată executarea plăcii memoriale ce va fi instalată cu acordul Primăriei din Paris la una din casele în care a locuit Iulia Hasdeu. În imagini: Iulia Hasdeu, Vasile Voiculescu, Pan. Hicappa (sculpturi de Mihai Cornel Stănescu) și Ion Mincu (basorelief de Grigore Minca).

Ancheta. Starea cărții

1. Cite manuscrite existau în editură la începutul anului 1990?
2. Cite erau apse să vadă lumina tiparului?
3. La cite v-ați oprit?
4. Cite s-au publicat? (Vă rugăm să exemplificați prin citeva titluri?)
5. Există cenzură? Cauzele nepublicării?
6. Au existat „cărți de sertar”? Le-ați publicat?
7. Anul editorial 1991 va fi un an mai bun?
8. Ce proiect aveți, în genuri, o carte?

EDITURA PORTO-FRANCO, GALAȚI

Director general al Complexului editorial-tipografic
ing. RADU DORIN MIHAESCU

1. Editura „Porto-Franco”, înființată la începutul lunii februarie a anului trecut ca editură de stat, prezintă un anumit specific, ca fiind un birou grevat într-o întreprindere poligrafică. Dimensiunea ei, gândindu-ne la numărul de redactori, este mai mare decât cea a Junimeii, Scrisului Românesc, Daciei sau a Cărții Românești. Având un profil enciclopedic, editura *Porto-Franco* dorește să acopere cu prioritate necesitățile de editare pentru autorii din județele Galați, Brăila, Vrancea, Tulcea, dar are deschidere pentru întreaga țară.

2. După aprecierea imediată, apte de a fi fost publicate erau doar 15. În continuare ne-au fost propuse spre publicare alte 300 manuscrite.

3. Pentru anul 1990, am reținut pentru publicare 43 titluri.

4. Până la sfârșitul anului 1990 au apărut 42 de titluri între care

romanele Simbure înflorit de Apostol Gurău, *Micii tunși zero rămân repetenți* de Theodor Parapiru, *Anchetă ratată* de Mircea Ionescu din Galați, *Zorii mireselor* de Domnica Gârneață din Onești, *Templul iubirii* de Gheorghe Neagu din Focșani, *Scapă cine poate* de Conta Alexandru și Constantin Ghiban din București, volumele de povestiri *Vasile cel neluat* în seamă de Lică Rugă din Galați, *Călărași cu schimb* de Vasile Rusecu din Brăila, *Cristale de fum* (aforisme) de Vasile Ghica din Tecuci.

În primele luni problemele prioritare au fost cele organizatorice. Am reușit să pregătim personalul necesar în paralel cu achiziționarea fondului de manuscrite. Astfel, în prima perioadă am primit circa 150.

Tot în această perioadă, în care pare să nu se ceară poezie, am editat șaisorezece volume de versuri. Citeva exemple: *Etapă de Viorel Dinescu*, *Meta-întimplări* de Simon Ajarescu, *Joc alb* de Coriolan Păunescu, *Vină pentru Roberto* de Ion Pănaș, *Inițiere în obsesii* de Dumitru Pricop, *Poeme de dragoste* de Aurel Buricea, *Un fluviu cu nume sfânt* de Ion Mustățea.

5. Nu există cenzură. Nepublicarea manuscriselor s-a datorat în primul rând lipsei de talent și de stăpânire a limbii române

Eminescu la München

● Marți, 15 ianuarie 1991, la orele 14, în Cristoph-von-Gluck-Platz, colț cu Schopenhauerstrasse, a avut loc ceremonia predării bustului poetului Mihai Eminescu — operă a sculptorului Alexandru Pană — primăriei orașului München. Festivitatea a fost urmată de o recepție în localul centrului sportiv

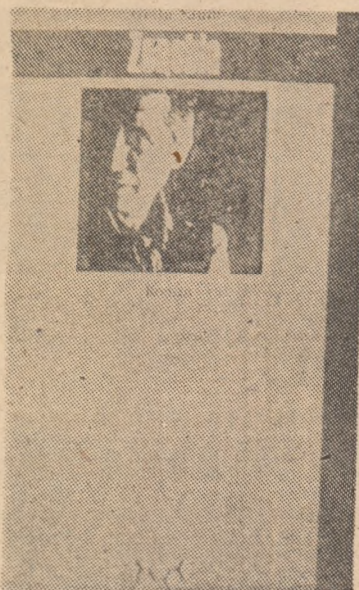
Turnund Sportverein. Duminică, 20 ianuarie 1991, la orele 15, va fi oficiată, în fața bustului poetului, o slujbă religioasă. Va urma o nouă manifestare în același local, la care vor participa: Organizația Haus der Begegnung, Biserica Ortodoxă Română Buna Vestire, Institutul de cercetări asupra României și Cenaclul literar Apoteia.

Pe ecrane

● Dintre premierele străine ale lunii ianuarie, vă semnalăm: *Nu poți opri muzica* (film muzical) și *Străfulgerarea* (polițier politic) — producții americane; *Melodie uitată pentru flaut* — producție sovietică, film realizat de reputatul regizor Eldar Riazanov; *Chinurile imaginației* — producție cehoslovacă; nu lipsește din repertoriu un titlu —

Orfanii — pentru iubitorii filmului indian.

Un eveniment apropiat, la cinema Studio: o săptămână Alexandru Tatos, un medalion prezentând cineașilor noștri, de la Mere roșii până la Cine are dreptate, toate titlurile din filmografia regretatului regizor.

O singură întrebare: La ce lucrați?

MIRCEA HORIA SIMIONESCU

— Am încheiat un volum de șapte povestiri intitulat *Ingerul cu șorț de bucătărie* pentru Editura Clusium. Transcriu *Jurnalul 1947-1950* (continuare la Trei oglinzi) și revizuiesc traducerea în franceză a aproape jumătate din *Ingeniosul bine temperat*, *Bibliografie generală* pentru editarea în Belgia.

PETRE STOICA

— Nu mai fac literatură, numai ziaristică.

(A consemnat Al. Șt.)

În librării

ingrijită și stabilire de text: Dorli Blaga și Mircea Vasilescu. Notă asupra ediției Dorli Blaga. Postfată Mircea Vasilescu. (Editura Humanitas, 528 p., 110 lei).

● Mircea Eliade — *INCERCAREA LABIRINTULUI*. Traducere și note de Doina Cornea. (Editura Dacia, 166 p., 14,50 lei).

● Constantin Noica — *JURNAL DE IDEI*. Text stabilit de Thomas Kleininger, Gabriel Liiceanu, Andrei Pleșu, Sorin Vîeru. (Editura Humanitas, 494 p., 136 lei).

● Elena Ștefănescu — *BLES-TEME ESENȚIALE*. Proză. (E-

● Marina Preutu — *VASILE POPESCU*. Album. (Editura Meridiane, 62 + planșe, 126 lei).

● Mihai Anutei — *DICTIONAR ROMÂN-GERMAN*. (Editura Științifică, 1620 p., 350 lei).

● Virginia Woolf — *CAMERA LUI JACOB*. Traducere, prefață și note de Mihai Miroiu. (Editura Univers, 184 p., 12 lei).

● Julien Green — *TĂRIMURI DE DEPARTE*. Traducere și note de Angela Cismaș. (Editura Univers, vol. I, 430 p., 22,50 lei, vol. II, 478 p., 26 lei).

de către autori.

6. Ideea „cărților” de sertar este cumva falsă. Nu se puteau scrie peste noapte zecile de tomuri ce se primesc la redacție; ele nu depășesc nivelul minim de publicare. Elaborarea artistică este, în cele mai multe cazuri, sub nivelul acceptabil, iar ideatică pe care o propun este depășită.

7. Sperăm că vom avea în 1991 un an editorial bun.

Am propus în caietul de anchetă a tirajului pe semestrul întâi al anului 1991, șaiszeci și cinci de titluri. Pregătim pentru semestrul doi alte șaiszeci de titluri. Sperăm să realizăm ce ne propunem.

8. Este o întrebare la care în momentul de față se răspunde foarte greu. Așa zisa liberalizare a prețurilor a dus la creșterea vertiginosă a acestora în detrimentul actului de cultură. Mai rău este că se fac tot felul de supoziții asupra celor ce influențează această creștere de prețuri, fără să se analizeze adevărata structură a lor.

Intervențiile făcute de diverși editori au dus la concluzia că tipografiile sunt cele vinovate. E neîndreptățită această afirmație.

Făcând radiografia exactă a prețului de vânzare a unei cărți de 10-12 coli editoriale, la un tiraj de 100 000 de exemplare, apar următoarele cifre: 365 lei tipografia, 18,20 lei hirtia, 1,50 lei autorul, 1,90 lei editura, 2 lei

timbrul literar și 9,60 lei difuzarea cărții; total 36,33 lei, rotunjit la 36,50 lei.

● Lucian Blaga — *LUNTREA LUI CARON*. Roman. Ediție tunjit 36,50 lei. Comentariile sînt de prisos. Dacă le facem, totuși, se observă foarte clar, cei trei factori care concurează la apariția cărții: autor, editură, tipografie. Cît costă o carte? Ne vedem în imposibilitatea de a răspunde acum.

Unul din elementele foarte importante, prețul hirtiei, nu poate fi încă stopat. Producătorul de hirtie se gîndește la câștigul imediat. Goana după dolari este în plină desfășurare. Un al doilea element este timbrul literar care a ajuns acum la 2 lei, ridicînd artificial prețul cărții, fără să slujească cu nimic actul de cultură. Mai mult, nu creează nici un avantaj valoric celor ce trudes pentru elaborarea cărților — autor, editor, tipograf. Un ultim element este difuzarea care vine cu procentele vechi ce ascundeau în spațiile lor miile de tomuri de „opere, cuvîntări, plene” etc. ce nu aveau nici un fel de vandabilitate. Azi, cînd nu sînt primite spre difuzare decât genurile de literatură vandabilă, credem că aceste procente ar trebui discutate, pentru a fi aduse în acord cu situația reală.

După ce aceste trei elemente impuse din afară vor fi influențate într-un fel, se poate răspunde la întrebarea: „Cît va costa, în medie, o carte?”
ditura Cuvîntul Românesc, 128 p., 45 lei).

Gellu Naum la Viena

● La Viena, la Wiesen Verlag, cotată ca una din cele mai bune edituri austriece (premiul I pe 1990), a apărut romanul *Zenobia* al ilustrului nostru contemporan Gellu Naum. În traducerea lui Georg Aesch, cu o postfată de Max Blauelich. Cartea, tipărită elegant, în excelente condiții grafice, a fost o remarcabilă prezentă pe standurile Tîrgului de carte de la Frankfurt în toamna anului trecut. Grație acestui succes, autorul a primit și a onorat, în decembrie trecut, o invitație din partea Centrului de lecturi literare *Alte Schmiede* din Viena, program la care a fost prezent, venind special pentru aceasta de la Bonn, și traducătorul. Lectura, bilingvă, s-a bucurat de un extraordinar succes, astfel că la radio și la televiziunea vieneză, la o oră de maximă audiență, seara de lectură Gellu Naum a fost apreciată ca una din cele mai bune care au avut loc vreodată în cadrul programului *Alte Schmiede*.

La Institutul Francez

● De miercuri 23 ianuarie pînă marți 12 februarie Institutul Francez din București organizează un *Ciclu Emile Zola*, alcătuit din expoziții, conferințe și ecranizări ale romanelor cunoscutului scriitor francez.

Calendar

● 22 IANUARIE. S-au născut: Grigore Alexandrescu (1810), Cora Irineu (1888), Valeria Sadoveanu (1907), Pănek Zoltán (1920), Mihai Negulescu (1936). A murit Ana-Carenina Iordănescu (1984).

● 23 IANUARIE. S-au născut: C. Săteanu (1878), Nicolae Caratână (1914), Létay Lajos (1920), Mircea-Horia Simionescu (1928), Irmie Străut (1932), Ileana Mălăncioiu (1940), Valentin Taseu (1944). A murit: Gheorghe Agavrioloaiei (1981).

● 24 IANUARIE. S-au născut: Victor Eftimiu (1889), Nicolae Nasta (1919), Teofil Bușceanu (1927).

● 25 IANUARIE. S-au născut: Ion Hobana (1931), Val Gheorghiu (1934). A murit George Ciudan (1985).

● 26 IANUARIE. S-au născut: Marcel Aderca (1920), Nicolae Balotă (1925), Hedi Hauser (1931), Corneliu Sturzu (1935), Adi Cusin (1941).

● 27 IANUARIE. S-au născut: Petre Pascu (1909), Vladimir Clocov (1920), George Mărgărit (1923), Vasile Sălăjan (1947). Au murit: Ioan Massoff (1985), Ionel Pop (1985).

MERIDIANE

Vladimir NABOKOV

Nor, castel, lac

UNUL din reprezentanții mei — un celibatar modest, blind și foarte eficient — a cistigat o excursie de plăcere la unul din bălăurile de caritate date de refugiații ruși. Asta se întâmpla prin 1936 sau 1937. Vara berlineză era în plină revărsare (eram în a doua săptămână de umzeală și frig incit și se făcea milă să te uiți la tot ce înverzise în zadar: doar rîndunelele continuau să fie optimiste); lui nu-i prea păsa dacă pleacă sau nu, dar atunci cînd a încercat să-și vîndă biletul la Biroul Excursiilor de plăcere i s-a spus că are nevoie de aprobarea Ministerului de Transporturi; cînd s-a dus la el, i s-a spus că, în primul rînd, va trebui să facă o cerere legalizată prin notariat și „ar trebui obținut de la poliție” un așa-zis „certificat de neabsență din oras în timpul verii”.

Asa că a oftat puțin și s-a decis să plece. A imprumutat o butelcă de aluminiu de la prietenii, si-a înghețat pantofii, a cumpărat o curea și o cămașă din flanelă brodată — unul din acele lucruri penibile care intră la apă la prima spălare. Din întîmplare era prea largă pentru un om atât de drăguț, cu părul alit de bine aranjat, cu ochi atât de inteligenți și buni. Nu-mi pot aminti acum numele lui. Cred că era Vasili Ivanovici.

A dormit rău în noaptea dinaintea plecării. De ce? Pentru că trebuia să se trezească neobișnuit de devreme și de aceea a luat în visele lui cadranul delicat al ceasului care ticăia pe nopțieră; dar în primul rînd pentru că în aceea noapte, fără absolut nici un motiv, a început să-și imagineze că excursia, zvîrlită asupra lui de o Soartă feminină, în rochie cu decolteu adînc, această excursie pe care o acceptase împotriva voinței lui, îi va aduce o fericire neașteptată, un fel de minune care-l făcea să vibreze. Această fericire ar semăna cumva cu copilăria lui și cu încîntarea pe care i-o trezea lirica rusă, cu un cer în amurg zărit într-un vis și cu doamna aceea, soția celuilalt, pe care o lubise șapte ani fără speranță — dar ar fi mai deplină și mai semnificativă decît toate astea la un loc. Și, în afară de asta, el simțea că adevărata viață trebuie orientată către ceva sau cineva.

Dimineața era mohorîtă, dar ca o baie de aburi, cu un soare interior și era destul de plăcut să te legeni într-un tramcar spre gara unde era locul de întîlnire: oameni diversi, vai, luau parte la excursie. Cîne puteau să fie aceste ființe adormite, adormite ca toate creaturile necunoscute nouă? Lîngă Ghiseul nr. 6, la 7, așa cum era indicat în instrucțiunile ce însoțeau biletul, i-a văzut (ei deja așteptau; el reușise să-ntrîzie).

Un tînăr searbăd și blond, îmbrăcat în tirolez, își făcu loc în fața deîndată. Bronzul lui avea culoarea creștei de cocos: genunchii erau proeminenți, cărămizii cu fire aurii iar nasul părea lăcuit. Era conducătorul furnizat de Birou și, imediat ce noul venit se alătură grupului (care consta în patru femei și tot atîta bărbați), îl conduse către un tren care motăia în spațele altora: conducătorul își ducea rucsacul monstruos cu o usurință terifiantă, tropăind sigur pe sine cu bocancii lui cu tînte.

Fiecare și-a găsit un loc în vagonul gol care era, fără nici un dubiu, de clasa a treia, și Vasili Ivanovici după ce s-a așezat și a luat o bomboană de mentă, a deschis un volum de Tiutcev, pe care demult intenționa să-l recitească: dar i s-a cerut să lase cartea la o parte și să se alăture grupului. Un funcționar de postă vîrstnic, cu ochelari, cu craniul, bărbia și buza superioară de un albastru strident, de parcă pentru această excursie și-ar fi ras în mod special o podoabă capilară extraordinară de bogată, imediat anunță că fusese în Rusia și cunoștea niste ruși, de pildă, patzlu — și, amintindu-și de escapadele amoroase din Târlîn, clipi în așa fel încît nevasta lui cea grasă descrie prin aer direcția unei stîngi de avertisment. Societatea devenea zgomotoasă. Patru salariați de la aceeași firmă își aruncau unul altuia bancuri de categoria grea: un bărbat între două vîrste, Schultz, unul mai tînăr, tot Schultz și două tinere agitate, cu gura mare și șolduri largi. Văduva roșcată, destul de burlescă, îmbrăcată într-o fustă sport, stia și ea ceva despre Rusia (plajele din Riga). Mai era un tînăr brunet pe nume Schramm, cu ochi fără strălucire și o anume duplicitate catifelată în gesturi, care muta conversația spre unul sau altul din aspectele atractive ale excuției, și care a dat primul semnal de extaziere: așa cum s-a dovedit mai tîrziu, era un stimulator special de la Biroul Excursiilor de plăcere.

LOCOMOTIVA, făcîndu-și rapid loc cu coatele, se grăbea printr-o pădure de pini, apoi — răsufîind ușurată — prin cîmpie. Abia dîndu-și seama de absurdul și oribilul situației și, probabil, încercînd să se convingă că totul era cît se poate de plăcut, Vasili Ivanovici se străduia să se bucure de darurile trecătoare ale drumului. Și, într-adevăr, cît de atrăgător era totul, cît farmec capătă lumea cînd îi întorci cheia și pornește ca un carusel! Soarele se tira spre un colț al ferestrei și deodată s-a revărsat peste bancheta galbenă. Umbra turtită a vagonului zonea nebulos de-a lungul malului înverzît, unde florile își amestecau culorile. O barieră: un biciclist aștepta cu un nicior sorșit pe pămînt. Pomii apăreau în grupuri și izolat, dispărînd rece, amabil, după cerințele modei. Umzeală albastră de răpă. Amintirea unei iubiri, dezghizată într-o poiană. Ogari cenușii ai cerului — norii atosi.

Ațit cu cît și Vasili Ivanovici am fost întotdeauna impresionați de anonimul tuturor părților dintr-un peisaj, atît de periculos pentru suflet, imposibilitatea de a descoperi unde duce căderea pe care o vezi — și lată, ce boschet ademenitor! S-a întîmplat ca pe o pantă denivelată să în golul dintre copaci să apară, ca aerul reținut în plămîni o clipă, un colț atît de incîntător — o pașiste, o terasă — o expresie perfectă a frumuseții delicate — încît ti se pare că dacă ai putea opri trenul, să mergi acolo, pentru totdeauna să te uiți, iubirea mea... Dar mii de trunchiuri de fagi săreau nebulos într-o parte, încrețindu-se în balta sfîrșitului de soare, și iar sansa de fericire dispărea.

În gări, Vasili Ivanovici privea la aspectul unor obiecte total ne semnificative — o pată pe peron, un simbol de ci-reasă, un chistac — și își aminea că nîcîcînd nu-și va mai aminti aceste lucruri neînsemnate, aflate acolo într-o anume interrelație, o aranjare pe care acum o vedea cu o asemenea precizie absolută: sau privind la un grup de copii de la tară care așteptau trenul, își concentra întreaga forță să singularizeze cel puțin un destin remarcabil — sub forma unei viori sau a unei coroane, unei elice sau lire — și zăbovea cu privirea pînă cînd întregul grup de scolari îi apărea ca într-o noaptea veche, reînnoită acum cu o cruciulită albă deasupra fetei ultimului băiat din dreapta: copilăria eroului.

Dar pe fereastră te puteai uita doar pe anucate. De la Birou li se dăduse o foaie cu versuri și muzică:

Lasă-ți grija și-ntristarea,
Un baston cu noduri ia.
Vagabond prin cîmouri iese
Cu băieții buni, aleși!

Prin iarbă, miristi umblă
Cu băieții buni și-aleși.
Necazuri de pustnic, curmă
La naiba suspinului să lași!

În paradis de bucurie
Und' soareci tipă și pier
Hai s-așudăm împreună
Cu băieții-n piele și-otel!

Asta trebuia cîntat în cor: Vasili Ivanovici care nu numai că nu putea cînta dar nici măcar nu era capabil să pronunțe cuvintele nemtesti clar, profită de amestecul în care se înecau vocile răgușite și deschide doar gura, balansîndu-se ușor, ca și cînd ar fi cîntat efectiv — dar conducătorul, la un semn al subtilului Schramm, opri deodată corul și, chlorindu-se piezis la Vasili Ivanovici, îi ceru să cînte solo. Vasili Ivanovici își dresе glasul, începu timid și după un minut de chin solitar tot i se alăturară; apoi nu mai îndrăzni să renunțe.

Avea cu el castravetele preferat de la un magazin rusesc, o piine și trei ouă. Cînd se lăsă seara și soarele purpuriu intră în întregime în vagonul murdar, bulmăcit de propriu-l vacarm, toți au fost invitați să-și scoată proviziile pentru a le împărți în mod egal — asta era destul de simplu căci toți, cu excepția lui Vasili Ivanovici, aveau aceleași lucruri. Castravetele îi amuză pe toți, a fost decretat necomestibil și aruncat afară pe fereastră. Avînd în vedere insuficiența contribuției sale, Vasili Ivanovici a primit o bucată mai mică de cîrnă.

A fost pus să joace cărți. L-au tras în toate părțile, l-au interogă, au verificat dacă poate arăta traseul călătoriei pe hartă — într-un cuvînt, toți se preocupau de el, la început cu bunăvoință, apoi cu o reavoință care a crescut odată cu venirea nopții. Ambele fete se numeau Greța; văduva roșcovană se numea Intrucivă cu un cocos; Schramm, Schultz și celălalt Schultz, funcționarul de postă și soția lui, toți, încetul cu încetul, se topiră unul în altul formînd o ființă colectivă gelatinoasă, cu multe miini de care nu

puteai scăpa. Îi hărțiau din toate părțile. Dar deodată, la o anumită stație tot coborîră și era deia întuneric, deși în apus încă se mai vedea un nor foarte lung și foarte roz iar mai departe, pe linia ferată, cu o lumină care-ți sfredelea ființa, tremura steluța unui felinar prin largile rotocoale de fum ale locomotivei, iar greierii cîntau în întuneric și de undeva venea o mireasmă de iasomie și fin, iubirea mea.

Au petrecut noaptea într-un han dărăpănat. O ploșniță matură este îngrozitoare, dar există o anumită grație în mișcările mătăsoasei molii. Funcționarul de postă a fost despărțit de nevasta lui care a fost cazată cu văduva; lui i-a fost dat Vasili Ivanovici în aceea noapte. Cele două pături ocupau întreaga cameră. Plapuma în virful patului, oala de noapte sub pat. Funcționarul a spus că lui nu-i este somn și a început să vorbească despre aventurile sale rusești ceva mai amănunțit decît în tren. Era o virtosenie de bărbat, conștiincios și încăpăținat, îmbrăcat în izmene lungi, cu gheare sidefii la degetele picioarelor murdare și cu o blană de urs între țitele grase. O molie se izbea de tavan, ciocnindu-se de propriu-l umbră. „La Taritin”, spunea funcționarul, „sînt trei scolii, una nemțească, una cehă și una chineză. În orice caz, asta-i ce spune cumnatu-meu; s-a dus acolo să facă tractoare”.

Ziua următoare, de dimineață devreme pînă la cinci după-amiază, au stîrnit praful pe un drum ce se ondula peste dealuri; apoi au luat-o pe un drum verde printr-o pădure deasă de brazil. Lui Vasili Ivanovici, fiind cel mai puțin încărcat, i s-a dat să ducă o pline enormă sub brat. Cum vă urăse, obișnuințele noastre! Și totuși ochii lui pretios, experimentați, observau ceea ce era necesar. Pe fundalul brazilor întunecați un ac uscat atîrna vertical de un fir invizibil.

Din nou s-au înghesuit într-un tren și din nou micul vagon fără compartimente era gol. Celălalt Schultz a început să-l învețe pe Vasili Ivanovici să cînte la mandolină. Se ridea din plin. Cînd au obosit le-a venit ideea să joace un joc stranic, care era supraviețuit de Schramm. Consta în următoarele: femeile stăteau întinse pe banchetele alese de ele sub care bărbatii se aflau deia ascunși și atunci cînd de sub banchete se iveau o față nerusănată cu urechi, sau o mină mare întinsă cu degetele curbate care făceau gestul de ridicare a fustei (ceea ce provoca multe chicoteli), atunci se dezvăluia cine cu cine-l pereche. De trei ori Vasili Ivanovici a stat în întuneric și mizerie și de trei ori s-a dovedit că nu era nimeni pe banchetă cînd se tira de dedesubt. A fost declarat invins și fortat să mînină un chistoc.

Au petrecut noaptea pe o saltea de paie într-un hambar și în zorii zilei au luat-o iar la picior. Brazil, prăpastii, bulboane. De la căldură, de la cîntecele pe care trebuia să le urli, Vasili Ivanovici a obosit atît de tare încît la oprirea din miezul zilei a adormit instantaneu și s-a trezit doar în momentul în care au început să plesnească tăuni imaginari de pe el. Dar după o altă oră de mîrșăluit, chiar acea fericire, la care odată visase pe jumătate, a fost deodată descoperită.

Era un lac albastru, pur, cu o expresie neobișnuită a apei. În mijloc se reflecta în întregime un nor mare. Pe partea cealaltă, pe un deal acoperit cu verdeată abundentă (și cu cît este mai închisă la culoare verdeata, cu atît este mai poetică), domina, săltînd din dactil în dactil, un vechi castel negru. Desigur, există multe asemenea vederi în Europa Centrală, dar aceasta — prin armonizarea inprimabilă și unică a celor trei principale, prin zîmbetul ei, în inocența misterioasă pe care o avea, iubirea mea! — supusa mea! — era ceva atît de singular și familiar, de atît de mult timp promis, și-l înțelegea atît pe spectator, încît Vasili Ivanovici își apăsă inima, ca și cum ar fi vrut să vadă dacă inima era acolo, gața să cedeze.

LA o oarecare distanță, Schramm, împungînd aerul cu alpenstockul conducătorului, le atrăgea atenția excursioniștilor asupra unui lucru sau altul; se așezaseră în jur, pe iarbă în posturile care se văd prin instantaneele amatorilor, în timp ce conducătorul stătea pe un ciot, cu spatele la lac și lua o gustare. Liniștit, ascunzîndu-se în propriu-l umbră, Vasili Ivanovici urmă linia țărîmului și dădu de un fel de han. Un ciine încă destul de tînăr îl salută, se tîri pe burtă, botul într-un ris, coada bătînd cu ferveare pămîntul. Vasili Ivanovici însoți ciinele în casă — o construcție pestriță cu două etaje, cu o fereastră care clipea sub o ploacă convexă de țiglă;

și îl găsi pe proprietar, un bătrîn înalt, vag aducînd cu un veteran rus de război, care vorbea germana atît de prost și cu o țărăneală atît de blindă încît Vasili Ivanovici o dădu pe limba lui, dar omul îl înțelegea ca într-un vis și continuă în limba împrejurimilor, a familiei.

La etaj era o cameră pentru călători. „Știi, o voi lua pentru tot restul vieții”, se zice că a spus Vasili Ivanovici imediat ce a intrat. Camera însăși nu avea nimic deosebit. Dimpotrivă, era cea mai obișnuită cameră, cu o podea roșie, margarete mizgălite pe pereții albi și o oglinoară pe jumătate ocupată de infuzia galbenă a florilor reflectate — dar de la fereastră se putea vedea clar lacul cu norul și castelul lui, într-o perfectă și nezdruincată corelație a fericirii. Fără să raționeze, fără să reflecteze, abandonîndu-se total unei atracții al cărei adevăr se găsea în propria-i forță, nemălinținită, Vasili Ivanovici într-o secundă strălucitoare își dădu seama că aici, în această căsuță cu aceea priveliste frumoasă pînă la lacrimă, viața va fi în sfîrșit ceea ce-și dorise întotdeauna să fie. Cum va fi exact, ce se va întîmpla aici, asta desigur nu știa, dar tot ce era în jur era ajutor, promisiune, consolare — așa că nu exista nici cea mai mică îndoială că trebuie să locuiască aici. Într-o clipă socoti cum va acționa astfel încît să nu mai fie necesar să se întoracă la Berlin, cum să obțină cele câteva lucruri pe care le posedă — cărți, costumul albastru, poza ei. Cît de simplu se dovedea! Ca reprezentantul meu, el cistigase suficient pentru o viață modestă de refugiat rus.

„Prietenii”, strigă el fugind jos în poiana de lîngă țărîm, „prietenii, la revedere. Voi rămîne pentru totdeauna în casa de-acolo. Nu mai putem călători împreună. Nu merg mai departe. Nu merg nicăieri. La revedere!”

„Cum așa?” a spus conducătorul cu o voce bizară după o scurtă pauză în timpul căreia zîmbetul de pe buzele lui Vasili Ivanovici se ofiți încet în timp ce oamenii care stătuseră pe iarbă se ridicară pe jumătate și-l priviră cu ochi de piatră.

„Dar de ce?” a sovăit el. „Totma aici...”

„Liniste!” zbiră funcționarul de post cu o forță extraordinară. „Vino-ti în fire, purcea beată!”

„O clipă, domnilor”, spuse conducătorul și, trecîndu-și limba peste buze, se întoarse spre Vasili Ivanovici. „Probabil că ai băut”, spuse el calm. „Sau ti-ai lesit din minți. Ești într-o excursie de plăcere cu noi. Miine, după itinerarul întocmit, — uită-te pe bilet — ne vom întoarce cu toții la Berlin. Nu se pune problema — în acest caz pentru dumneavoastră — ca cineva să refuze să continue această călătorie în comun. Azi cîntăm un anume cîntec — încearcă să-ți amintesti ce spunea. Destul! Hai copii mergem mai departe”.

„La Ewald va fi bere”, spuse Schramm cu o voce afectuoasă. „Cîinci ore cu trenul. Drumeji. Cabană vinătoarească. Mîine de cărbune. O mulțime de lucruri interesante”.

„Mă voi plînge”, se jelui Vasili Ivanovici. „Dați-mi bagajul. Am dreptul să rămîn unde vreau. Oh dar asta nu-l nîcîcî mai puțin nici mai puțin decît o invitație la executie” — mi-a spus că a tipat, i-am prins brațele.

„Dacă-l cazul, te vom căra”, a spus necrutător conducătorul. „dar nu pare să fi plăcut. Răspund pentru fiecare din voi și vă voi aduce înapoi, morți sau vii”.

Tîrît pe un drum forestier, ca într-un basm hidos, răsucit, înghesuit, Ivanovici nici măcar nu se putea întoarce și simțea cum strălucirea din urma lui se depărta fracturată de copaci și apoi nu mai era acolo și-n jur brazil se agitău dar nu se puteau amesteca. Imediat s-au urcat în vagon iar trenul a pornit și au început să-l bată, l-au bătut mult timp și cu destulă inventivitate. Le-a venit, printre altele, să folosească tirbușonul pentru palmele lui apoi pentru picioare. Funcționarul de postă, care fusese în Rusia, a închipuit un cînut dintr-un baston și o curea și a început să-l folosească, vai, cu o dexteritate diabolică. El bravo! Ceilalți bărbați s-au bizuit mult pe tocurile lor de fier, în timp ce femeile erau mulțumite ciupindu-l și pămîndu-l. Toți s-au distrat de minune.

După ce s-a întors la Berlin, a trecut pe la mine, era mult schimbat, s-a așezat tăcut, punîndu-și miinile pe genunchi, și-a spus povestea, a continuat să repete că trebuie să demisioneze, m-am implorat să-l las să plece, a insistat că nu mai avea putere să aparțină umanității. Desigur, i-am dat drumul.

În românește de
Magda Teodorescu

Paul MORAND

Un portret al Bucureștiului din 1935

„SOSEAUĂ Kisseleff înaintea cu eleganță, încadrată de tei. În punctul de plecare se înconjoară de muzee; aleile laterale și lac drum prin grădini: restaurantele în aer liber, lăptăriile — unde se servește lapte proaspăt, cald încă, bucați mari de piine neagră apetisantă, și un auriu, pur —, chioscurile de muzică, hotelurile particulare, în mij de stiluri, de la castelul burgund până la palatul Kotschild, toate îl însoțesc, îmbătate de spațiu și de libertate”

Aceste rânduri, cu acea concizie lapidară și instantaneele caracteristice stilului literar al lui Paul Morand, schitează portretul Bucureștiului din anii treizeci. Inventator al biografiilor de orașe, el a știut să descrie capitala României din anii de relativă prosperitate. Reeditată în Franța după „Revoluție”, „București-ul” lui Morand este o carte de neocognit, care, fără nostalgie excesivă, va permite fiecăruia să-și amintească felul în care arăta orașul între cele două războaie mondiale.

UN AUTOR MONDEN

OPERA lui Paul Morand, bogată — peste o sută de titluri — este astăzi relativ uitată în Franța. Manualele școlare îi dedică doar câteva rânduri, fie îl trec sub tăcere (Castex), fie îl menționează ca „autor de nuvele” (Lagarde et Michard). Scrierile sale rămân o valoare sigură doar pentru aristocrația franceză, căreia i s-au potrivit așa-zisele „romane de gară”. Nimic nepieritor, deci.

Sotul printesei Elena Suțu, Morand ducea o viață mondenă, participând la romantismul anilor nebuni. Îl plăceau mașinile frumoase și voiajele. Colaborator la NRF, frecvența scriitorii timpului: J. Giraudoux, care era mentorul său, Cocteau, de care a fost legat printr-o îndelungată prietenie, și până la Proust, care i-a prefat Tendres Stocks.

Și totuși „o opțiune nefastă” l-a făcut să accepte un post sub regimul de la Vichy devenind, succesiv, Ministrul Franței la București (1943), apoi Ambasador al Franței la Berna (1944). L'homme pressé, scrisă în anii de atunci, este primită cu răceală de cititori, care nu își regăsesc deloc în această carte preocupările din acel moment. După Eliberare, Paul Morand este destituit, fără pensie, și trebuie să se exileze în Elveția. El a făcut de fapt parte dintre scriitorii puși la index în septembrie și octombrie 1945 de același Comitet Național al Scriitorilor (CNE) care va pregăti executarea lui Brasillach. În 1953, Consiliul de Stat anulează decretul de revocare, și, după acest lung purgatoriu, Paul Morand este reintegrat în Ministerul Afacerilor Externe, (pentru a fi scos la pensie, la foarte scurt timp). Este ales în Academia Franceză în anul 1963, în semn de recunoaștere din partea unei țări care, fără să-l includă printre marii săi scriitori, îi acorda această onoare a posterității...

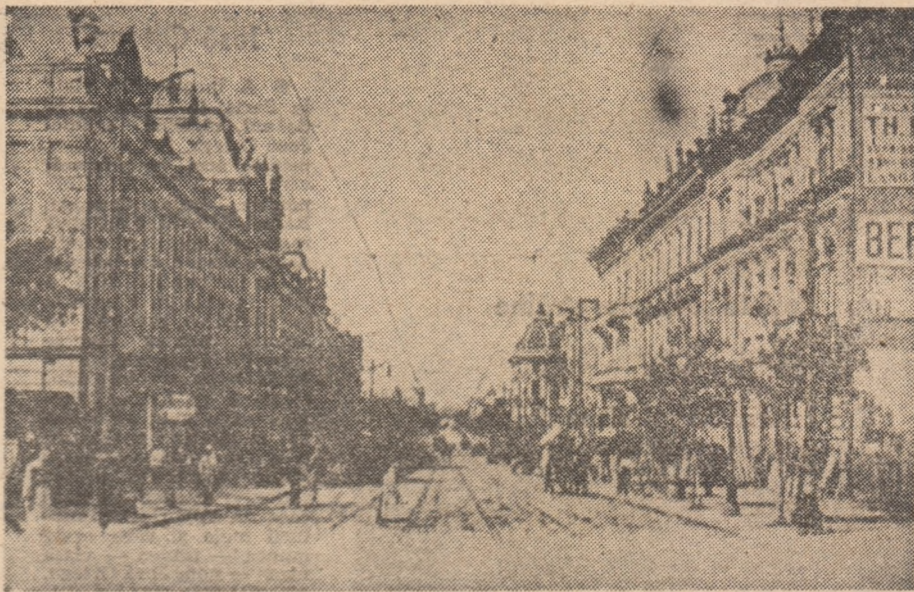
Astfel, opera lui Morand, alcătuită mai ales din cronică, portrete și jurnale de călătorie, se caracterizează printr-un stil neobișnuit, concis, riguros (de unde și succesul său în nuvelă), și se distinge prin „gustul pentru bibelouri” și prin pesimismul său. Aparținând generației de „diplomați-oameni-de-literă” (Giraudoux, Saint-John Perse), acest „sceptic al viziilor moderne” afirma că „s-a fofilat întotdeauna printre scriitori care îl luau drept diplomat și printre diplomați care îl luau drept scriitor”. Poate că acesta este unul dintre motivele pentru care nu a reușit cu adevărat în nici unul dintre cele două domenii.

PORTRETUL UNEI FEMEI DRĂGUȚE; BUCUREȘTI

BUCUREȘTI-UL a fost una din destinațiile privilegiate ale lui Paul Morand. În afară de prezența sa în România ca ambasador în 1943, el a reprezentat Franța la Comisia Internațională a Dunării în 1933. În fine, a sa „biografie” a Bucureștiului este rezultatul sederilor sale în România din anii 30.

În acest portret, Morand descrie un oraș prosper care anunța unul din cele mai frumoase orașe europene. Astăzi pusiți, Bucureștiul apărea în filigran atunci, și descrierea lui este cu atât mai puternică și mai bogată prin comparație. „Bucureștiul nu se prezintă prin nici o uzină sau suburbie; verdețea nu se interrupe deloc și avionul își descrie deia orbita deasupra centrului care părea încă îndepărtat”. Descrieri precise, gustul detaliului. „Bucureștiul” se dezvăluie gradat. În primul rând este „calea Victoriei”, cale triumfală, toată pavozată, cu covoare la ferestre și stăguri albastru, galben și roșu (...) care a trăit toate zilele faste și nefaste ale României. Ea a văzut trecând 50.000 bărbați și 1500 tunuri reîntrindându-se de la Plevna în 1877, trupele românești victorioase din Bulgaria, fără dificultate victorioase și încercate doar de holera din 1913, pe mareșalul Mackensen și armatele sale urmate de savanți în uniformă în 1916, și, în fine, regimentele franceze defilând în noiembrie 1918, sub flori și ovații”. Ar fi ușor de urmărit aceste defilări (istorice) până la manifestările cele mai recente. Dar Paul Morand continuă descrierea sa asupra Căii Victoriei unde se comenta totul: bucătărie, politică, dragoste. „Acest Corso splendid este alea primelor întâlniri, este coloana micii publicități, este cadranul care indică ora modci, este cărarea secretă a comploturilor militare, este pavilionul primului sărut fără știrea părinților, este scena satirici...”

Calea Victoriei este racheta focului de artificii reprezentat de acele bulevarde radiale ce pleacă din Piața Victoriei. Paul Morand se amuză și-și oprește privirea minuțioasă, uneori cinică, asupra detaliilor orașului. El ride de Dimbovița: „La Paris Sena curge între câciurile de cârti și stampe: Dimbovița traversează Bucu-

București — Bulevardul Elisabeta

reștiul între doi pereți de covoare. S-ar putea crede că municipalitatea a plasat acest ecran pentru a ascunde uritenia acestui mic curs de apă murdară... Din păcate, înaintătoarele vechi covoare au trecut în colecții particulare și în acest falcioc, eu n-am văzut decât oribile presuri de pus pe pat, tapiserii industriale cu teme hideoase (...), carpete în culori de anilină, crude și tipătoare ca semnalele feroviare”.

Ca etnolog, Morand pleacă în căutarea influenței franceze. El observă reclamele magazinelor în care poate citi cu voce tare *Au chic de Paris*, *À la Parisienne*, *Le Monde élégant*, *L'arbre d'or*. El încearcă să explice atracția pentru Franța și vorbește despre începuturile acestui du-te-vino București-Paris. Paris-București. „căruia doar devalorizarea leului a putut să-i pună capăt”. „Din Paris vin de-a valma Codul lui Napoleon, teatrul Augier, învățămîntul gratuit, secularizarea averilor minăstirești și romanele lui Dumas tatăl”. Este epoca în care se vind ziare franțuzești citi și românești la Athénée Palace și unde parizienii „ce pot fi recunoscuți după faptul că negîndindu-se să-și cumpere căciula de blană umblă cu meloane, sint imediat invitați peste tot”. Ca monden încorijibil, Paul Morand critică greșile de franceză ale amicilor săi români, și se leagă de „neologismele stranii frecvente la mica burghezie, ce vrea să imite înalta societate”.

Bucureștiul apare mai puțin secret. Cu acest ghid al exteriorului, orașul își dezvăluie farmecele și este un pic „portretul unei femei drăguțe” pe care îl propune scriitorul. Este vorba acum despre cochetății, spionaj, întâmplări și, bineînțeles, despre Capșa.

CAPȘA

CAPȘA, loc crucial al Bucureștiului. Capșa este inima topografică și morală a orașului. Capșa este în același timp patru lucruri: un hotel, o cofetărie, un restaurant și o cafenea. Imaginați-vă, reunite într-o clădire cu înfățișare modestă și desuetă, patru vechi glorie europene: restaurantul Foyot, cofetăria Rampelmayer, cafeneaua Florian din Veneția și hotelul Sacher din Viena. (...) Cămaruțele specifice Capșei sint de un sublim elicism: capitonate, califea verde, sobe rusești canapele de ahanos, oglinzi cu rame aurite unde numeroase generații și-au oglindit norocul... toate pasiunile, toate duelurile, toate adulterele, toate combinațiile politice, toate paralizile princiere, toate intrigile diplomatice ale secolului al XIX-lea au avut ca leagăn aceste locuri (...). Capșa este timpanul acestei mari urechi care este Bucureștiul, orașul birfei”.

La acea epocă, România nu era încă țara mistelor și a denunțurilor, dar Paul Morand îi atribuia deja o înclinație particulară către zvonuri („zvonurile se răspindesc în București ca o gripă”); în timp ce el remarcă o utiliza-

re frecventă a formulei: „toată lumea știe că e dela poliție”. Morand nu știa că aceste prime indicii se vor erija ca sistem, cu atât mai mult cu cât el nu putea să prevadă dispariția cofetăriilor celebre pe care le descria pe lângă Capșa: „Cofetăria Nestor, cu friscă bătută și mici pateuri, Zamfiresco și fructele sale glase. Au Palais cu marile sale cornuri cu mîndale calde”. Singurul vestigiu al unei epoci despre care nu se credea că va mai reveni: vreedată: „țuica națională care te încălzește iarna”.

ȚIGANII

Căci, acestui portret vesel al Bucureștiului anilor treizeci, care se deslășuie de la Capșa până la cofetăria Nestor, îl urmează portretul ceva mai sumbru al ierunii, al bețivilor, al Statului („stat, stat... cuvînt răsunător, de cum treci frontiera românească...”) și mai ales al țiganilor, eternii emisari lătoși.

„Ei sint Extremul Orient al acestui Orient Apropiat. Către secolul al XIII-lea ei s-au oprit la malurile Dunării... Tătarul, care i-au făcut sclavi, i-au adus în Europa în bagajele lor... Țiganii au primit libertatea acum o sută de ani, ca pe un dar medoeu; dar au rămas niste paria; nu pentru că trăiesc izolați, ci pentru că ei aparțin unei alte rase, o rasă cu buzele vinete, cu ochii foarte închisi la culoare, cu urechile și ceafa negroide, selectica gâlbuie, cu părul buclat”. Chiar dacă le ia apărarea, Paul Morand nu ezită deloc să reia un „vis” mai vechi prin care se înțelegea să se „pună bazele unui gen de sionism și să se obțină din partea guvernului britanic crearea unei mici Palestine țigănești pe malurile Gange-ului de origine”. Se făcea deja frig în București.

IARNA

În acest moment al anului „nu mai existau flori decât cele din covoarele de lină sau de pe euferele pictate”. Este iarnă. „Printr-o cîmpie, întinsă și fără obstacole, vinul iernii sosește din această Rusie de unde România nu se aștepta decât la stiri rele: este crivățul și oamenii zice că ar avea dinti...”. „La răspîntii, oamenii de stat români, sculptați de către membri ai Institutului francez, fac guturaj în redingotele lor de bronz... Canalizările, firele electrice, apar, ici și colo la vedere, mai chinuți decât în lăstarii subțiri într-un abdomen deschis... Între două mașini de mare renumită, trece legămîndu-se o sareță care are aerul stînjinit și care este remorcată la un cal cu ochii temători, îngrozit de propria sa stăbi-eune”.

Pînza se întunecă și Paul Morand, importunabilul observator, își continuă tabloul. El recunoaște că alcoolismul „nu este un viciu românesc” — și că ar fi fost adus din Franța — insistînd asupra „umorului dezlinat” al bucureștenilor. „Românii sint realisti și polemisti, continuă el. Ei sint chiar excepțional dotați pentru polemică. Hazul, verva, causticitatea, rapiditatea și bunul lor simț cinic îi fac redutabili. Nu este ușor să îi pasul într-o discuție între români. De asemenea, ei sint excelenți jurnaliști, intelectuali lor întemeind ziare unde politica este precumăniitoare”. Acestui spirit viguros, Paul Morand îi adaugă alte câteva trăsături, începînd cu răbdarea: „o lungă ereditate de brutalități, torturi, arbitrar, și de mutilări le-a imprimat de-a lungul secolelor arta de a aștepta”.

Portret viu al Bucureștiului anilor treizeci, lucrarea lui Paul Morand a fost îndreptățit reeditată în Franța acum câteva luni. Dacă aceste amintiri pot să apară acum liber, este mai necesar ca oricînd ca fiecare să țină cont de orașul asasinat și violat care este Bucureștiul de azi. Acoasă lucrare — care sperăm să fie tradusă cât mai curînd în limba română — permite să se facă estimări în legătură cu ceea ce ar fi putut deveni capitala românească dacă nu s-ar fi oșus „proiectul” său cel natruzei de ani de rîni. Este chiar temperamentul răbdător cel în care trebuie să avem încredere de acum înainte, capacitatea de a aștepta această reînnoire iminentă a Bucureștiului, acum fiind cel mai bun moment, să începă.

F. M.

Traducere de
Magda Groza

București — Ministerul de Externe

Revista revistelor străine

The International Herald Tribune

Deși, din păcate, ne lipsesc tocmai numerele din perioada 22-26 decembrie 1990 din The International Herald Tribune, după cum vedeți numărul din 27 decembrie 1990 are pe prima pagină un articol sugestiv intitulat **Romanian Revolution: Truth Still a Casualty** (Revoluția românească: adevărul încă un dezastru), care, cu toate că se referă la situația din Cluj la un an de la revoluție, are ca fotografie însoțitoare recentă imagine a M.S. Mihai și a Prințesei Sofia în timpul neîngăduit de scurte vizite (11 ore) în țară, după atîta vreme, vizita urmată de expulzarea lor, care nu face cinste nici României și nici românilor. Pe pagina a 3-a a celui-lasi număr din cotidianul internațional, se află un interviu acordat de Nicu Ceaușescu, aflat la Jilava, din care reținem ideea acestuia că „cei doi care au condus țara timp atît de îndelungat (Ceaușescu) nu ar fi trebuit să fie condamnați la moarte înainte de a fi scris tot ce stiau și ce gîndeau”, deoarece după opinia sa, atît populația, cît și istoria au fost lipsite astfel de acest drept, dreptul de a ști.

Într-un alt articol, intitulat **Soviet Food Shortage** (Insuficiența alimentară sovietică) scriem: „anxietatea produsă de magazinele de stat goale are o puternică dimensiune politică, făcîndu-i pe oameni ostili economiei de piață, care urma să-i scape de sărăcie și făcîndu-i în același timp dornici de mult-cunoscutul

control centralizat al prețurilor”. Pe de altă parte, în Estonia deși prețurile de stat s-au dublat sau chiar triplat, guvernul ne-comunist (subl. n.s.) estonian deține suficientă încredere publică pentru a face o astfel de politică de prețuri, estonienii răspunzînd acestei situații prin obținerea în paralel a două servicii, pentru a-și obține veniturii mai mari (spre deosebire de populația din Rusia, care are o atitudine diferită, stînd la cozi în timpul programului de lucru și plătind suplimentar).

Două însemnări culturale ne-au atras atenția, de peste Ocean (Atlantic, evident): expoziția de fotografii a lui Paul Strand (1890-1970) de la National Gallery of Art în Washington, organizată cu ocazia împlinirii a 100 de ani de la nașterea maestrului și pionierului american în arta fotografică: articolul dedicat lui Aaron Copland. Aflăm din paginile celui-lasi ziar despre Toyohiro Akiyama (fost reporter al rețelei tv TBS), în prezent primul ziarist care transmite din soație „pe viu”, care s-a alăturat echipajului sovietic Soyuz TM-11. În perioada de pregătire din cadrul Centrului Spațial Mir, el a selectat șase broaște care au fost supuse unor experiențe de imponderabilitate, și deoarece manifestau simptome acute de lipsă a poftei de mîncare (ca și ziaristul, de altfel!), dl. Akiyama a tras concluzia filosofică potrivit căreia „Broaștele sînt broaște, indiferent unde s-ar afla!” (M.G.).

José Ortega

● A încetat din viață la Paris, în vîrstă de 69 de ani, pictorul spaniol José Ortega. S-a numărat printre acei intelectuali care, ca și Miguel Hernández, Luis Cernuda, Rafael Alberti, s-au opus regimului franchist, motiv pentru care a fost arestat și condamnat. Din 1964 a trăit în exil, în Franța și în Italia. A revenit în Spania, pentru diverse expoziții personale, abia în 1976, la un an după moartea lui Franco. Pictura sa a avut ca sursă de inspirație realitatea. „De la concretul vizibil ajung, printr-un proces reflexiv, la acea realitate care dă importanță picturii mele și care este munca — piinea — viața mea” — nota José Ortega. (CORRIERE DELLA SERA, 27 dec. 1990)

Reransa unui deviaționist

● În perioada stalinistă, Kazimir Malevitch a refuzat să se supună realismului socialist, dar nu s-a calificat precum Kandinsky sau Chagall. S-a hotărât să meargă în țara sa, într-un anonim abso- lut. Coerente lui, califică- te drept erori ale trecu- tului și deviaționist răchist, au fost demori- tate în cele mai obscure unghere ale muzeelor. Astăzi ele sînt dezgroa- te — și datorită unor artiști moderni recenți la Paris: Malevitch de Jean- Claude Marquet, ad. Cas- tellan-Nod, și Malevitch, artiști și teoreticieni, lu- care colectate, ad. Flem- ming — de peste de- coperi că el a fost unul din artiștii exemplari ai avangardei, de aceeași talie cu Picasso, Duchamp, Kandinsky sau Mondrian. (LE FIGARO, 21 dec. 1990).

Literatura pe casete

● În lectura actorului Gert Westphal (în imagi- ne) casa de discuri Deutsche Grammophon oferă, înregistrat pe 20 de casete, cu o durată de 48 de ore, cunoscutul roman al lui Thomas Mann, **Casa Buddenbrook**. (NEUE RUHR ZEITUNG, 27 dec. 1990).

Gérard Oury in junglă

● Realizatorul a nume- roase filme cu De Funes, autorul celebrului film **La grande vadrouille** are, împreună cu Jean-Noël Fenwick, un proiect sur-prinzător: „Este un pro- iect la care visam de mul- tă vreme. Am fost toldea- una fascinat de aceste mamifere uriașe, nu este vorba de o „modă”. L'ours m-a decis să-mi concre- tizez visul”. Lung-metra- jul său despre elefanti se va filma în Kenya, Zimbabwe și Tanzania. „Este un adevărat film de aventuri, afirmă Oury, despre o familie de nouă elefanți, fără voce din off, va vorbi numai ima- ginea”. (PREMIERE, dec. 1990).

Perserenta Jackie

● Fosta soție a pre- sidentului american și, ulterior, a armatorului miliardar grec Onassis, își continuă activitatea edi- torială. Va publica me- moriile cunoscutului ac- tor Warren Beatty. Ace- sta a acceptat contractul cu condiția ca sora sa, Shirley Mac Laine, să co- laboreze la realizarea pro- iectului. (TRIBUNE DE GENEVE, 22 dec. 1990).

Monografia Maria Callas

● Jürgen Kesting, au- tor al lucrării **Die gros- se Sänger**, aparută în urmă cu patru ani, pu- blică acum un volum de- dicat Mariei Callas. Lu- crarea, editată de Classen Verlag este însoțită de două casete, fiecare cu patru discuri, prilejuind astfel și o reîntîlnire cu celebra sa voce. (NEUE RUHR ZEITUNG, 21 dec. 90).

Cinematograful francez

● A apărut de curînd, la editura Ramsay, pri- mul volum al lucrării semnate de Jacques Sic- lier. **Le cinema fran- çais**. Călătoria cinemato- grafică începe în 1945, cu **La bataille du rail**, și se încheie în 1968, cu **La chi- noise**. Așteptînd volumul doi care urmează să apară în mai, comentarii afirmă că Jacques Siclier a reușit „o lovitură de maestru”: marea carte a cinematografului francez. (PREMIERE, dec. 1990).

Mr and Mrs Bridge

● Celebrul cuplu al ecranului american — Paul Newman și Joanne Woodward — joacă din nou împreună. Îi reunește al 14-lea lor film com- mun **Mr and Mrs Bridge**, adaptare cinematografică a romanului semnat de Evan Connell și ecranizat de James Ivory. Ei intru- chipează în acest film un cuplu de americani, el, avocat respectabil, ea, casnică, a cărui viață este urmărită de la căsătoria lor, în 1917, pînă la bă- trînet. (LA LIBRE BEL- GIQUE, 29 dec. 1990).

Denzel Washington

● Tinărul, dar foarte solicitat actor de cu- loare, Denzel Washington, vedeta filmului **Mo'better blues** a fost calificat drept „cel mai bun actor negru al generației sale”. După ce a interpretat pe scenă Richard al III-lea, a în- ceput filmările, cu regi- zoarea indiană Mira Nair, pentru **Mississippi Mas- sal**. La începutul carie- rei Washington plin de temeri declara: „Este foarte dură singurătatea actorului negru la Holly- wood în așteptarea unui rol”. Astăzi, după destul de puțină vreme, are pro- pria sa casă producă- toare. (PREMIERE, dec. 1990).

Nureev la Garnier

● Fostul director al ba- letului Operei din Paris celebrul coregraf Rudolf Nureev, a fost invitat să monteze **Don Quijote** la Palatul Garnier din Pa- ris. Nureev își detalia proiectele și angajame- tele pentru 1990: **Frumoa- sa din pădurea adormită** la Opera de stat din Ber- lin, **Cenușăreasa** la Nea- pole, **Moarte la Venetia** la Verona. Acesta din urmă a fost conceput de Flemming Flindt special pentru Nureev, inspirîndu-se din romanul lui Thomas Mann, „Un balet lung de două ore pe mu- zica de Bach, în special piese de orgă”. (LE FI- GARO, 22-23 dec. 1990).

Celibidache la Berlin

● Presa germană apre- ciază drept un eveniment cultural deosebit de im- portant prezenta, în 1992, a lui Sergiu Celibidache la pupitrul Filarmonicii din Berlin unde va dirija tradiționalele con- certe de binefacere inițiate de Richard von Weizsäcker. „Celi”, cum i se spune cu sim- patie în cercurile muzi- cale din Germania, dă astfel curs unei invitații a președintelui federal, revenind pentru prima oară, după 38 de ani, la pupitrul unei orchestre al cărei șef a fost. (NEUE RUHR ZEITUNG, 21 dec. 1990).

SCRISOARE DIN PARIS

Aerul libertății

L ECTURA este un act de selecție (nu doar unul de înregistrare) operînd potrivit cu interesele „subiectului” nu numai „printre cărți”, prin masivă eliminare a majorității, dar și în interiorul celor alese. Nu „citim” cu adevărat tot ce citim, ci numai o parte, o mică, intimă parte din ce citim... Lectura ne este orientată, nu reținem din ea decît ce sîntem determinați — din afară și dinlăun- trul nostru — să reținem — și nu înțelegem, de fapt, decît ce sîntem oarecum dinainte pregătiți (pregătiți de, o anume experiență, de anume preocupări „ac- tuale”) să receptăm și să înțelegem...

Cu „nasul” prin textele franceze, dar cu „mîntea” fugînd și în altă parte, cu gîndul la ce se-ntîmplă în lume (și cu precădere în lumea românească de cîteva luni încoace) tresar la unele lucruri citite și trec indif- erent peste altele, la fel de interesante în sine. Cu atenția activ dirijată de obsesiile, de neînduplecat, ale zilei, ale momentului, tresar de-a-binelea la aceste fraze ale lui Montesquieu din opera sa numită **Spiri- tul Legilor**:

„Libertatea însăși a păruț insuportabilă popoarelor ce nu erau obișnuite să se bucure de ea. În felul în care aerul tare este cite odată dăunător pentru cei de- prinși să viețuiască în regiuni mlaștinose”.

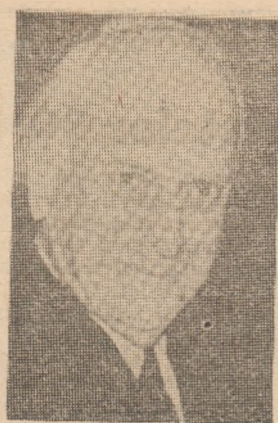
Omeneste vorbind, cum să nu tresari cînd dai peste aceste rînduri, cumpătate așternute pe hîrtie de prea lucidul, înțeleptul și „moderatul” autor al **Scrisorilor persane** — cu mai bine de două sute de ani în urmă, cîteva decenii înainte revoluției franceze și a celei americane, într-o vreme nu tocmai „coaptă” să le priceapă și să le aprobe, cînd libertatea — ca să-l para- frazez pe poetul Mirocea Dinescu — încă nu „cîtea ziarul”, nu se prea plimba prin lumea largă și nu era în elementul său nici măcar pe meleaguri mai puțin „mlăș- tinoase” decît cele avute în vedere de Montesquieu? Cum să nu tresari astăzi citindu-le, cu gîndul trist atîn- tit la locuri bine știute de noi — care atît de greu „su- portă” (mai sînt și cu bita din lumea ajutată să nu su- porte) aerul tare al libertății? Climatului evocat de gînditorul francez — care se considera din punct de vedere politic, din punctul de vedere al mentalității, al gustului, al moravurilor, al instituțiilor (pe care se străduia să le fundamenteze în cartea sa **Spiritul Le- gilor**) un om „de centru”, acest climat nu este neapărat unul dat pentru vecie, „natural” asadar, mai stă și în puterea oamenilor purificarea și asanarea sa — aceasta este convingerea lui Montesquieu, altfel nu s-ar mai fi ostenit (zeci de ani în șir) să-și scrie cartea — eminemamente operă a spiritului constructiv, o carte a Edificării. Cîtă vreme sînt menținute „mlăș- tinele”, ba chiar stimulate să prolifereze, Libertatea nu „prinde”, poate părea chiar „nesănătos” și „dău- nător” — pentru obișnuința mlaștinei — aerul ei... Poate părea — unii se silesc să ne încredințeze de asta — un

aer, vezi bine, „de import”, nepotrivit cu firea bie- ților locuitori, inadecvat unei societăți „specifice”, unei — cum s-a tot zis — „democrații originale”. Aco- modarea la exigențele libertății nu se produce de la sine și în nici un caz nu se dîtează „de sus”, este un proces dificil și complicat și dramatic. Prima sa con- diție — prima în ordinea timpului și prima ca impor- tanță — condiție absolut necesară și de ne-escamotat — este „secarea mlaștinei”. Modificînd atîta cît tre- buie un clasic precept „marxist”, s-ar putea spune (cel puțin așa stau lucrurile acolo unde știm noi) că „mlăștina” — acea care nu suportă aerul libertății — nu părăsește de bună voie „scena istoriei”. Face „totul” — din nou am citat... spre a se menține, nu se dă în lături de la nimic, chiar de la nimic, în fața tentativelor — fie ele și „minoritare” — de asanare.

N-aș fi crezut că o frază a bătrînului Montesquieu (bătrîn și puțin „depășit” pentru că pe o bună parte a globului, în Europa și în America, proiectele sale de mult au devenit o realitate de la sine înțe- leasă, una banală și ușor „uzată”, admirabil de ne- originală și de „plictisitoare”), o frază ținînd de re- zultata îndepărtatei epoci „a luminilor”, a antîcului secol al 18-lea, poate redeveni brusc atît de actuală. În precizia și incisivitatea ei, „Subersiv” de actuală.

Lucian Raicu

(text difuzat de Radio France Internationale)

Premii

● Scriitorul austriac Peter Handke (în imagine) este primul laureat al premiului Franz Grillparzer, acordat de fundația hamburgheză F.V.S. și dotat cu o subvenție de 25 000 mărci. Distincția a fost transmisă la 15 ianuarie, la Viena, în ziua cînd se împlineau 200 de ani de la nașterea celui ce a dat numele premiului literar. „Prin opera sa literară Handke contribuie, de peste 20 de ani, la înțelegerea epocii

noastră” — se spune în motivația juriului.

● Luciano Berio și Yehudi Menuhin (în imagine) au primit Premiul Wolf pe anul 1991. Acor-dat de Fundația Wolf din Ierusalim, premiul are menirea să distingă pe acei artiști care au contribuit, în domeniul lor de activitate, la apropierea dintre popoare.

● Pentru realizările sale în cinematografia germa-

nă, actorul berlinez Manfred Krug a obținut premiul Ernst Lubitsch pe anul 1991. Distincția se înmînează anual la 29 ianuarie, ziua de naștere a marelui regizor care a fost Ernst Lubitsch (1892 —1947). Printre laureații anteriori se numără: Lorient Vicco von Bülow, Heinz Rühmann, Martin Held și Cornelia Froboess. (NEUE RUHR ZEITUNG, 21 dec. '90).

Baudelaire pe ecran

● Realizator cu un an în urmă a **Comediei de dragoste**, regizorul Jean-Pierre Rawson încearcă acum o antrepriză și mai ambicioasă : ecranizarea **Florilor răului** de Baudelaire. „Ceea ce mă interesează — explică el — este să mă apropiu de Baudelaire însuși prin intermediul operei sale, mai curînd decît să realizez o adaptare. Mă gîndeam de mult dar nu știam ce structură să dau filmului, pînă ce am găsit ideea procesului. Baudelaire nu și-a revenit niciodată de

la condamnarea **Florilor răului**. A considerat-o drept o nedreptate flagrantă, ceea ce, de altfel, e adevărat. El nu a avut protecția de care a beneficiat Flaubert și a servit ca exemplu. Cred că și astăzi **Florile răului** ar putea fi interzise. Mai ales din cauza atacurilor împotriva religiei. Dezbateră între artist și societate, punerea față-n față justiție-creație artistică rămîn foarte actuale. Vezi Salman Rushdie. Baudelaire încar-

nează inadaptarea fundamentală a artistului în societate. Fraza care rezumă aceasta este, după opinia mea, «oriunde în afara acestei lumi...». Deci procesul și operele condamnate formează coloana vertebrală a filmului. Procurorul îl acuză pe Baudelaire de a fi trăit tot ceea ce a scris. Poetul susține teza opusă: ceea ce a scris, a imaginat și nu a trăit; iar poetul are forța de a exprima totul“. Filmările se desfășoară în Portugalia. În rolul titular — Antoine Dailly. (FIGARO, 28 dec. 1990).

Reluări

● Don Johnson și Melania Griffith vor „relua“ în **Paradise**, rolurile interpretate de Anemone și Richard Bohringer în **Le grand chemin**, regizat de Jean-Loup Hubert. Reluările sînt la modă. Warner Bros a plătit un milion de dolari pentru a americaniza **Nikita**, de Luc Besson, studiourile Uni-

versal pregătesc **Pure luck**, după **La chèvre** de Francis Veber, du Danny Glover și Martin Short, studiourile Orion vor să producă versiunea americană a filmului lui Louis Malle, **Ascenseur pour l'échafaud**. Lista nu s-a încheiat, vor mai urma și altele... (PREMIERE, dec. 1990).

O surpriză ?

● **Pedro Almodovar**, cunoscutul regizor spaniol, se pare că pregătește criticii și spectatorilor o nouă surpriză. A terminat perioada de studiu, iar în primăvară va începe filmările la **Tacones lejanos**. Deocamdată Almodovar face și face. (PREMIERE, dec. 1990).

Petru DUMITRIU

Întîlnire la judecata de apoi (14)

ERA neplăcut. Dar Fortuneștii nu aveau aerul că s-ar sinchisi, vorbindu-mi despre fleacuri, surizători, mondeni, ușuratici. Ne-am despărțit de ei la primul colț. Arthur Zodie, cu miinile împreunate la spate, ricană :

„Ai văzut vreodată o femeie care să aibă într-un asemenea mod un aer de... ? Nu mă privi așa, ca un idiot, nu e vorba de trăsături ci de expresie ! Are un aer genital, jos erotic. Ah ! ce curvă, copii, ce curvă ?

— A, da ? Asta e Anita ?
— Dacă îți spun, pentru o sută de lei !
— Imposibil !
— Să spunem două sute ca să nu ne certăm.

— Minti : te-a respins și mi-o birfesti a un ticălos: Arthur, fiu nobil !” S-a oprit. Avea acest neplăcut obicei de a-si obliga interlocutorul de asemenea să se oprească, în mijlocul trotuarului. Întotdeauna treia tirziu ; asta mi se întîmpla întruna, ram nemulțumit și supărat. Mă privea cu ochi fix și vitros — un alt obicei împit.

„A da ?” mi-a spus cu un ton agresiv. Mi-a deschis portofelul și a scos o fotografie de amator pe care mi-a întins-o. Era Anita Fortuneșcu goală, în patru labe, ufa și fesele, trei sferturi, corpul tîrâr, perfect. Decor, un mal ierbos, un riu, ălci.

„Asta-i părerea ta : Arthur este ridicol, ste un betiv, un bufon, femeile nici măcar nu se uită la el, Asta e, ce crezi, tu ? fârturisește !

— Pardon. Nu mă indoiesc.

— Pe asta am posedat-o cu halna de lană : era un astrahan și cum este foarte

albă, era foarte bine. Ea stie bine ce face. A fost salariaata mea. Am avut cele mai frumoase salariata din București. Era una al cărui bărbat este comandant în trupele de securitate. Ea mi-a dăruit cele mai mari voluptăți. Bineînțele morale, nu fizice.

— Totuși, Arthur, vorbind fără să te jignesc... ascultă, Felix este un bărbat mult mai frumos ca tine, de altfel ca și mine, ar fi putut fi actor de cinema...

— Ca pește !

— ...de acord, nu înțeleg ce poate căuta nevasta sa la un alt bărbat. Nu o satisface, sau ce se întîmplă ?

— Da ! Ba da ! Se plac. Au o pasiune fizică unul pentru celălalt, a spus Arthur. Pentru a avea bune relații cu seful !.

Era furios. Anita îl jignise, de asta era atît de rău, din senin, cu ei.

„Mi-a spus, odată cînd mă culcam cu ea: «Bietul Felix îmi face atîta milă, munca îl epuizează. Tu, care ești în relații atît de bune cu Dioclețian Sava, ar trebui să-i spui o vorbă ca să-l faci consilier ministerial». Mi-a venit să rid: mai întii, ea nu stia ce distanță era de la mine pînă la marele Dioclețian, apoi ea nu îl cunoștea, era o nebulie să crezi că l-ar putea manevra cineva. Iată de ce i-am spus cu amabilitate : «Pentru asta ar trebui să te... Alfred Anania». Și ea: «Oh ! ce bătăran ești !» fără să se supere, începînd să vorbească de altceva. Două sau trei luni mai tîrziu, prietenul meu Felix a devenit consilier ministerial. Iată de ce cînd a început să se... de noi i-am spus că Alfred a căzut.

— Înțeleg.

— Cred că înțelegi și de ce Felix n-a fost concediat ca atîta din colegii săi, a

LA CASA DE CULTURĂ A GERMANIEI DIN BUCUREȘTI

Reușit happening literar-amical

ÎNCA din primul an de facultate (1970), am avut sansa de a cunoaște îndeaproape viața literară a tinerilor germani din România. Student la Cluj fiind, era imposibil să rezist atracției exercitate de revista **Echinox**. Odată cooptat în redacție, m-am împrietinit cu toți colegii perindați de-a lungul următorilor 13 ani prin secția germană a publicației noastre trilingve. După ce ultimii reprezentanți ai vechii garde (Ion Pop Maria, Papahagi, Ion Vartic și subsemnatul) s-au trezit expulzați din redacție, în anul 1983, am continuat totuși să mentin — atît cît mai era posibil în condițiile gravei diminuări a etniei germane din România legături afective cu simpaticul grup scriitoricesc al Rumäniendeutsche-ilor. Iată că, în decembrie 1990, la exact un an după declansarea salvatoarei revolte de la Timisoara, mi-a fost dată bucuria reintîlnirii, pe pămîntul românesc, cu cîtiva reprezentanți de frunte ai fenomenului cunoscut sub denumirea de Rumäniendeutsche Literatur. Cititorii nostri își vor mai fi amintind de antologia **Vânt potrivit pînă la țare**, pe care o „pusesem la cale” împreună cu Peter Motzan, traducătorul Ioan Muslea și redactorul Gabriel Gafița, în anul 1982 la editura **Kriterion** (Cuvîntul înaltate purta semnătura lui M. Iorgulescu). Simpozionul organizat în decembrie 1990 la Casa de cultură a Germaniei din București (director Vladimir Kadavy) mi-a ocazionat o emoționantă revedere cu unii dintre cei antologati, aflați acum în plină maturitate creatoare, nu doar biologică. De altfel, spectrul datelor lor natale este cuprins între anii 1944 (Franz Hodjak) — 1956 (Helmut Britz). Deci, nu mi se pare de mirare comuniunea de idei literare ce există între această generație și cea corespunzătoare din cadrul literelor române. Născut la începutul deceniului șase, mă simt în egală măsură apropiat de Mircea Dinescu și de Werner Söllner, de Ioan Moldovan și de Klaus Hensel, de Emil Hurezeanu și de Richard Wagner, de Liviu Antonesei și de Rolf Bossert. Fără nici un fel de înclinatii... sectare, fără absolutizarea importanței unei anumite generații pentru istoria recentă a literaturii noastre, mi se pare firesc să existe asemenea raporturi de reciprocă influențare între cei apropiați prin etate. Pe de altă parte, cred că majoritatea echinoxistilor se consideră membri ai unei aceleiași familii spirituale, indiferent de anii cînd s-au aflat efectiv la redacție.

Simpozionul de la București a favorizat un fertil schimb de idei referitoare la starea actuală a scriitoriei de limbă germană originare din România. S-a discutat despre specificul acestei enclave literare pe cale de dispariție : despre „emigratia internă” a numeroși intelectuali sași și șvabi de-a lungul deceniilor totalitariste abătute peste România după cel de-al doilea război mondial ; despre funcția de intermediar pe care comunitatea germană (atîta cîtă a mai rămas) o poate avea în raporturile României cu Germania și cu Occidentul. Dezbaterile s-au referit în bună măsură la soarta revistei **Neue Literatur**, o publicație care în anii cenzurii fusese o oază de libertate, dar care suferă în prezent datorită plecării autorilor germani din România, precum și datorită imenselor dificultăți legate de tinărire și difuzare. Două serii de lectură din texte aduse de oaspeții, ca și din creațiile celor încă rămași pe baricade la NL au fost urmărite cu satisfacție de publicul degustător de subtilități literare alemanice. Moderatoarea întîlnirilor a fost însuși Peter Motzan, adevărat spiritus rector al micro-universului literelor germane de la noi, din 1970 și pînă la emigrarea sa din primăvara 1990. Prezența lui spiritualizată a dat un contur de nesters acestui happening literar-amical de la care nu au lipsit Franz Hodjak, Werner Söllner, Klaus Hensel, Georg Aesch, Johann Lippert, William Totok, Horst Samson, Helmut Britz, reprezentanții actuali ai revistei **Neue Literatur**, oameni de literă și de presă din Germania și Austria, germaniști din România. Televiziunea a fost și ea permanent reprezentată (Renate Storch de la emisiunea în limba germană și Lucia Negoită de la emisiunea **Simpozion**), iar colegii noștri de la **Contrapunct** și-au îmbogățit portofoliul redacțional cu interviurile realizate la recenta informală dată de conducerea Uniunii Scriitorilor, prin reprezentantul ei cel mai autorizat — Mircea Dinescu. Suntem conștienți că rezultatele unui asemenea colocviu, caracterizat prin competență și seriozitate, nu pot fi decît benefice. Ca atare, s-ar impune repetarea lui periodică — fie și la intervale mari de timp — pentru că aceste exemplare legături scriitoricesci, forjate cu atîtea sacrificii, se cuvin a fi perpetuate.

Virgil Mihaiu

spus Arthur Zodie bine dispus, cu duritate.

— Este necesar la construcția socialismului Este un lucrător devotat și entuziast al comerțului exterior al scumpei noastre patrii ; un om de tip nou, omul socialist !.

A tăcut, apoi a izbucnit.

„Este nemaipomenit ! Îți dai seama că noi, noi simtem scuturați ca prunele din prun, în timp ce urcă cadre noi, formate de puterea populară. Sint oameni de încredere, tovarăși, în timp ce noi, noi simtem cei putreziți, suspecti, indoielnici — unde este locul lui în condițiile acestea ? Știi ce îmi place la Felix ? Că nu vorbește nici măcar în lozinci, vorbește ca toată lumea, este uman, gentil, servilabil.

— Nu-mi place felul în care vorbești, i-am replicat stingherit. Ai un ton contra-revoluționar.

— Sau de agent provocator ! Hihhihi ! Ti-e frică de mine ! Hihhihi ! Ti-e frică, mărturisește ! Hai mărturisește, ca să nu mă simt singur: mi-e o frică îngrozitoare ! Hih !

Era nervos, scenele la care asistase îl zguduiseră. Pentru a-l calma, i-am spus :

„Să ne întoarcem la Fortunești : spui că se iubesc. El stie ce face ea ?

— Alfred Anania îl vizitează. Știu că tipii de același calibru nu se văd decît între ei, nu se duc la micii directori sau consilieri ca Felix, sau ca tine, sau ca mine. Felix nu se miră văzîndu-l pe Alfred la el, sau găsîndu-l cînd se întoarce acasă ; cred că telefonează înainte de a reveni.

— Dar... pasiunea lui fizică pentru Anita ?

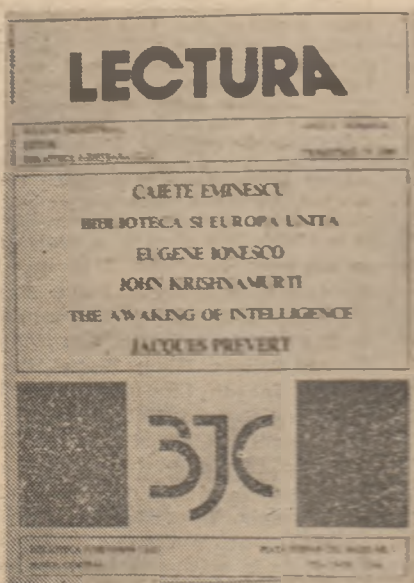
— Ea subzistă, însă nu e gelos; compensează cu fete, să nu uităm că Anita are treizeci de ani și sint împreună de cînd ea avea douăzeci și doi — ea a început să facă dragoste la cincisprezece ani. Ea, însă, e geloasă. Nu este înțelegătoare. Ea face ce face pentru bugetul menajului, pentru cariera lui, dar el ? Din plăcere ? Așa ceva mica noastră Anita nu admite. Ea pîndește, ca o pisică în fața unei găuri de șoarece, îl așteaptă,

L-a prins pînă acum de trei ori : la Tinel Zambilovici, la Kiki Zandbann, chiar la ei acasă. Eram acolo. Adică eram la un prieten care locuiește în același imobil, în apartamentul de alături. Pălăvrăgeam liniștiți. Deodată, zgomot pe palier. Prietenul meu scoate capul și o vede pe Anita cu portarul ; ea, înmănușată, cu un aer de parcă ar fi purtat pălărie, numai cu aerul, bineînțele că nu îndrăznește să-si pună o pălărie, nu este proletar, ea ar dori însă. Portarul se străduia cu unelte-le-i să deschidă usa apartamentului lor. Auzînd-o vorbind pe Anita, mi-am făcut apariția ! Cu tonul ei libidinos care uneori nu implică o invitație îmi spune : „Ah ! cît sint de bucuroasă că te văd, Arthur !” Prietenul meu a încercat și el să deschidă usa. „Este încuiată pe dinăuntru, cheia este în broască” a constatat portarul. „Ce curios”, s-a mirat Anita, „nu știu unde este Felix, nimeni nu răspunde, am sunat, am telefonat, nimic. Lumina e aprinsă, am văzut-o din stradă”. I-am spus : „Poate tu ai lăsat-o sau Felix”. Mi-a suris lubric : se gîndea la altceva. Cei doi au deschis, în sfîrșit, usa. Anita i-a dat un bacsis portarului și ne-a invitat, pe vecin și pe mine, să luăm ceva. Celălalt nu voia, dar eu, am înțeles, l-am făcut și pe el să primească. Iată-ne deci intrînd în urma Anitei care s-a oprit în usa dormitorului — au un mic living și un dormitor, atît — si-a spus : „Ascultă Felix, ești aici ? Nu te deranjez !” A împins cu ambele mîini panourile ușii glisante : înăuntru, Felix stătea pe un fotoliu de satîn verde ; într-un alt fotoliu, în față, o domnișoară fardată și îmbrăcată ca o curvilită, ceea ce de fapt era, o spicherită de la TV... lubrită pe rînd de toți colegii. Între fotolii, patul, acoperit de bine de rău cu satîn crem, Felix era decumpănit făcînd eforturi să-si recapete aplombul. I-a sărutat mina Anitei. Ea îl surise genital, ochii sint reci. Domnișoara a mai rămas, două secunde, s-a seuzat stingaci și a plecat. Anita a lăsat-o să iasă.

În românește de
Andriana Fianu

DI. BRUCAN ÎN AȘTEPTAREA MÎNTUIRII

● **LECTURA** este un buletin trimestrial editat de Biblioteca Județeană din Cluj începînd din trimestrul patru al anului care a trecut. Pe lângă informațiile utile celor care ar dori să frecventeze B.J.C., publicația conține extrase din manuscrise și cărți rare. Aflăm și cite periodice au apărut în județul Cluj în 1990: 27. Dintre acestea, 23 sînt noi și 4 apăreau și înainte de revoluție. Două sînt în limba maghiară. La Dej apar 2, la Turda 2, la Gherla 1, restul la Cluj. ● Sub titlul inspirat **Artiști**

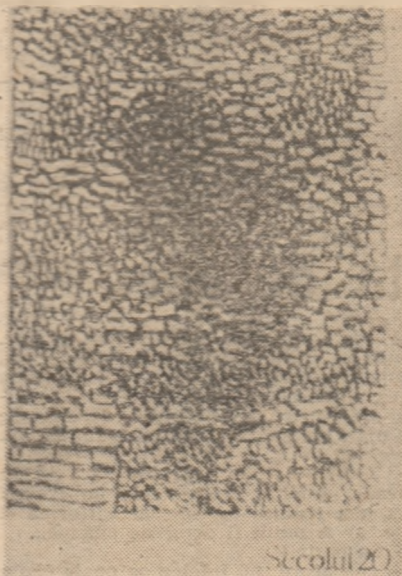
la curtea regală, dl. I. T. Lazăr publică în **INDISCRET** (nr. 8) lista artiștilor plastici români (sau o parte din ea) care au executat în trecut comenzi bănoase pentru familia Ceaușescu. Reproducăm și noi numele spre neuitare: Sabin Bălaș, Horia Flămînd, Ion Bitzan, Eugen Palade, Camelia Ionescu, Dan Hatmanu, Vasile Celmare, Ion Negrescu, Radu Aftenie și Constantin Piliuță. ● În **CONVORBIRILE LITERARE** din decembrie, d-na Monica Lovinescu scrie un vibrant articol intitulat **Un chinez: Valeriu Cristea** iar d-ra Alina Mungu comentează sarcastic **Pactul cu diavolul** al altui intelectual român contemporan și anume dl. Răzvan Theodorescu. Rămîne de văzut dacă greșile pe care dl. Al. Dobrescu le pune în circa fostului și actualului ministru al culturii nu sînt cumva efectul inevitabil al economiei de piață incipientă, mărul discordiei fiind subvenționarea institutiilor culturale. O poreclă sarcastică găsește dl. Valeriu Gherghel cunoscutului prefator și președinte al poeziei lui Corneliu Vadim Tudor și anume dlui Edgar Papu: Sf. Francisc de Curitiba. ● „Mai există comuniști în guvern?” întreabă redactorii **LUMII LIBERE ROMÂNESTI** (22 dec.) pe dl. senator FSN de Buzău Vasile Ion, aflat în trecere prin New York. Răspuns: „Sîntem 119 senatori dintre care 70 sîntem FSN-isti, așa că vă puteți imagina ce diversitate de opinii poate să cuprindă un număr atît de mare de senatori”. Cînd ne amintim că Marea Adunare Națională avea de patru ori pe atîta parlamentari ne aruncă ameteala de cîtă diversitate democratică încăpea în defuncta Institutie ceaușistă. Multe lucruri de citit în **Lumea liberă** și, nu în ultimul rînd, oglindirea promptă a actualității din țară prin intermediul presei din țară. ● Dl. Sergiu Andon a inventat un cuvînt: **contestatarism**. Seamănă cu **amatorism**, dar are particularitatea de a porni de la

un cuvînt de asemenea inventat: **contestatar**. Să fi fost preferabil **contestatarism**, dat fiind că limba română cunoștea pe **contestatar**? Lingviștii își vor spune părerea. Noi dăm bibliografia: **ADEVARUL** din 8 ian. ● Suparat și pe presa de opoziție și pe aceea frontistă, dl. Brucan își amintește de cuvintele unui erou shakespearian: „Lua-v-ar ciurma pe a-mindouă casele voastre!” Nu știm cui aparține traducerea, care nu prea este în spiritul limbii române, dar este în acela pitoresc al dlui Brucan, care intitulează intervenția d-sale din **Adevărul** (același număr) **Cinii latră, caravana trece, ciinii fiind adversarii d-sale, iar caravana...** Neînteles, marginalizat, jignit de toți acești ziariști și pseudointelectuali care se viră în politică, fără să aibă nici o „bază”, dl. Brucan regăsește contactul liniștit cu sloga-nul comunist bine știut nouă tuturor: „Mintuirea va veni numai de jos, din popor. El este acela care-i îndrăgă și-i judecă pe politicieni...” Mintuirea ca mintuirea (cuvîntul vine din noul vocabular mustind de duh bisericesc care face furori), dar că poporul român care, după aprecierea celebră a însuși politologului nostru mai are de așteptat vreo douăzeci de ani pînă să învețe limbajul democrației, l-ar putea învăța pe dl. Brucan ceva, asta ni se pare lucru foarte de mirare. ● Dumnezeu nu ne-a ascultat rugăciunea pentru dl. Ceonța pe care am publicat-o acum două săptămîni: interviul președintelui Uniunii Vatra Românească nu era o lărsă, era real și tragic. El continuă în nr. 1 din 1991 al **BARI-CADEI** și conține și alte formulări deopotrivă de șocante între care aceea că „Vatra Românească este pentru o guvernare militară”. Dl. Ceonța speră că la alegerile viitoare Vatra să obțină 25% din voturi în Transilvania. Legați una de alta cele două afirmații și veți vedea ce concluzie înmăsurătoare se poate trage de aici, măcar pentru ardeleni. Restul epitetelor dlui Ceonța — că F.S.N. e un partid bolșevic iar d-nii parlamentari Molș și Paur niste trădători etc. — le-a venit și lor rîndul la înalta apreciere! — nu ne mai impresionează.

„Noi trebuie să ne acceptăm drama”

● În **LUCEAFĂRUL** (nr. 2) Simona Pop își reia interviurile de pe vremuri cu unul în care interlocutoarea este dna Irina Eliade. Subiectul principal de discuție: Mircea Eliade. Aflăm cu această ocazie că Gheorghe Eliade, soțul d-nei Irina Eliade, a fost văr primar cu Mircea. „Unchiul Costică”, bărbatul cărui mîrosind discret a colonie din romanul **Nunți în cer**, este deci socru d-nei Irina Eliade. De cunoscut, d-na Irina Eliade și Mircea Eliade s-au cunoscut cu mult înainte de a deveni rude. În 1935, elevă fiind, Irina a citit India și i-a plăcut așa de mult, încît luni în sir gura nu i-a tăcut desore carte, pînă cînd, într-o zi, o colegă și amică — nu alta decît fiica scriitorului, după cum Irina și-a dat seama abia atunci — a invitat-o acasă la părinții ei. Vreme de cinci ani Irina l-a frecventat pe Mircea Eliade. Din 1940, cînd acesta a plecat din țară, nu s-au mai întîlnit pînă în 1970, la Paris. Între timp, Irina devenise soția vărului primar al lui Mircea. Ce mică e lumea! Amintirile sînt, în totu, foarte frumoase și pline de o delicatețe sufletească tot mai rară în zilele noastre. ● D-nii N. Prelipceanu și Marius Tupan publică în **ROMÂNIA LIBERĂ** din 9 ian. două articole exacte (și necesare!) despre difuzarea presei în România de azi, dovedind că incoerența aparentă a poli-

ticii ministerului de resort ascunde de fapt cea mai deplină coerență: sugrumarea prin mijloace administrative a presei independente. ● În **CUVINTUL** (nr. 1) generalul (r) Ștefan Kostyal relatează istoria comploturilor (căci ar fi fost două) care au urmarit înlăturarea lui Ceaușescu. Dincolo de revelațiile extraordinare, (de care nu e locul să vorbim aici, mai ales că ele nu se opresc în acest număr al revistei), textul este impresionant printr-o notă de sinceritate față de sine a autorului, pe care n-am întîlnit-o în nici o relatare de acest fel. Gen. (r) St. Kostyal recunoaște a fi privit necesitatea răsturnării lui N.C. din unghiul îngust al PCR, ca un vechi comunist ce se afla, ceea ce l-ar fi împiedicat, în orice conjunctură, să devină un Radu Filipescu ori o Doina Cornea; „Așa era gîndirea mea atunci — mărturisește cu franchețe generalul. De aceea eu spun astăzi că oamenii ca mine, care sîntem legați de educația comunistă, nu avem ce căuta în conducerea statului. Da, putem fi folositori în multe activități, fiindcă știm multe și avem o mare experiență, dar nu în conducerea statului. Noi trebuie să ne acceptăm drama. Comunismul este compromis de propria lui istorie, iar educația noastră comunistă (ne) limitează înțelegerea realității și a istoriei”. ● Pe prima pagină a primului număr din 1991 **CATAVENCU** rețipărește din **Abecedarul** lui M. Giurgea și N. Georgescu (1990?) următoarea hazlie anecdotală: „Pe șoseaua ce duce spre satul vecin, doi băieți pășesc liniștiți, unul lîngă altul. Pe unul îl cheamă Ion, pe celălalt Petre. Din cînd în cînd mai scot cite o vorbă ca să li se pară drumul mai scurt. Apoi, tac din nou. Ion a întors capul spre dreapta șoselei și a văzut o grădină de zarzavat. „Ia te uită ce varză mare!” „Da de unde, îi răspunde Petre. Eu am văzut odată o varză cit casa de mare”. „Ciudat, zise Ion. Adică nu este chiar atît de ciudat. Si eu am văzut o oală mare, mare cit școala de mare!” „Dar la ce folosea o astfel de oală?” „Ca să se fiarbă în ea varza pe care ai văzut-o tu” răspunde rîzînd Ion. Rusinat, Petre lăsa capul în jos”. Înțelegă fiecare ce vrea! ● Un număr triplu (325-326-327) al **SECOLULUI XX** a văzut recent lumina tiparului. Consacrat limbajului, conține, pe lîngă cîteva articole datorate unor scriitori și esești

români actuali, și o remarcabilă antologie de texte — de la Humboldt la Wittgenstein — referitoare la diversele nivele și aspecte ale limbajului. Ne surprinde neplăcut doar dubla colaborare a dlui Alexandru Boboc — care nu este un filozof credibil — într-un număr în genere

serios. Coperta (pe care o reproducem) reia o **Acuarolă** a lui Paul Klee.

Lungul nasului

● Să fi trecut vremea bancurilor? Să nu le fie prieinică libertatea de expresie? Să le fi pierdut noi gustul? Așa s-ar părea, dacă judecam după selecția pe care ne-a oferit-o, cu prilejul sărbătorilor de iarnă, **TIMPUL** ieșean într-un supliment de patru pagini intitulat **BANCURI PENTRU LINIȘTEA NOASTRĂ**. Nu putem reproduce absolut nici unul. Iată, revoluția a adus și o schimbare adevărată în viața noastră cotidiană: s-a terminat cu bancurile. Ce tristețe! ● În stilul superior bine cunoscut, dl. Andrei Alexandru comentează într-un articol din **ADEVARUL** (5 ian) demisia dlui Pleșu. După ce insinuează cu eleganță că ministrul culturii „a căutat primul pretext pentru a ieși din guvern” (fiind vorba de pretexte, credem că dl. Alexandru exagerează afirmînd că acesta ar fi cel dintîi; cîmar și motive, găsea dl. Pleșu destule din mai și pînă în decembrie), autorul conchide: „Demisia d-sale nu este nici pe departe o catastrofă, ci, dimpotrivă, respectă principiul omul potrivit la locul potrivit. Mult mai bine îi va sta printre prietenii de la G.D.S. și Alianța Civică decît în guvern”. Asta credem și noi. Unde ne despărțim însă de dl. Alexandru este în ironie: nu ne permitem să fim ironici cu o personalitate ca dl. Pleșu. N-avem atuuirile intelectuale și morale ale ziaristului de la **Adevărul**, nici opera d-sale. Nu ne plîngem și nu ne lăudăm: zicem doar că ne cunoaștem lungul nasului. ● Habar n-avem ce meserie are dl. Florea Ștefănescu, cititor al ziarului **DIMINEAȚA**, în ce calitate i-a adresat o scrisoare (publicată în nr. din 5-6 ian.) referitoare la regalitate. Am fi trecut-o poate cu vederea (căci nu conține nici informații, nici idei demne de atenție), dacă autorul nu venea cu o sumă de citate și aprecieri literare. Or, noi fiind gazetă literară... Dl. F. S. îi reproșează regelui Mihai I că nu e la curent cu literatura română a acestui secol și-i oferă un delicat florilegiu de expresii ale sentimentului antimonarhic, începînd cu versul celebru al lui Vlahuță. Dacă ne consulta, îl furnizăm și altele, din secolul trecut. Și, de asemenea, în cantitate egală, i-am fi furnizat și expresii ale sentimentului contrar, de iubire față de rege și culese tot din mari scriitori români. Bănuim cam cînd a urmat școala dl. F.N.: citatele cu care d-sa se grozăvește au umplut manualele cu începere de prin 1948, în vreme ce celelalte au dispărut cu desăvîrsire, cam tot de pe atunci. Și cu literatura trebuie să fim obiectivi, adică s-o citim (s-o cităm) pe toată, nu doar partea care ne slujește prejudecățile. Tot din numărul de simboț-duminică trecută al **Dimineții**, extragem o reflecție a d-nei Florina Rogalski, profesoară de română: „Pentru mine, dl. Iliescu a însemnat, în desfășurarea unei revoluții despre care unii au uitat că putea să fie și pierdută (cum au fost multe în istoria omenirii), o persoană providențială”. Un calcul logic ne arată că, în istorie, revoluțiile sînt mai numeroase decît personalitățile providențiale, după opinia dnei Rogalski, și de aceea unele nu izbuteșc. Providența a ținut cu noi, românii, de data aceasta. Era și cazul, după patru decenii de ateism științific. Dumnezeu e bun și drept, nu se uită la toate micile noastre păcate de (foști) membri în C.C., în CPEX și în alte comitete și comitii comuniste. El nu împărtășește discriminatoriul punct 8 al Proclamației de la Timișoara.

Cronicar

Director: Nicolae Manolescu; Redactor-șef: Gabriel Dimisianu; Secretar general de redacție: Mihai Pascu

Secretariat: Andriana Fianu, Magda Groza (telefoane 17 61 90, 17 28 67 și 17 60 10 Buzea (interior 1736). Proză și reportaj: Vasile Băran, Platon Pardău, Cristian Teodorescu, C. Toiu (interior 1736). Arte: Valentin Silvestru, Eugenia Voădă (interior 1736). Externe: Adriana Bittel, Mihai Minculescu (18 41 01 și interior 2602). Secretariat de redacție: Olga Andronache, Mihai Grecu (interior 2529). Fotoreporter: Ion Cucu (18 41 01). Corectură: Irina Horea, Maria Ionescu, Laura Popa, Margareta Popescu, Silvia Zabarcencu (interior 2024). Stenodactilografie: Elena Mareș, Ioana Niculescu (interior 1159). Curier: Maria Micu (interior 1159).